

III
A. 24

A A
24

~~II 5~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

III A 24.

SIGNAT. 1516CCXIII.

Opusculum hocce, pietati erga eius
Auctorem, Patria sua V. A. M. Meritis
finem ductus, compingentem eussq.
uis Joannes Thuebs Solsua, so.
monialis Hungarus Biblioth.
ca huius Celsos Ao 1788.

1788-114

Bibliothek
d. UNGARISCHEN INSTITUTS
an der Univ. Berlin

HW 1559

TENTAMEN
HISTORIAE
LITTERARVM

SVB

REGE GLORIOSISSIMO
MATTHIA CORVINO

DE HVNYAD

IN

HVNGARIA

AVCTORE

PAVLLO WALLASZKY

E MONTANIS HVNGARO.

LIPSIÆ
EX OFFICINA SOMMERIA.
MDCCLXIX.

*Bibliothek. Jannona
Vitebi graf. d. d.
Amster*

SENeca QVAESTION, NATVRAL. LIB. VII. CAP. XXV.

*Veniet tempus, quo ista, quae nunc latent, in lucem dies extrahat,
et longioris acui diligentia.*

Ung. III A 24

ILLVSTRISSIMO
A C
MAGNIFICO DOMINO,
DOMINO
IOSEPHO LVDOVICO
S. R. IMPERII ET I. REGNI HVNGARIAE
LIBERO BARONI

AB
HELLENBACH
SACRATISSIMAE
CAESAREO REGIAE ET APOSTOLICAE MAIESTATIS
CONSILIARIO ETC.

DOMINO ET PATRONO GRATIOSISSIMO.

A 2

III. VESTIBULUM

MAGNIFICENTIA DOMINI

DOMINI

JOSEPHUS FABRICIUS

ET ALII

LIBERUS BARON

HEILBRUNNEN

SAECULI

ET ALII

LIBERUS

LIBERUS

SPECTABILI
AC
PERILLVSTRI DOMINO
DOMINO
MARTINO SEMBERI
DE FELSÖ SZVD
INCLITORVM COMITATVVM R. HUNGARIAE
HONTHENSIS ET SOLIENSIS
TABVLAE IVDICIARIAE
ASSESSORI PRIMARIO
DYNASTAE IN SZVD N. RHÉDE A. TERÉNY
CET.

DOMINO ET FAVTORI COLENDISSIMO.

OPVSCVLVM HOCCE
AD DECLARANDAM TOT BENEFICIORVM
QVIBVS STVDIA SVA PROMOVERVNT
MEMORIAM
IN DEVOTISSIMI QVE ANIMI PIGNVS
CVM VOTO OMNIGENAE FELICITATIS

D D D

HVMILLIMVS CLIENS

AVCTOR.

Disqui-

Disquirenti mihi Lector Beneuole, rationes, cur litterarum in Hungaria cultura, tam iniquos inter alienigenas apud nonnullos, in eo oppido maleuolos et non satis peritos iudices sic experta censuras, sola fere, saltim praecipua, eaque in defectu historiae, quae quantum Hungari in studiis his profecerint doceat, fundata occurrit. Illi namque cum vident, pauca id genus consignari litteris, deficere Hungaros materiam confestim, at perperam certe concludunt. Falli namque bonos illos, fallereque cognoscat, qui inspectis, quae ex naufragio supersunt Historiae litterariae Hungaricae tabulis, medio tulerit sententiam animo. Seculis sane illis maxime ferreis produxit Hungara tellus viros illis, quibus aetas ista gloriolam captare consueuerat et numero et doctrina suppare. Post renatas

renatas vero litteras ea habet decora, quorum vel cultissimam non pudeat patriam. Seu patronos etenim, et domicilia litterarum, seculis praesertim sexto et septimo post decimum, seu viros a doctrina praeclaros, operaque horum requiras limatissima: copia sane (si locus et scopus admitterent) produci posset infinita a).

Quae

- a) Neque putet quispiam verba me dare. Omnia haec grauissimis possunt doceri documentis. Tantum apud Principes aetate illa Hungaros (vt quidpiam hac de re dicam) litterarum pretium (quod quidem hodieum ne hillo apud eos decreuit) tantus eas solvendi feruor: vt non facile Optimatem reppereris, qui non scholam illustrem studiis altioribus docendis dicatam propriis aperuisset sumtibus; ipse vero non minus eadem diligentissime excoluisset. Faciunt dictis fidem complures, in his Nicol. Olahus, Christoph. Sós de SÓvár, Nicol. Istvánfius, Petrus de Reua, Franciscus Forgach, Emericus Thurzo, Valentinus Balassa, Petrus Pázmány, Gregor. Horuath Stanstih de Gradez, Volfgangus et Ioannes Bethlenii, Francisc. de Nadafd &c. Operibus doctissimis, maiorem partem historicis, quibusdam theologicis et iuridicis: quorum nonnulla, cognita nempe, exteris quoque eruditis in summo sunt pretio, ex quibus sane non inepta futura, ad ea, quae ignota hucdum, argumentatio. Imo, quod scholarum attinet frequentiam, non urbem aut municipium vidisses, vbi non gymnasia docentibus & discipulis frequentia, quaedam academica, adhaec Academiae tres, aliaque floruisse instituta litteraria. Docuit copiam hanc Ioan. Rezikius in *Gymnastologia Evangelica Hungariae* tribus constagte partibus, quarum I. de Scholis Magnatum, II. de Scholis vrbanis, III. vero de Scholis oppidanis ab initiis Reformationis ad sua vsque tempora, id est finem fere superioris seculi agit pererudite. Vtinam opus vtilissimum vna cum *Supplementis Matthaeidesianis* hucem tandem videret publicam, multum ex Hist. Hung. Litter. cuncturum tenebarum. Eadem est Danielis Krman et Ioannis Burii *Historiae Ecclesiasticae - Litterariae Operibus Mspis* ab omnibus reipubl. litter. civibus exoptanda felicitas. Taceo iam alios Hungariae eruditos. At vero vindicabunt famam eius Leonh. Stökelius, Steph. Szegedinus, Thom. Pélegyházi, Ioan. Syluester, Petrus Melius, Gasp. Heltai, Mart. Vagnerus, Severinus Scultetus, Andreas Dudithius, Ioan. Sambucus, Dan. Tiefenbacher, Christoph. Lacknerus, Albertus Molnár, Melchior Inchoferus, David Fröclichius, Ioan. Bayerus, Decius Barovius, Mich. Szatmar - Némethi, Mart. Sylvanus, Ioan. Apatzai, Georg.

Quae tamen non cauere potuerunt, quin Hungari solo ex defectu litterarum Historiae, barbari immo (turpe dictu) *omnium artium indociles*, a quibusdam nationis totius dedecore summo fuerint traducti b). Nec vero iam in praesens neglectae partis huius historicae (quanquam sane non tantopere, vt quidam, inter hos Reimannus putant c) libet scrupulose inuestigare rationes, plures, si

Georg. Mártonfalui, Ioan. Fabricius, Francisc. Parisz Pápai, Ifacus Zabány, Mich. Pancratius, Ioannes Lucius, Martin. Szerintuanyi, Francisc. Otrokotfius, Ioan. Tsetfi, Sam. Küleferi, Ioan. Iony, Mathias Belius, Sam. Mikouini, Sam. Timon, Car. Frid. Locuius, Daniel Fischerus, Car. Otto Mollerus, Car. Peterfius et sexcenti alii, quorum labores theologici, iuridici, philologici, physici, medici, philosophici, et mathematici eruditionem Auctorum arguunt non vulgarem.

- b) Vide haec et alia his peiora apud Conringium in *Thefauro Rerum publ. Part. IV. pag. 432. Genevae 1675.* Iac. Reimannum in *Caral. Biblioth. Tom. II. p. 136.* Volaterranum *Lib. VII. Geograph. in Pannonia*: aliosque hos sequentes; quorum illi merito, quanquam duriuscule castigati Michaeli Rotaridello in *Praecognitis Lineamentorum Hist. Hung. Litter. antiqui, medii, et recentioris aevi Altonauiae et Seruetae 1745. in 4to. passim, praecipue pag. 202-223.* hic autem Innocentio Desericio a D. Thoma Aquinate in *Vindicatione pro Cultu Litterarum in Hungaria, ac speciatim Ceuitate, Dioeceseque Niriensi in 4. Romae 1743. p. 82.* Longe convenientius veritati iudicauit Petrus Bizarus in libello *de bello Pannonico*, apud Cel. Schuandmerum *Tom. I. iniquens, ad omnia litterarum summa nos Hungaros, siue indulgentia coeli, siue industria & indoles animi attendatur, quod nemo nisi inexperiens insicierur.* Plurimi ita Ioue aequo de Hungaris, quos iam producere non attinet.
- c) In Tentamine germanico Introductionis in Hist. Litter. *Lib. I. p. 384.* iniquens, *neminem sibi fama innotuisse, quem hac in re (in Hist. Hungariae Litter.) potissimum commendare posset, neque in eam induci opinionem, vt sibi persuadeat, vnquam quengquam de materia huiusmodi scripsisse, aut saltem scribere aliquid dignum potuisse: quippe quod Hungari eo semper praediti ingenio fuerint, vt equos generosos, acinacemque fulminantem, libellis et litteris amoenioribus antibabuerint.* Egregium et dignum polyhistoris cognitione iudicium! Qui itaque scriptores Historiae Litterariae

si vsus ita ferret, daturus: id saltim verum est, *Hungaros*. quem ad modum in aliis, sic in litterariis etiam, *eo semper sensu* (vt recte quidam dixit) *fuisse, vt praeclara quaeuis agere, quam praedicare maluerint* d). Experiariis id Periodis, quae testimonio omnium scultissimae fuerunt. Quid amabo, aetate MAT-

THIAE

riae Hungariae nosse cupit, laudatum Rotaridesum adeat, qui totis, *Præcognis Hist. Litt. Hung.* meros scriptores, qui de hac parte Historica meriti sunt produxit. At vero, qui *systema integrum* elucubrasset, neminem fuisse, fatendum est omnino. Praestitisset id abundanter beatus Rotaridesius, Vir patriae et litterarum harum amantissimus adde et scientissimus: nisi medio in cursu laboris, damno reipubl. Hung. litter. maximo mortem oppetisset. Schema operis totius videre est l. c. quod si explere potuisset, ne confecta fuisset Hungaria thesaurum, quouis auro redimendum.

- d) Componi cum hac possunt, quas Cl. Rotarides l. c. p. 193. §. XVI. allegat: dicens: *Causa tam praeposteræ cunctationis (Historiae Hung. Litt. edendae) ac diuturnae plerorumque procrastinationis, quantum ego existimo, erunt cum casus, quos toties fletu variis (bella intelligit tam Turcica quam domestica, quae ultra duo secula continuo fere grassata, vastitatem litteris imprimis Historiae Litt. intulerunt nunquam satis dedolendam, aliasque calamitates non hic explicandas) qui subinde patriam nostram versant, tum varior apud nos, quam alibi eorum numerus, qui scribendo virium ingenique periculum facere et memoriam sui, posteritati scriptis commendare vellent. Hinc fit, vt et ii, qui priuata industria, egregia nonnunquam collegerint, elaborarumque monumenta, tandem illa mediculose premant, dum inopinata morte abrepti foetus suos saepenumero laboriosissimos atque vtilissimos, vel iniquis pestifloribus aeternis ergastulis detinendos, vel flammis delendos, innumerisque aliis fatalibus malis vexandos, ac ultimo misere pereundos relinquere cogantur. Possent equidem longissimum huius generis infelicium et ad extremum interitum varia fortuna exagitationum orborum parentibus voluminum catalogum necesse: nisi has Reipubl. Hungaricae Litterariae clades vna cum reliquis finidi nostri calamitatibus alibi deploranda confirmissem. Cf. IOHANNIS SEVERINI V. C. Praefationem Conspectui Historiae Hung. Civilis Part. I. praenissam: vbi, quae de causis defectus Scriptorum Hist. Civilis Auctor dixit, ad Litterariam applicari possunt commode.*

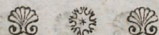

THIAE DE HVNYAD studiis Hungaricis praefarius, quid celebratius reperias? Tota Europa eruditi in Hungariam confluebant, agmineque quasi facto, in laudes Principis huius doctissimi effundebantur. Quicquid novi foetus in publicum protrudebant, hunc vindicem, inuocabant, hunc Augustum et patronum catholicum salutabant e). At vero, quaeenam sunt iam tantae illius litterarum in Hungariae felicitatis hodiernum monumenta? Qui mores, quae statuta, quae incrementa, quae scholae, qui eruditi, quis auguret? Si famam bibliothecae Budensis innumeris ad posteritatem scriptis propagatam excipias, nihil fere reperias, solo felicitatis huius inani nomine, nec in quo ea constiterit docente, superstiti. Adeo nempe dulcis haec memoria, neglecta, quae id explicaret historia, euanuit ex animis. Quo tamen factum est, ut, quae litterarum apud Hungaros, cum hoc, tum aliis seculis, facies, quae vicissitudines, horumque in illos merita, iam plerique, nisi contumace adhibita diligentia ignorare; illi vero, qui de iis immortaliter sunt meriti, barbari, immo quod peius (ut quidam conuitiatur) *indole, quae ferre sapientiam non videtur*, praediti, iam audire cogantur. Huic itaque criminationi, ut quadantenus occurratur, meliorque de

B 2

studiis

- e) Neque tamen negandum est, ipsos etiam aetatis illius eruditos in consignandis id genus monumentis in Hungaria litterariis remissiores, quam e re fuerat, fuisse. In plerisque epistolis nuncupatoriis ad MATTHIAM, quas ad numerum vix cogere possis, nihil praeter inania fauoris in literas et litteratos amorisque verba, neque, singulares eorundem effectus praedicatos reperias. Imo, qui historiam Matthiae ex professo scribendam susceperant, hoc vitio non vacant. Saltim Bonfinius excusari non potest, de quo inferius. Vnde sterilitas haec tanto est scripturo de rebus his, grauior. Qui tamen laudari meruerunt, locis debitis non praetermittentur.

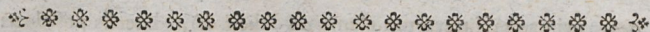
studiis Hungarorum obrectatoribus ingeneretur opinio: visum est, *Periodum sub MATTHIA DE HVNYAD* Rege Hungariae et bello et pace gloriosissimo, ex qua, quid de aliis Historiae Litter. regni huius capitibus sit sentiendum intelligatur, tentaminis gratia edere. Ita vero opusculo toti moderabor, vt Sectione I. De Fautoribus Litterarum et Litteratorum Periodi huius agam. II. De Viris in qualibet disciplina eruditis. III. De Academiis s. Studiis Generalibus et Scholis illustrioribus. IV. De Sodalitatibus Litterariis. V. Denique de Bibliothecis, adnexa, de Typographia Budensi Appendice. Peculiarem erat animus, dare Sectionem, in qua nummum elegantissimum descripturus fueram, qui, Illustris Domini IOH. GOTTL. BOEHMII Sereniss. Electori Saxoniae a Consiliis Aulicis et Historiarum in Academia Lipsiensi Professoris testimonio, in nummophylacio Electorali Dresdensiprehenditur in honorem MATTHIAE DE HVNYAD cufus, sequentique titulo insignitus:

Caesare magna mihi victo, Thracumque tyrannis,
Maior Apollinea gloria parta tuba est.

Quia tamen nummi laudati typum certis ex rationibus consequi non potui; desistere ab accepto debeo, Lectorem amicum ea, qua par est humanitate obsecrans, quo primitias has aequi boniue consulere, errores, quos in tam refractario labore, atque vt est Historia Hung. Litter. inculto euitare non facile est, corrigere, et hiatus, vbi datum fuerit, explere beneuole velit.

SECTIO

SECTIO I.

De Fautoribus Litterarum.

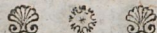
§. I.

Capiendum vero est initium ab eo, cuius Periodum illustrare suscepi Principe, quique, quem ad modum dignitate, auctoritateque, ita in litteras et litteratos fauore, de quibus agendum erit, singulos antecelluit. Fuit is immortalis et dum pretium statutum bonis litteris fuerit, incomparabilis MATTHIAS DE HVNYAD REX HVNGARIAE: cuius breuem vitae, quantum cum litteris nexum habet, dabo notitiam, fusio rem rerum domi bellicae gestarum narrationem, ciuili historiae scriptoribus relicturus a). Natus ille fuit Patre IOHANNNE DE HVNYAD, fortissimo Hungariae heroe et Gubernatore, Matre ELISABETHA ex clarissima Szilagyiorum gente oriunda, anno aerae vulgaris MCCCCXLIII. die XXIII. Martii Claudiopoli Transilvaniae. De aetate puerili, educationeque eius et studiis pauca reperias apud scriptores. Quae sunt extra dubium, huc redeunt. In natali vrbe exegit infantiam cum matre Matthias, patre interea Turcarum in Hungariam retundente incurfio-

B 3

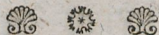
nes,

- a) Res Matthiae civiles militares et politicas vide sis, apud Thuroczium, Ranzanum, Bonfinium, Reuainum, aliosque Annalium Hungariae auctores, omnium vero praecipue, apud GEORGIUM PRAY et GEORG. KAPRINAI e S. I. PP. acutissimos antiquitatum patriarum indagatores. Postremus hic, quoad litteraria etiam bene meritus est de Matthia in *Hungaria Diplomatica Parte I.* praecipue *Dissertatione I. Cap. II.*, in quo de educatione eius, doctoribus et doctrina multa, elegantissime disputat. Qui vero de ipsius in republ. litteraria, gestis ex professo scripsisset, quantum scio vnus est PETRVS IAENICHIVS, in Dissertatione, de MATTHIAE CORVINI in *Pem Litter. meritis*, inserta *Meletematibus Thorutenfibus Tomo III.* in 8. Thoruni an. 1726. Tralatitia tamen haec pleraque omnia, neque multum periodi huius historiam lit. illustratura,

nes, primaque litterarum elementa didicit b), diuersis post, locis adolescens, Budae p̄ta, Viennae, Temesuarini, quod tum Castrum pater cum dignitate Comit̄s perpetui Temesiensis iure hereditario tenebat, institutus. In aula Regis Ladislai versatum fuisse, et inter intimos cubicularios cooptatum, Bonfinius Auctor est c). Inter Doctores, a quibus est institutus, vix vnum alterumque nomines, iniuria temporum obliteratos. Principe vero horum ponendus est loco, etsi non tempore, Ioannes Vitēzius Episcopus Varadiensis, Vir, cui pleraque, quae educatio ad vitam bene, beateque viuendam conferre potest, in acceptis retulit Matthias d). Mortuo certe patre, a quo animam agente commendatus

- b) Testantur haec Petrus Ranzanus in *Epitome Rerum Hungar.* in Collectione Scriptor. Hung. Bongarsii Francofurti an 1600. Indice I. p. 208. et XXVII. p. 251. Bonfinius *Rerum Hungaricarum Decade III. Libro IX. p. 518.* editionis Vechelianae Francofurti. an. 1581. Casparus Heltai in *Chronico Hungariae* patria lingua scripto, Claudiopoli an. 1575. impresso, ubi pag. 83. haec habet: „Szüle kedig elzt a Mátyást Colofvárot Erdélben, mikoron iránac Christus wrunknac születesse vtán 1443. Böyt másodic hanánac huszon hetedic napián, reggel három orakort. Mert az Erfébet Afzszony aekor Colofvárot szállot „vala, iöven szilágyból egy szölömüves gazdag embernél, ki lakie „vala az ó várba, egyenelt artzól, mikoron bé mennac az ó várban, „egy kö házban és az ember szálf vala. Annal marada szölásson az „Erfébet Afzszony a születésnac vtanna egy nihány eztendeig, és ott „vitéc a fiat, Mátyást, leg előzeris az öskolaba. Id est; Edidit „Matthiam Elisabeth Colofuarini in Transilvania, dum annus a Christo nato 1443. scriberetur, die 27 Martii, hora tertia matutina. „Nam tunc Elisabeth redux e silvania Colofuarini hospitabatur apud „Civem vinicolam, hominem diuitem et copiosum, qui in óvar „domum lapideam habebat, quae hoc Castrum vetus ingredientibus „recta fronti obliicitur. Hic vir Saxo ciuis erat, apud quem Elisabeth „annos postea complures ab edito Matthia hospitio vsa fuit, Isthic „Matthias primum mittitur in ludum litterarium.„ Vide haec apud Kaprinayum V. C. in *Hungaria Diplomatica Dissert. I. Cap. I.* ubi de anno die et solo natali erudite disquirat.
- c) *Rerum Hung. Decad. III. Lib. VII. p. 486.* et laudatus P. Kaprinai l. c. p. 57.
- d) Negat Cl. Kaprinai l. c. p. 58. Vitēzium, Matthiae institutorem fuisse, idque contra auctoritatem receptae huedum sententiae defendit; quam liberaliter admittat, curam huius illi et directionem a Patre commif.

tus tutelae eius fuerat, adeo dilexit pupillum; vt carceribus mancipari non detrectauerit cum eo, ad regnum promoturus paulo post. Sublimatus ad thronum Matthias, (quod anno 1458 factum est) nihil magis in votis habuit, quam vt litterarum studia, a praedecessoribus quidem gloriosissimis frequentius Hungariae inducta, iniuriâ tamen temporum sedibus suis eiecta, quod vnum, ad felicitatem gentis deesse videbatur, reduceret. Praecipuus oecepti suator et promotor Vitézius, Vir eruditissimus et litterarum amantissimus. Rex itaque eruditos vndiquaque infans sumptibus euocare, scholas litterarum officinas fundare, Doctoribus eas celeberrimis munire, bibliothecas praestantissimas instruere, verbo, quicquid excellens in aliis comperit regionibus, regno suo inferre, breuique tempore Hungariam, quam posteri mirantur, Musarum domicilium reddere. Sed de his, ne praeoccupare videar, singillatim erit dicendi inferius locus. Videndum hic, quantum ipse in bonarum litterarum doctrina praestiterit; quam quidem *continenti* vt Cl. Kapri-

commissam fuisse. Verum enim vero, etsi in re non magni momenti Viro Cl. repugnare nolum; reor attamen, opinionem vulgatam posse defendi. Atque primum quidem, etsi iam Vitézius, dum Matthias scientiis imbuendus fuerat, Episcopum administrabat Varadiensem, atque grauissima gerebat in republ. munera: tamen facile id amor in domum potuit Corninam, atque beneficiorum memoria, quibus a Patre Ioanne cumulus erat amplissimis; vt puerulum Matthiam conuictui adiret domestico, atque tempus, quod a negotiis superesset publicis, eius consecraret institutioni. Dein vero etsi quidem apud Bonfinium Matthias cum Archipraefulem hunc ad Polonos defecturum reuocare studet callide, non institutionis, sed educationis (quod Vir Cl. vrget) faciat mentionem; tamen, vt non moneam, prout in posteriori forte contineri, alio laudatus Auctor loco Lib. VIII. Dec. III. p. 497. aperte Vitézium *liberorum Coruim moderatorum et magistrum* appellat. Vt alia tandem non attingam, pro comperto fere habeo, Matthiam infanum illum astrologiae amorem, a Praefule hocce, studio isti ad vitium vsque deditissimo (de quo inferius) infusillatum fuisse.

Id saltem verum est, Ianum Pannonium, inter praecceptores Matthiae numerari non posse; si sibi constet calculus interius produendus, qui reditum eius circa an. 1458. ex Italia, locabit.

Kaprinaii verbis vtar) studio, assidua lectione, longo rerum usu, multoque virorum doctorum commercio, ad illum apicem perduxit; ut nemo Europaeos inter Principes aetate illa, par ei censeretur. Et quantum quidem lectioni bonorum librorum, in primis historicorum tribuerit, paullo post ostendetur: quanti commercium eruditorum aestimauerit, docent Galeotus Martius, Ioannes Regiomontanus, aliique et in sago et in roga nunquam a latere moti, eodemque cum Rege conuictu usi. Itaque inconiuiuo eius inquit Galeotus in libro de *Dictis et Factis Matthiae* Cap. XVII. *Semper disputatur, aut sermo de re honesta et iucunda habetur, aut carmen cantatur. Sunt enim ibi musici et citharoedi, qui fortium gesta in lingua patria ad mensam in lyra decantant. Mos enim Romanorum hic fuit, et a nobis defluxit ad Hungaros. Cantatur autem semper aliquod egregium facinus; nec deest materia. Nam cum Hungaria in medio hostium diuersarum linguarum sita sit, semper rei bellicae habet fomitem. Amatoria autem Carmina raro ibi cantantur, et ut plurimum, gesta in Turcos in medium veniunt, non sine sermone concinno.*

In litterarum studiis, quae mire calluit, non postremo est numeranda loco, *Rerum sacrarum scientia*, cuius scriptores complura afferunt documenta. Vnum hic compendii gratia, disputationem nempe eius cum Ioanne Gatto Theologo nobili, in arce Strigoniensi habitam producam. Erat in numero Doctorum Ioannis Vitézii Archiepiscopi Strigoniensis, laudatus Gattus, Theologus acuti et prompti ingenii, multum tamen arrogans; Omnia etenim Theologiae dubia se soluturum ex tempore praedicabat. Euenit vero fortuna ut rex Strigonium versus iter faceret, hospesque Archiepiscopi fieret. Vocatus et ipse Gattus ad mensam regiam, vinoque animosior factus coepit de se ipso praedicare, et affirmare, nihil in Theologia tam esse abstrusum, quod se lateat, paratumque ad quaeuis respondere. Tum Rex, dubitavi inquit, diu, cur Christus Petrum, qui tamen eum deseruerit et abnegauerit, atque non se Christi notitiam habuisse, deierauerit, in Principis Apostolorum dignitatem euexerit prae Ioanne, qui tamen ad mortem usque Christi perseuerauerit, nullo tumultu, nullo metu
mortis

mortis, nullisque periculis, ab eo se diuelli passus fuerit. Cum vero Gattus in soluendo problemate haesitaret, et nescio, quae mysteria oggereret: tunc Matthias D. Hieronymi contra Iouinianum Opus extemplo afferi iubet, propositamque difficultatem, recitatis ex Hieronymo verbis, non sine Gatti rubore, ceterorum autem admiratione et plausu erudite dissoluit e).

Huc referenda *Historiae antiquae et recentioris, Graecae et Romanae, aliarumque gentium cognitio*, quam lectitando auctores comparauit amplissimam f). Hinc itaque fiebat, vt non facile, Controuersia, intereruditos aulicos, quod quidem quotidie fere fiebat, oriretur; quam non, ductis pro asserenda, vel reprobanda sententia, historicorum et philosophorum argumentis, egregie decideret. Complura habet, eius generis Galeotus. „Inter doctos viros, inquit ille loco laudato Cap. XXII. qui aulam „Regis quotidie frequentabant, erat quidam sexdigitus. In manu enim dextra duos habebat pollices. Cuius rei exprobratione irascebatur; praesertim cum sextum in manu digitum nonnulli inter monstrosa connumerarent. Sed rex causam huic sexdigito irascendi istam esse affirmavit. Monstrosa enim inquit apud veteres, vt omnis infausti, expiabantur sacrificio; quoniam semper videbantur praenuntiare infortunium. Quod et Lucani dicta confirmant hoc versu: *Monstrisique hominum partus numeroque, modoque.* Et hoc ratione firmatur. *Rarissime enim contingit, mon-*

e) Vide fusiozem narrationem apud Galeotum Martium, in Libro, *de egrerie, sapienter et iocose Dicitis et Factis Regis Maebiae* in Collect. Bon-garhana Cap. XXX. p. 385. Petr. Iacnichium in Dissertatione, *de Meritis Maebiae Coruini, in rem litter.* in Meletematibus Thorunen-sibus Tom. III. p. 186. atque P. Kaprinai l. c. p. 69.

f) Docet id inter ceteros etiam Philippus Bergomenfis Lib. XV. supple-menti Chronici ad an. 1463. inquit: *Hoc vnum de hoc rege vulga-tissimum habemus, quod merito cum Iulio Caesare et Alexandro M in omni re confervi possit. Saepe numero (cum legendi audis) in ipsius pulu-uaribus, inueniebatur Liuius, aut Currius, aut alius historicus, legebat-que ardentissime sacras litteras, et ea, quae in his continentur, memoriae adeo commendabat, vt plerique admirarentur.*

„monstroso corpori non subesse monstrosos, peruersosque mores.
 „Anima enim (vt a doctis viris accepi) ex medicorum sententia se-
 „quitur corporis habitudinem. Monstra ergo homini obiiere,
 „nihil aliud est, quam vitia exprobrare. Quis iram compresserit,
 „cum inter vitiosos numeretur? Nemo enim tam malus est, qui
 „malitiae nomen, non vehementer abhorreat. — Quoties vidi-
 „mus a natiuitate claudos, aut caecos, aut aliqua corporis parte mon-
 „strosos, moribus quoque et mente cacutire et claudicare, et per-
 „uerso iudicio uti. Perfecta enim natura, perfectos affert mores;
 „sed in his, quos casus debilitauit, alia ratio est. Nam fortissimi
 „optimique et Reges et Imperatores militesque strenui, casu aut
 „caecutiuerunt, aut claudicarunt, sicuti de Horatio Coelate legi-
 „mus, qui Porfenae regis exercitum solus in ponte tenuit, et ex
 „eo cadens, toto vitae tempore claudicauit. Adducerem Philip-
 „pum Alexandri patrem, et Hanibalem cum Sertorio monoculos,
 „nisi sacra Scriptura Iacob virum perfectum narraret ex collucta-
 „tione cum Angelo claudicauisse. Inquit enim, vnde crux eius
 „emarcuit. Qui enim huiusmodi debilitates casu factas connume-
 „rat, gesta horum praeclara refert. Vnde non inconcinne Coeles-
 „ille Horatius pedis debilitatem exprobranti respondit, se per fin-
 „gulos gradus gloriae suae admoneri. Monstra igitur nascuntur
 „non fiunt. Nonne instrumentum vetus aduncarum narium vi-
 „ros atque reburros a sacerdotio abdicat? — Ita alio loco Cap.
 „XXVI. inquit: „A Rege Matthia saepius audiui, male facere hu-
 „ius aetatis historicos, qui regionum, vrbiumque nomina ad anti-
 „quitatem reuocare contendunt; cum in vrbibus non sit magnus,
 „sed regionibus maximus error deprehendatur et fallacia. Nam si
 „quis Gallorum regem nunc nominet, quis non intelliget, non ef-
 „se sub hoc vocabulo Franciam comprehensam, cum gens Gallo-
 „rum et citra et vltra Alpes sita confusioem faciat, Franciae po-
 „pulos minime concludentem. Si quis autem Mysiae nomine Ser-
 „viam nuncuparit: faciet nominis errorem, cum duplex sit My-
 „siae. Rasciam aetas nostra nominat et Thraciae et Mysiae partes.
 „Hungariam ab Hunnis et Auaribus appellatam, Pannonias, Da-
 „ciaeque partem haberi intelligamus. De Polonia quid loquar,
 „cum Germaniae et Scitharum partem complectatur? Sclauonia
 „tam

sacro fonte duplici, marmoreo et argenteo decoravit. Palatia erexit, inquit Bonfinius, parum a Romano luxu differentia, vbi laxa triclinia, procita, cubiculaque superbissima, item laquearia vbique varia et aurata, multa insignium varietate distincta; postes insuper emblemate conspicui, insignesque camini, in quorum fastigijs quadrigae ac multa Romanorum stemmata sunt sculpta, intra hypothecae thesaurique, ad solis ortum variae coenationes et cubicula, aestiuaculaque multa: item heliocamini et auratae zetae; praeter haec alta abditaque secreta, argentei lecti, argenteaeque cathedrae. cet. Quis vero pro dignitate enarrabit, quae Vicegradi. perfecit. Apparatus hic Attalicos et laxa triclinia, ambulacra tectorio opere candidissima, et fenestras superbissimas cernere erat. Hic horti, fontesque pensiles, qui porphyreo marmore, aeneoque folio culti sunt g).

Astronomiae et Astrologiae, quam teste Galeoto a doctissimis viris acceperat, adeo fuit deditus, vt omnia fere ad fatum referret, et nihil inconsulto adoriretur horoscopo h). Imo neque
phy-

- g) Non satis hanc Matthiae, in aedificiis struendis Budae, Albae Regali, Vicegradi, Tatae, Peithini cet. elegantiam mirari et laudare queunt scriptores. Qui plura in eam rem legere cupit, adeat ipsum Bonfinium Rerum Hung. Dec. IV. Lib. VII. p. 631. seqq. Nicolai Olachi Hungariam in *Apparatu ad Hist. Hung.* Beliano Pofonii an. 1735. impressam Dec. I. Monumento I. vbi inter alia de palatio Matthiae Vicegradensi ita ait: *Haec aula praeter situs amoenitatem, tam pretiosis aedificiis ornata est; vt sine controversia, plurimorum regnorum aedificia superare videatur, et nusquam viderim, quidquid regnorum in hunc diem peragraverim, aedes paribus ornamentis structas. In ipsa sola Lutetia Parisiorum Vrbe, eo loci, quem vulgus Aulam Parlamanti vocat, in qua ius dicitur, negotiumque tractatur regis, unicum vidi cameram in similitudinem harum et Budensium aedium, rignis, tubulisque inauratis fabrefactam. Vide Belii Notitiam Hungariae Tom. III. p. 687. seqq.*
- h) Adeatur Ludov. Tubero in *Historia sui Temporis* in *Collectione Scriptorum Hungariae Schwandtneriana* Tom. I. p. 115. Bonfinius Decade IV. Lib. VIII. pag. 654. Edit. Vecheliana. Ranzanus vero in *Dedicatione Epit. suae Hist. Hung.* Indice I. Edit. Tyrnaviensis an. 1579. haec habet de scientia eius astronomica et physica: *Adepius tibi es (alloquitur Regem) et scientiam, qua pro tui ingenii excellentia potes multa,*

physiognomiam aspernabatur, ope cuius, primo conspectu, hominum dicitur mores solertissime iudicavisse i).

Quid vero dicendum, de scientia eius militari? qua superasse omnes aetatis suae principes, Orientisque et Occidentis domuisse Imperatores, nemo negabit. Praecipue huic se dedisse, ipse fatetur Rex apud Galeotum l. c. Cap. XXX. inquit: *Non multos in Theologia libros legi, nec etiam in aliis facultatibus: a puero enim ad regiam dignitatem euectus, pauca e multis didici, et militarem quodam modo litteraturam arripui.* Ad eam itaque comparandam, Frontinum, Vegetium, aliosque rei bellicae scriptores contento voluebat studio. Facit fidem dictis Galeotus Cap. X. l. c. qui inter alia, sequentem refert de Matthia historiam. „Incidit, inquit, inter homines, qui in corona regis adstabant, disputatio de regionibus, quaenam esset hac tempestate scientia rei militaris ac fortitudine illustrior, circumstantibus diuersarum nationum viris — maxima namque virorum multitudo ex toto fere orbe ad regem Matthiam confluerat, quoniam varietate bellorum, multitudine victoriarum, magnitudine gestorum, totius Europae Principes anteibat. — Sed in sermone de regionum praestantia, quisque patriam suam laudavit, Hispani Hispaniam, Germani Germaniam, Boemi Boemiam. Et ne generatim prosequar, Itali Italiam extollebant. Ad huius rei corroboracionem, qui erant docti, testimonia historicorum proferebant. Indocti vero, historicam fidem non correspondere conditionibus aetatis nostrae contendebant asserentes, aetatem nostram, artibus, machinamentis bellicis, antiquitate praestantiorum, cum et strata gemata et machinamenta mirabilia excogitarit reiectis quibusdam et antiquis quidem machinis et armis. Tunc rex Matthias hilari vultu inquit: si centesimam partem antiquae militiae aetas nostra teneret, talemque rei militaris disciplinam haberemus, quae posset cum antiquitate conferri; profecto Turcorum regnum, non fuisset tam longe lateque diffusum. Non enim antiquitatem

C 3

„nun-

multa, tum de coelorum ac siderum, tum de aliarum rerum naturis promte differere.

i) Galeotus Martius l. c. Cap. XIII. Conf. P. Kaprinai l. c. p. 69.

„nuncupo, quae intra 500 aut 600 annum continetur: sed ad il-
 „los me verto, qui tempore Romanorum viguerunt. Artes enim
 „bellicae, machinamenta et tormentorum vis magna tunc claruerunt,
 „vt in Frontino, Vegetio aliisque plurimis luce clarius inspicitur.
 „De illorum temporum ducibus et imperatoribus quid loquar? Cum
 „nemo tam extremae dementiae sit, quanquam bellicosissimus pra-
 „dicetur, qui se ipsum, aut Hannibali, aut Alexandro Regi, aut
 „Marcello, aut Scipioni, Iulioque Caesari audeat, non modo an-
 „teferre, sed aliqua ex parte comparare. Si autem antiquitatem
 „intra 500 aut 600 annum incluseris, non a vobis dissentiam;
 „nam intra hos annos pauci, aut fortassis nulli possunt cum aetatis
 „nostrae ducibus comparari. Renouata enim a nobis illa bona et
 „perita antiquitate, longe melius praestantiusque rem militarem
 „tractauimus, quam illa rudis aetas, quae non est sexcentesimo
 „anno maior.„ Quid mirum iam, si e tanto studio rei postea bel-
 „licae, vt habet Bonfinius, peritissimus euaserit, bellicam discipli-
 „nam auxerit, varia machinarum et armorum genera inuenerit,
 „eaque in arte militari commentus sit, quae aliis eo vsque ignota
 „fuere. Testantur id praeclara ab eo edita belli stratagemata,
 „relatae de hostibus potentissimis tot insignes victoriae, quos singil-
 „latim haud licet memorare k).

Nec postremo sine causa tandem refertur huc, *linguarum
 diuersissimarum amplissima cognitio*. „Omnes inquit Galeorus l. c.
 „Cap. XXVIII. litteras, quas ad diuersas partes mittit, aut ipse
 „dicat, aut ab aliis scriptas legit. Itemque ad se missas, sine ali-
 „qua mora oculis percurrit. Peritus enim plurium linguarum in-
 „telligit, latine optime scit, bulgaricam linguam, in qua Turci
 „sua scribunt diplomata bene tenet, parum namque a sclauina di-
 „stat, cuius Rex Matthias non est ignarus. Vnde factum, vt
 „cum

k) Vide haec apud eundem P. Kaprinai l. c. Dissert. I. Cap. II. §. 3. p. 70.
 Non abs re fuerit etiam legere disciplinae militaris sub Matthias, et
 methodi pugnandi Hungarorum apud Bonfinium l. c. p. 643. deferri-
 tionem, quae eleganter, quae hic dicta sunt confirmant. Adde *Lau-
 des Matthiae bellicae* auctore Cortesio, in appendice Bonfinii, editionis
 Vechelianae,

„cum Boëmis, Polonis, Rhutenis, Dalmatis, Bulgaricis, Cureti-
 „bus, Seruianis, Brencis, Roxolanis, aliisque permultis populis,
 „sine interprete loquatur. — Germanorum autem sermonem,
 „puer adhuc et in carcere didicit. „ Quinimmo, si Bonfinio Dec.
 IV. Lib. VIII. p. 654. habeatur fides, praeter Turcicum et Grae-
 cum, omnia Europae glossemata calluit, memoriaeque nec Scipio-
 ni, nec Mithridati, nec Simonidi denique cessit. Latinum saltem
 idioma iam puer eleganter didicerat. Quare pater eius, cum
 ipse linguae huius expertus esset, in arduis negotiis cum Pontificum
 Legatis pertractandis, nullo alio usus interprete, quam filio, ita,
 ut tener adhuc Matthias arduorum negotiorum cognitionem imbi-
 berit. Hanc sermonis peritiam, frequenti postea doctorum homi-
 num commercio auxit adeo; ut in longo etiam sermone, raro ad-
 modum in eius leges peccarit l).

Ex his itaque indiciis patescit verum esse, quod toties lauda-
 tus Galeotus ait: *Est in eo eruditio plurima, eloquentia mitis, et*
multarum linguarum cognitio m). Quid mirum itaque? si tam
 eruditus Princeps, quicquid ad incrementum bonarum litterarum
 spectare rebatur, liberalissime praestiterit (de quibus inferius erit
 dicendi locus) Hungarosque suos potentes quidem ad iuandas,
 omnes autem ad colendas, qua verbis, qua exemplo impulerit.
 Et sane non lusit operam; ut vel hinc appareat, quam Regis ad
 exemplum totus se componat orbis. Quanta non porro praesti-
 tisset Princeps de Hungaria sua optime meritus? nisi has inter occu-
 pationes omni laude maiores, praeter expectationem omnium, vitam
 cum morte, litteris, toti regno, immo bonis omnibus acerbissima
 Nonis ipsis Aprilis anno MCCCCLXXX. aetatis vero septimo et
 qua-

l) Galeotus Martius l. c. Cap. XIII. Qui etiam Cap. IV. exemplum huius
 rei memorabile refert.

m) l. c. Cap. X. Vide plures eruditionis eius panegyricos, apud omnes,
 quicumque quaequam de eo scripsere, aut foetus suos eidem nuncu-
 pauere. In his instar omnium Bonfinium in diuersis Operibus, praec-
 cipue *Epistola Dedicatoria Hermogenis Tarsensis Rhetoricae Lugduni apud*
Seb. Gryphum an. 1538. Historia Hungariae aliisque.

quadagesimo, multo his desiderio su relicto Viennae Austriae fuisset commutare coactus, non diu post Albae Regali magnificentissimo elatus funere n). Antonius Thebaldeus sequenti exornavit Heroam incomparabilem epitaphio :

Coruini brevis haec vrna est, quem magna fatentur

Facta fuisse Deum, fata fuisse hominem o).

§. II.

Succedat Regi Princeps sacri in Hungaria Ordinis, et summus post eum litterarum patronus *Ioannes Vitézius*. Natus est circa Sec. XV. exordium, in Slauonia, parentibus tenui quidem fortuna, nobili tamen stemmate. Studia litterarum, postquam fundamenta eorum in patria iecisset, vt id temporis mos obtinebat, in Italia coluit. Redux in Hungariam, amicitiae se in primis Ioannis de Hunyad Gubernatoris post, insinuauit; et postquam in aula eius compluribus annis versatus fuisset, atque filium Ladislaum bonis artibus imbuisset; opera tanti huius patroni, ad Varadiensem an. 1445. promotus est infulam; vicennio exacto, laboribusque pro patria innumeris exantlatis, Matthiae anno 1465. ad Archiepiscopatum Strigoniensem, translatus beneficio. Cui tamen moderari, non diu Vitézio datum est. Defecturus etenim ad Casimirum Polonum (causas numerare non huius loci est) versutia Regis Matthiae reconciliatus primum, post carceri mancipatus, etsi quidem libertati restitutus deinceps, ex dolore animi V. Idus Augusti anno 1470. extinctus est. Vir fuit, quemadmodum ipse vndi-

n) Vide pompam integram apud Bonfinium l. c. Dec. IV. Lib. VIII. p. 650. seqq. Orationem ornatam, copiosamque de laudibus & gestis eius habuit Petrus Ranzanus, qua simul, annuente Senatu, omnibusque Pontificibus euincere volebat, MATTHIAM iure esse inter Divos referendum.

o) Vide plura apud Iouium in *Elogiis Virorum bellica Virtute illustrium* in Vita Matthiae Coruini. Petrum de Reua de Monarchia et S. Corona R. H. Cent. V. p. 637. in Collectione Schuandneriana, Cf. Czuitinger in Specim. Hung. Litt. pag. 106.

vadiquaque inprimis litteras graecas et disciplinas mathematicas doctissimus, ita literatorum fautor liberalissimus. Hanc ei laudem, quique scientiarum harum callentissimi, merito et vero tribuerunt. Vnum producam, aetatis suae Archimedes, Ioannem de Regio Monte, qui in epistola nuncupatoria, *Tabulis Directionum et Professionum* ab se editis, quas *Ludum Pannonicum* vocavit, anno demum 1490 excusis praemissa, postquam de difficultate scribendorum librorum egisset, porro pergit et sequenti elogio Vitézium exornat: *Mihi autem Reuerendissime Domine, aliud preterea accidit, quod factum prorsus impossibile reor, assidue scilicet iussioni tuae morem gerere ac demum iudicio tuo, non minus acuto, quam recto dignum aliquid reddere. Tuae profecto monitioni nephas est contravenire, qui enim licentius in me habeat imperium praeter te, mortalis nemo est. Vbi autem lucubrationes meas coram te, tam rigido, quam perspicacissimo censore deponerem: labascet illico annus. Quis autem eruditissimus licet, aliquid nouarum litterarum impune tibi assert, quippe qui omni doctrina ac virtute mirum in modum praeditus es, diuinarum, humanarumque rerum plenam tenes cognitionem, omnibus, cuiuscunque litterature te prebeas auditorem: omnes tamen excellentissima eruditione tua antecellis adeo, ut discipulos sese fateantur, qui in habitu preceptorum ad te accesserint. Quantus es, quam profundus in sacris existas litteris, neminem ignorare arbitror. Quid referam de iure pontificio, cuius notitia quidem ornamento tibi est, usus autem dignitati tuae pernecessarius, quippe qui supra omnes prelatos regni hungariae primatum tenes. Versa demum philosophia tibi familiaris est: discipline autem quadrivitalis decus et gloriam pepererunt: Quodsi ad negotia humana transeundi detur licentia, quis non admirabitur immensam tuam prudentiam, ex qua totius regni hungariae gubernatio pendet. — Suffragatur huic Galeotus Martius in Dedicatione Lib. de Homine ad Vitézium, propria experientia edoctus inquit: Tu Iuris Pontificii consultissimus, Theologiae peritus, Philosophiae princeps, totiusque Matheseos pater, Oratoriae et poeticae alumnus; ea documenta doctrinae et ingenii tui iam dudum dedisti, ut plures, ita nunc loquar, in te animos h. e. veros homines esse cernamus.*

mus. cet. Astrologiae autem adeo fuisse deditum ferunt: vt ephemerides secum gestitans, nihil nisi consultis astris ageret a).

Fauoris sui in eruditos plurima dedit documenta. *Habebat secum*, inquit Galeotus, qui et ipse familiaritate eius, antequam ad regiam vocatus fuisset, vsus est, *Viros excellentes, et in omni fere doctrina excultos*. Academiam Pofonii, Strigonii scholam illustrem et bibliothecam, de quibus paullo post, fundauit. Adolefcentes bonae indolis ipse educauit, propriaque expensa partim domi, partim in Italia optimarum artium studiis excolendos curauit: ex quibus prodierunt Ianus Pannonius, Ferrus Gyühös per omnes sacerdotii demum ordines, ad Archiepiscopatus Colotensis, aliosque summos in Regno honores euectus, atque alii b).

§. III.

Iungam andecedenti cognominem ex forore nepotem *Ioannem Vitēzium* sub *Iani Pannonii* (quod sibi more indiderat seculi) nomine percelebrem. Natiuitas eius in annum circiter 1434. mensē Augustum incidit a). De loco

a) Galeotus in *Diſtis et Factis ſapienter Matthiae Regis* Cap. XXX. Scriptor. Hung. Bongars. p. 385. Samuel Timon in *Purpura Pannomca* pag. 89. Nicol. Schmitth in *Archiepiscopis Strigoniensibus* Tom. I. in Vita eius.

b) Bonfinius l. c. Dec. III. Lib. V. p. 608.
 a) Si modo veritati conuenienter teſtetur Paullus de Iuanich in nota ad Epistolam Ioannis Vitēzii Episcopi Varad. ad Guarinum datam, cum aliis a Ioanne de Zredna collectis et a Georg. Schuandtnero V. C. in Tom. I. Scriptor. Hung. edita, quatuor iam annis lanum, anno 1451. sub Guarini institutione fuisse. Cum vero ante 12. aetatis annum, in Italiam vix miſſus sit; siquidem prima elementa, vt alibi loquitur, domi imbibit: ſequetur circa an. 1434. natalem eius ponendum esse. Luculentius id porro apparet ex ipsis Operibus Iani: si bene se habeat in *Deliciis Poetarum Hungaricorum* Danielis Paraci, notatio amorum (a Ianone, vel alio quopiam profecta) quibus singula opuscula ab Auctore protruda sunt. Elegiae XIII. *qua conquevitur, de aegrotationibus suis* mense Marrio, atque inter alia habet ſequentia:

Tricenis geminos tunc annumerabimus annos,
 Cum peraget ſenas menſtrua luna vias.

appoſi.

loco natali non plus scimus, quam ipse carmine quodam cecinit b):

Me simul hos inter, fatis et forte Deorum
Pannoniae tellus tenero tibi (alloquitur Guarinum) misit in aevō
Qua mox danubio, mixturus nomen et vnda
Pinguia culta secat leni iam gurgite Drauus.

Ludovicus vero Tubero in *Hist. sui temporis* Tom. II. apud Schuandnerum p. 159. refert, *natum esse* (nobili quidem, ac tenui sorte parentibus) *in ea mediterrancae Dalmatiae regione, quae inter Savaum et Drauum amnes sita est.* Fundamentis litterarum in Hungaria positis, avunculi Ioannis Vitēzii, Episcopi tum Vara diensis munificentia in Italiam missus Venetiis primum subsistit. Ferariam hinc profectus atque Guarino commendatus annis XI. sub celeberrimo hoc latinitatis restauratore Graecas et latinas didicit literas c). Poeticen a Galeoto Martio liberalissime hausit d).

D 2

Quan-

appositus est annus 1466. Ex quibus comparatis inuicem, annus trigessimus quartus, ultra millesimum et quadringentesimum, Iani prodibit vti ex Iuanichio natalis.

- b) In Panegyrico Guarini Operum eius Edition. Budensis pag. 16.
c) Canit id ipse Ianus Operum suorum pag. 156. Edit. Budensis an. 1754.

Imbiberam tenerae vix prima elementa Mineruae,
Nec mala venturi iam documenta dabam:
Cum tuus (matris) Ausonias tradit me frater ad oras
Longinquo et Musas quaerere in orbe iubet.
Illius impensa Venetas celebrauimus vrbes,
Dum sol vndecies per sua signa redit.

- d) Hanc in rem ita quodam loco:

Si Galeote meo te collaudauero versu,
Det veniam nobis cetera turba precor.
Et, si versiculos facio non prorsus inertes,
Doctrinae, fateor, munus id esse tuae.

Per

Quantum vero in amoenioribus hisce praecliterit studiis, Opera eius sunt argumento. Praeceptor eius (Guarinus) inquit Bonfincius e) saepe dicere solebat, se nullum adhuc ex Italis, peregrinisque discipulum habuisse, qui praestantia, docilitate, foecunditateque ingeni cum Ioanne Pannonio conferri posset. Si Latine loquebatur, in vrbe Roma; si Graece mediis Athenis natum affirmasset. Nil barbariei actio et oratio redolebat. Natum ad carmen ingenium reputaueris, in oratione non iniucundum. Quodsi in publicis curis et procellis non fluctuasset, nimirum cum prisca oratoribus et poetis certare potuisset f). Atque id quidem ipse tribuisse sibi, nec abs re videtur, dum loco quodam ita scribit:

Carminibus nostris nocet illud, Paule, notavi,
 Quod non sint Latini edita consulis.
 Quiduis cana facit multo pretiosus aetas,
 Rebus et a longo tempore surgit honos,
 Ac tu, si quando mea legeris, esse putato,
 Prisca, videbuntur sic meliora tibi.

Neque vero se his adeo tradidit; ut non aliis quoque, inprimis superioribus imbuisset animum disciplinis. Historiae certe vniuersae,

Per te conscendi cellas Heliconis ad arces,
 Gorgonei fontem, pes vbi rupit equi.
 Per te Parnassi peragraui roscida tempe,
 Tu monitor, tu dux, tuque magister eras.

- e) Rerum Hungar. Dec. IV. Lib. III. p. 569.
 f) Eandem ei, quilibet rerum harum intelligentissimi tribuerunt laudem; ex quibus vnum porro, Beatum Rhenanum in medium afferam, qui in epistola quadam ad Jacob. Sturmium ait: Sic huius me lectio totum rapuit, ut si cuius veteris. Habet enim carmen non anxie cultum, sed plane elaboratum, & maiore ingenio, quam cura suens. Praeterea reconditam eruditionem in Panegyrico ostendit, tantum fabularum, tantum historicarum intexendo. Sunt nonnulli, quibus parum placet, quicquid nostrum vel seculum, vel solum protrulerit, a quibus ego longe dissentio; quippe qui tantum — non contentius lego, quam Maronem — Plura elogia eius vide in Czittingeri Specimine Hungariae Litter. p. 292. seqq.

sae, mythologiae, geographiae, politicae atque matheseos extantissima in opusculis eius occurrunt indicia. Historiam in primis patriam doctissimum fuisse, Sambucus auctor est: qui in praefatione Operibus Iani a se editis praemissa inquit: *Vtinam quidem Annales eius (Hungariae) aliquando Viennae conspècti et lecti procedant, carceresque perfringant; non secus me Deus! atque Ciceronis aut Liuii quae perire, necum excipienda ducerem. Tantum quisque huic vati iure tribuendum censeat.* In Iuris scientia Aretinum, in Philosophia vero peripatetica Andronicum, atque platonica Marfilium Ficinum, Viros clarissimos praeceptores coluit. His itaque excelsus disciplinis, et virorum, quos Italia id temporis fouebat eruditissimorum auctus amicitia, circa annum 1458. g) in patriam rediit Martis primum castra secutus, mox tamen sanitate tenui pedum pro lancea fumere coactus. Quinque-Ecclesiarum itaque Insula a Rege ornatus, quantum potuit, doctrina, consiliis, sumptibus, literariam (vt nihil de ciuili addam) rempubl. adiunxit. Inter primos certe fuit, qui cum auunculo Matthiae, ad vniuersitatem studiorum Budae fundandam auctor extitit. Neque dubitauerim, quin in vrbe propria eruditos fouerit, academiaeque a Ludouico M. institutae, tantus, tamque amans studiorum praeful restitueret florem, pro virili annis sit. Plura dubio procul praestitisset; nisi aduersis vexatus fatis in aetate florente, vitam cum morte commutasset. Accusatus etenim, quasi cum Polonis auunculo comite, contra Regem Matthiam coniurasset, metu impendentis mali Zagrabiam: vt si a Rege peteretur, continuo e finibus elaberetur, profugit; ibique postquam de Metroplitae morte nuntiatum est, geminato dolore correptus, paucis post mensibus,

D 3

bus,

- g) Si etenim, vti ex mente Paulli de Iuanich superius notavi, anno 1451. sub disciplina Guarini quadriennium fuerat; atque vndecim vt ipse Ianus canit, annis in Italia morabatur: in hunc annum reditus eius incidit. Iam hoc 1458. anno apud Paracum l. c. p. 177. Elegiam IX. de se aegrotante ad Blasium Militem, ex qua patet iam in Hungaria fuisse scriptis, inquit inter cetera.

In Turcas vtinam tecum simul arma tulissem,
 Non foret in tanto nunc mea vita metu.

bus, anno 1472. aetatis circiter XXXVII. interiit, aeternumque sui, vt Bonfinius ait, Pannoniae non minus, quam Italiae desiderium reliquit. Cadauer exanime serinio picato impositum, sacerdotes clam (hostis etenim reipubl. est iudicatus, eaque propter, solennia eidem iusta soluere nemo ausus.) Quinqueecclesiis intulere facello. Cum multo post tempore (biennium quidam dicunt) Mathias forte urbem illam et basilicam inuiseret, sacerdotum Regi collegium supplicauit, vt Iani poetae corpus debito sepulturae honore iam honestare pateretur. Indoluit Rex tanti viri casum, falsam eorum opinionem ac metum increpuit, et ne poeta insignis sepulchri honore fraudaretur, honestissimas mox exequias edixit h). Epitaphium sequens sibi posuit, sepulchro post inscriptum:

Hic situs est Ianus, patrium qui primus ^{ad}strum,
 Duxit laurigeras, ex Helicone Deas.
 Hunc saltem titulum liuor permitte sepulto,
 Inuidiae non est in monumenta locus.

Scripsit multa Vir immortalis, stilo ligato pariter ac soluto: quorum quidem optima quaeque vel interciderunt, vel ab inuidia, vt Sambucus ait, ne lucem aspiciant, alicubi premuntur. Inter perditos, vel saltem ineditos, *Annales Hungariae heroicis versibus compositi*, *Tomyris laudes*, *Trottiae Constantia*, *Vitae Bruti et Galbae ex Plutarcho latine versae*, quas huic Auctori, Sambucus tectis oculus tribuit, numerantur. Cetera Viri huius celeberrimi, quae supersunt Opuscula, poemata, elegiae et epigrammata, a diuersis, diuerso edita sunt tempore. Primus omnium Frobenius, quaedam ex tenebris protracta, vt pote Guarini Panegyricum, ad Fridericum III. Imperatorem pro pacanda Italia Carmen, cum duabus epistolis Baptistae Guarini filii ad Ianum datis, aliisque quibusdam epigrammatis an. 1518. edidit. Alter, Oporinus editionem, Marcelli Panegyrico, olim iam ab Hilario Canciuncula edito, atque Glauci cum Diomede congressu, ex Homeri Illiade ab Iano conuerso auctam repetiit. Vtriusque vero industriam superauit Ioannes Sambucus, qui elegias praecipue Strozianas

h) Bonfinius loco citato p. 569.

zianas et Iani ad eum datas, *ερωμενον*, et insignem epigrammatum copiam, superioribus adiecit, praefationeque eleganti ornauit. Daniel denum Paraeus, quicquid a triumuiris his Vitēzianorum vulgatum fuerat, *Delicis Poetarum Hungaricorum* An. 1618. Heidelbergae editis inferuit. Nec tamen pauca ab his quoque praetermissa fuere, in quibus colligendis operam suam exercerent alii. **IGNATIVS NORBRTVS CONRADI** itaque Scholarum Piarum sacerdos nouam adornaturus Iani operum editionem, fauore Illustris Consiliarii Caesareo Regii D. **ADAMI FRANCISCI KOLLARII**, quaedam, quae Sambucum fugiebant epigrammata non inelegantia, ex Augusta Bibliotheca secum communicata ad calcem adiecit atque Budae typis Landererianis an. 1754. excudi curauit i), malam tamen eo apud lectores cupediarum simulum amantes inturus gratiam; quod libellum castrauerit et complura epigrammata, quae ille lusum iuueniles inscripsit, suppresserit, uti id collatio Paraeanae editionis et huiusce ad oculum ostendit. At forte, quae offensiculo esse possent, iure remouenda putabat.

§. IV.

Aliorum plurimorum merita enarrare singillatim et vitam, longum foret. In compendium itaque eorum comprehendenda nomina, producturus auctores ex quibus fusior hauriri potest notitia. *Urbanus Doczi* huc spectat, Iaurinensis primum, et dum Matthias rerum in Austria potiretur Viennensis, Agriensis post Episcopus atque Quaestor regni perpetuus a): *Nicolaus de Bathor* Episcopus Vacienfis b) *Dionysius Szetsi* Archiepiscopus Strigoniensis,

- i) Elegantem praefixit Cl. Conradius, editioni huius de Iani Pannonii Vita et scriptis praefationem, ex qua me multa didicisse vitam eius concertia, profiteri iuvat.
- a) Inter alios scriptores Bonfinius *Rerum Hung.* Dec. I. Lib. I. p. 4. de viro hoc inquit: *profusa liberalitate et amore fuit in studiosos non mediocri — Nobilita poscebat et fouebat ingenia, in literario ludo multos alebat.* — Vide plura apud Galeotum l. c. Cap. XXXII. apud Bongarium pag. 389.
- b) Munificentiam eius & liberalitatem in eruditos laudat Galeotos l. c. Cap.

nienſis c), *Michael Ország* de Gáth d), *Michael Szilágyi* de Hő-
rögſzeg, Hungariae initio Regni Matthiae Gubernator e), *Ladis-
laus Gerebus* f) Regi ab epistolis, *Thomas et Franciscus Erdő-
dii* g), *Petrus Gyűhős* h), *Stephanus Fodor*, *Ioannes et Stanis-
laus Thurzones* i), Vratislauenſium ille, hic Olomucenſium, Epi-
ſcopi;

- Cap. XXXI. Epocha ſcholae Vacienſis, de qua inferius, ad tempera
eruditi huius praefulis referenda videtur. De doctrina eius inferius
pariter. Adde Bonfinium l. c. p. 5.
- c) De quo Bonfinius l. c. paſſim, Nic. Schmith in Archiepiſcopis Strigon.
Tom. I. p. 263. cet.
- d) Fuerat is Palatinus Regni Hungariae abdicato Ladislao Gara ſub Mat-
thia conſtitutus. Error irrepiſit, cum in *Differ. de Verböczso* p. 23.
aſterſco I. dicerem Anno id 1452. eueniſſe; ſiquidem Matthias re-
rum nondum erat poſitus.
- e) Videantur ſcriptores Hungarici paſſim; in compendio vero Czuittingeri
Specimen Hung. Litter. Franſc. 1711.
- f) Vid. Chronici Budenſis Praefatio.
- g) De eis Bonfinius l. c. Dec. I. Lib. I. p. 25.
- h) Philippus Beroaldus in Epistola Nuncupatoria Apuleii Metamorphoſeos
et Virgillii operum ad Petrum.
- i) Propagatus eſt hic eruditionis et eruditorum, Genti Thurzonianae
proprius, in poſteros amor. Alexius certe, Franciscus, Chriſtopho-
rus, Emericus, qui Academiam Vittebergenſem ſeculi XVII. initio,
qua Reſtor magnificentiſſimus moderabatur et ornat; atque in pri-
mis pater eius Georgius, et Stanislaus, Thurzones, poſtremi hi duo
Regni Hungariae Palatini, immortaliter ſunt de litteris, vt nihil de
religione, quam fouerunt liberaliſſime Euangelica dicam, meriti.
Longum foret et a ſcopo praefenti alienum, gymnafia, typographias,
fundationesque alias ſcientiis promouendis deſtinatas, liberalitatis
Thurzonianae teſtes enumerare. Haec tamen tacere pietas, et dul-
cis tantorum Maecenatum recordatio non permittit. Neque infeliciter,
in laudabili hoc litteras promouendi ſtudio, hos, vel ſec. XVI. anteceſ-
ſerunt, vel XVII. ſunt ſecutae Optimatum, nobilitumque Familiae
illuſtres, Magochiana, Banſſiana, Homonaiana, Bathoriana, Rakotzia-
na, Iakuſthiana, Reuaiana, Illyſhaziana, Nadaſſiana, Liſthiana,
Chornat Stanſiſſiana ac innumerae aliae. Vt itaque ex aſſe verum ſit,
quod M. Zacharias Theobaldus Schlaccoualdenſis Boemus dixit in li-
bro: *Zuſtenthrieg* Noribergae an. 1621. excuſo, vbi inter cetera
Part. III. p. 151. poſtquam in laudem Matthiae de Hunyad, meri-
taeque eius in litteras multa peroraſſet, ait: *Don ſeiner* (Mat-
thiae) *Zeit an, hat es* divina ingenia, *nicht allein* in artibus, ſon-
bern

scopi; qui etsi paullo tardius floruerint, quia tamen et aetas eorum ad epocham pertinet Matthiae, et gente Hungari, atque in provinciis Hungarici iuris episcopatus administrarunt; huc iam referendi videntur. Neque vero libet de meritis eorum in litteras, litteratosque dicere. Praeliterunt id iam sua, nostraque aetate viri celeberrimi propemodum innumeri, inter quos Erasmus Roterdamus, Philippus Melanchton, Vrsinus Velius, in diuersis Operibus. ceteri.

§. V.

Nec praetereunda est, quae primo erat nominanda loco BEATRIX Aragonia, Regis Matthiae coniunx serenissima: quae quantam doctrinam cum amore in eruditos coniunxerit, non satis praedicare possunt scriptores. Vnum exempli loco afferam; vt vel inde aestimare discamus, quantanam cum contentione Regem optimum coniugem aemulata, laborantibus in Hungaria musis subuenire cupiuerit. Est vero ille Bonfinius, qui in *Symposio Trimero*, seu *Dialogis de Virginitate, et Pudicitia Coniugali* pag. 12. *Introduxisti inquit liberales artes, (in Hungariam) quarum foecundissima videris esse officina. Danubium barbara verba redolentem Latine loqui coegisti. Pannoniam, Mesiam, Bohemiam, veteremque Daciam Scythicis moribus, sordibusque purgasti, et nunc cum inuidiosissimo Viro tuo reddidisti talem, vt cum latinissima Italia comparari possit. Vnicum tu liberalium artium praesidium et tutela* — Neque tamen stricte haec adeo sumenda sunt, quae

bern in allen Facultäten unter den Ungarn gegeben; und ich habe mich verwundert, wie sie, media inter proelia, solche Leute haben erziehen können. Aber als ich einemals einen Ungarn darum fragte, antwortete er: *Natura, paucorum benignitas, & exterorum locorum lustratio hoc faciunt.* Denn es ist wahr, die Natur ist gut, die ungarischen Herren wenden viel, auf ihre Studenten; so seyn sie in ihrer Wanderschaft, gar sehr fleißig, sparen bey gelehrten Leuten kein Geld, auf daß sie nur was lernen können. Huc vsque ille. Et sane continuat haec ad nostra usque tempora, Hungariae Optimatum et Nobilium in bonas litteras amor: quorum plurima darem exempla; nisi cupidus, et modestiae eorum vim inferre possem videri.

E

quae Bonfinius de illatione litterarum in Hungariam iactat, et Beatricem vnicum earum facit praesidium; cum non historicum, sed panegyricam agere hic loci constituerit. Non equidem negauerim, multum (quod labens et ex vero laudibus eius concedo) eam praestitisse litteris. Eruditos certe complures secum ex Italia deduxerat; alios vero euocandi, Regi Coniugi auctor fuerat; in Hungaria autem, qua exemplo, qua ope eosdem ad studia excitauerat, nec non mutationem insignem in cultu externo conciliauerat: at, eam introduxisse artes liberales, earum vnicum praesidium fuisse, et Danubium barbara verba iudice Bonfinio redolentem latine loqui coegisse, quis, nisi historiae aevi huius litterariae ignarissimus credat? Multis certe annis, antequam Beatrix in Hungariam (quod an. 1476. factum est) appulit, Matthias cum suis Hungaris inducere eas coeperat. Academiam iam Budensem an. 1464, ad quod tempus, bibliothecae quoque exordium probabiliter refertur, instituit. Hunc secutus Vitézius simile Mularum domicilium an. 1467. Pofonium extruxit, et, vt de aliis taceam, litteras graecas et latinas, cum disciplinis philosophicis, cum Iano Pannonio induxit. Sed ita placuit laudare volenti Bonfinio: quem alii etiam, his de rebus scribentes perperam sequuntur, et quicquid frugi in litteris hoc aevo apud Hungaros praestitum est, Beatrici in solidum tribuunt. Id tandem verum, Beatricem et eruditam, et eruditorem amantissimam fuisse Principem. Mortuo Matthia Rege, postquam nuptias Vladislai II. frustra ambiuisset, in Italiam rediit, ibique seculi XVI. initio vitam cum morte commutauit a).

SECTIONIO

- a) Doctrinam eius fusius, reliquasque virtutes iubet in *Symposio Trimero* Bonfinius legere: Qualis inquit, ista fuerit, quicumque noscere studet, librum, quem de virginitate et matronali pudicitia edidimus, perlegat: totam ibi intus et in cute noscet. Addatur *Histor. eius Hungar. Dec. IV. p. 582. Philippus Bergomenis de Claris Mulieribus Ferrariæ an. 1497. in fol. in Dedicat. ad Beatricem. Naldi Naldii in Biblioth. Budensis Laudibus in Belli Notitia Hung. Tom. III. pag. 596. et 606. Vbi inter alia:*

Nouerit illa, nouem, vt quicquid docuere Camenae,
Scriptores prius; quodue inspirauit Apollo.
Mentibus illorum; satis haec agnoscit, et illud,
Quod monuere viri, de Christo digna loquuti. cet.

Neque

SECTIO II.

De Viris Eruditis.

§. VI.

Propositus iam iubet Ordo, eruditos periodi huius recensere viros, quorum ingentem fuisse copiam, vnanimes tradunt scriptores. Imo quidam affirmare non dubitant, nullam in Europa regionem Viris doctrina praestantibus instructiorem Hungaria fuisse a). *Maxima*, inquit Galeotus b) *multitudo ex toto fere orbe, ad Regem Matthiam confluxerat; alii vocati, alii sponte Regiam frequentabant.* Et iterum: *Viros quaque arte praestantissimos undique conquirit, conduxitque. Unde apud eum, Theologi, Philosophi, Medici, Mathematici, Astronomi, Iurisconsulti, Poetae, Rhetores et Grammatici frequentes erant, quos omnes mirifice coluit, dilexitque, ne Magos quidem et Nigromantes abominatus, nullam artem contempsit unquam.* Quae quidem etsi ita sint: nescio tamen quo fato euenerit; vt paucissimorum, ad nostram peruenerint aetatem, nomina. Qui, labore molesto erui poterant, ex *Ordine Theologico* sequentes sunt. *Ioannes Dominici* c);

E 2

Petrus

Neque vero sola est Beatrix, cuius doctrina et favore in litteras superbiunt Hungari. Ante eam, hanc sibi laudem vendicarunt merito Maria I. Regina Hungariae et Heduiga fundatrix Academiae Cracouiensis munificentissima. Vide Adriani Regeuolsii *Systema Hist. Chronol. Ecclesiae Sclauonicae per Praeuias varias* Traiecti ad Rhenum 1652. in 4. pag. 23. Post eam vero Susanna Lorandii Georgii II. Rakoczi Trausilvaniae Principis Coniunx: de qua mirabilia narrat, si modo vera, Laborateur in Descriptione Itineris ex Gallia in Poloniae Mariae Gonzagae Vladislai IV. Coniugis. Parisiis. Parte III. pag. 56 seq. Imo vero neque aetas nostra caret similibus Aspasiis; de quibus tamen nihil potius, quam non pro dignitate dicere iuvat.

- a) Comes Petrus de Reua in *Monarchia Hung. Centuria V. Collect.* Schuandnerianae Tom. I. pag. 687. Conf. Iac. a Mellen *Seriem Reg. Hung. ex nummis* ex edit. Cl. Burchhardi Brigae an. 1751. pag. 92.
l) Loco citato Cap. X. pag. 370. apud Bongarsum, et Bonfinium Rerum Hungar. edit. Vechel. p. 631. Lib. VII. Dec. IV.
c) Archiepiscopus fuit Ragufanus: qui quidem paullo maturius aetate Matthiae Regis vixit. Scripsit *Commentarium in Martiacum et Epistolam* ad

Petrus Niger seu *Schwarz*, natione Germanus, professione Ordinis Praedicatorum focius, ad regendam Academiam Budensem Herbipoli euocatus, Vir pro temporis conditione, in Hebraicis, Theologicis et Philosophicis exercitissimus d): *Martinus Polonus*, in Vniuersitate laudata Theologiae Professor e): *Ioannes Gattus*, scilicet in Gymnasio Strigoniensi Doctor f): *Aurelius Brandolinus* g), *Michael*

ad Romanos. In Libro, quem *Luculam noctis* inscripsit, interposito iuramento affirmat, se in nulla scientia praeceptorem habuisse. Vid. Czuittingeri Specim. Hung. Litt. pag. 120.

- d) *Iacobus Quetiff* in *Scriptoribus Ordinis Praedicatorum Lutetiae Parisiorum* an. 1719. in folio excisis Tom. I. pag. 861. sequens ei elogium tribuit:
 „Fuit ille certe, omni ferme genere disciplinarum instructissimus,
 „non philosophiae tantum, aut theologiae peritia, singularis habebatur,
 „sed dicendi gratia et facundia, linguarumque cognitione rarus.
 „Varias intravit Academias, Montispeüllanam, Salmanticensem,
 „Friburgensem, Ingolitadiensem. Hebraeam linguam sibi in Hispaniis
 „cum paruulis Iudaeorum et rabinois audiens comparauit. „ Scripsit,
 „qui ad classem hanc spectat, *Tractatum contra perfidos Iudaeos, de
 „Conditionibus veri Messiae, ex retribus Hebraicis, ad Episcopum Ratis-*
bonensem. Editus est Noribergae an. 1477. Latine, paulo post Germanice
 versus. Vide de libro hoc rarissimo *Iob. Christoph. Volfii Biblioth. Hebraeam*
 Tom. II. pag. 110 seq. et IV. p. 525. Extat et alter huius Auctoris liber
Stella Messiae insignitus, an tamen sit cum priori idem, vel ab eo diuersus,
 negat se laudatus Volfius Tom. IV. p. 527. et seqq. scire.
- e) *Cl. Kaprinai Hungariae Diplomat.* Tom. I. p. 78. litt. oo.
- f) Laudatus Quetiff l. c. Tom. I. p. 867. sequens ei testimonium perhibet:
 „*Ioannes Gattus*, vel vt alii scribunt *Gactus*, optimis a puero moribus
 „amoenioribusque litteris diligenter excultus ingenii feracitate et
 „eruditione plurimum emicuit. Linguarum erat Hebraicae, Graecae,
 „Latinaeque peritissimus, dicendique copia et venustate pollebat. Nec
 „philosophus modo, theologusque fuit aetate sua clarissimus: sed et
 „in astronomia, ceterisque mathematicis scientiis versatus, iure etiam
 „Canonico et Caesareo perquam instructus, felicitis adeo tenacisque
 „memoriae, vt, quae semel iterumque legerat, nunquam obliuisceretur,
 „et expeditissime recitaret. „ Plura habent *Mauolycus* in *Hist. Siciliae*
 Lib. V. p. 168. *Fazellus Hist. Sicil.* Dec. I. Lib. II. Cap. 2. Factus est post
 reditum in patriam Episcopus Cephaldensis postea Catanensis.
- g) Erat patria Florentinus, Theologus, Orator, Poeta, Musicus et in aliis
 scientiis egregie versatus. Euocatus in Hungariam, Strigonii et Budae

chael de Hungaria ex Ordine Fratrum Minorum, de obseruantia Arrium et S. Theologiae Doctor h). *Pelbartus Temesuarius* eiusdem ordinis socius ex Conuentu Pesthienfi i) *Nicolaus de Mirabilibus* k) *Georgius Praepositus Pofoniensis*, et quos superius inter Maecenates retuli, *Ioannes Vitexius*, *Ianus Pannonius*, *Urbanus Doczi*, *Ladislauus Cerebus*, *Nicolaus Bathori* *Thomas Erdödi*. cet.

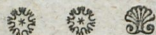
§. VII.

Circa *Iuris* aetatis huius *Consultos* sequentia veniunt observanda. Ad aetatem *Matthiae* non minus, quam anteriora spectare videtur tempora: quae *Ludouicus Viues*, *Libro VII. de Causis corruptarum Artium* inquit: *In Pannonia, quemadmodum accepi, vivebant olim sine iuris interpretibus, non tamen sine iure. Nam simpliciter et bona fide, ex antiquis moribus, et paucis quibusdam legibus res iudicabant, imo dissensiones suorum civium facile componebant et quemadmodum de Servio Sulpitio dicit Cicero, tollere controuersias malebant, quam constituere.* Verum enim vero sub *Matthias* primo obtutu, mutari omnia visa sunt: hic enim omnigenarum disciplinarum amantissimus, reiecto paululum simplici

E 3

dae eloquentiam docuit. Redux in Patriam Augustini Ordinem ingressus, an. 1498. mortuus est. Inter scripta eius sunt: *Commentarii in omnes D. Pauli Epistolas*, *Opusculum de Passione Domini*, *Notum et Verus Testamentum heroicis carminibus ligatum*, *Paradoxa Christiana*, atque *Dialogus de humanae vitae conditione et tollenda corporum aegritudine ad Matthiam Corvimum* cer. Vid. *Theatro d'Humani Letterati dal P'Abbate Girolamo Ghilini Volume II. In Venetia 2627. pag. 32.*

- h) Scripsit *Sermones praedicabiles per totum annum* impr. *Argentorae 1490.*
i) Videatur de hoc, *Res Literaria Hungarica Anonymi Cassiniae 1735.* impr. in 12. p. 37. Auctor est, inter alia, *Operum* sub rubrica: *Sermones de sanctis perutilis, Biga salutaris inuitulari Hagenoae 1497. Quadragesimale, Gemma salutaris imitularum, tractans de SS. Orthodoxa fide carbolica. Hagenoae 1507.*
k) Erat patria *Cludiopolitanus* ex *Transilvania*. Scripsit *Tractatum de Praedestinatione*, alium vero de *Vera Felicitate*, teste *Ferario*, in *Commentariis de Rebus Ord. Praedicatorum Hungariae Provinciae* p. 456. Coll. *Czuitinger. in Spec. Hung. Litt. p. 254.*

plici Iurisprudentiae patriae habitu, neque Iure, Iurisque Consultis Romanis Regnum carere voluit. Dedit ei occasione matrimonium cum Beatrice, in cuius comitatu, celebres aliquot Icti Hungariam sunt ingressi. Hi, cum saepius Rege praesente honorificam legum Iustiniani mentionem fecissent, praedicassentque, quam profunda sapientiae mysteria iis reperiissent: persuaserunt ei, ut exercitum illarum in suas provincias reciperet. Re constituta vocati sunt ex Italia eruditissimi in his scientiis Doctores et Professores, quibus non scholae tantum, sed et fora concredita. *Coeperunt illi, pergit Viues, loco laudato a) formulas praescribere, quibus esset petendum, quibus respondendum, atque excipiendum: dies legitimus notare; iudici quoque aliquid assignare, quod diceret, ne muta esset persona. Breui tempore, ubi nullae prius erant lites, omnia vidisses feruere litibus, controuersis, petitionibus, repetitionibus, exceptionibus, comperendinationibus, procrastinationibus. Erat prorsus fabula, nisi quod damnosissima, cetera festiua inprimis et ad risum mouendum apta, hominibus utique otiosis, et quibus nihil esset controuersiae. Quod malum tantum, et tam subitum, quodque late inuasisset plurimos, quem animaduertissent homines prudentiores, ad Regem res est delata, quae cognita, Iureconsultos illos, continuo regni finibus iussit excedere, et omnia in pristinum morem reuocari. Sedata est statim tempesta illa, tanquam se venti posuissent. Haec itaque fuere fata Iuris Romani sub Matthia, in Hungaria. Fuere nihilominus in ea, qui in Canonico et Hungarico, suam exercere operam. Inter hos retuleris Casparum Back Decretorum Doctorem b), Dionsysium de Széck, quo, teste Aenea Syluio, nemo aetate eius fuit Iureconsultior c)*
Tho-

a) Editionis Lugduno Batauae anni 1636. p. 377. Eadem habent Hottomanus in *Antitriboniano* Cap. XVII. p. 190. 191. Conringius *de Origine Iuris Germ.* Cap. 32. Cf. Ioan. Andr. Lochneri *Faciem Iuris Publici Hungariae, cum notis Ioannis Iony edit. an. 1756. pag. 62. litr. c).*

b) Vide Pétersii *Concilior. Hungar. Tom. I. p. 198.*

c) Atque alio loco laudatus Syluius *Operum suorum Basileae 1571. pag. 392. inquit: Scientiam iuris plurimi professi sunt, inter quos Dionsysus excelluit, genere Canysia (Szétia dicere voluit) oriundus.*
Fuit

Ioannem Ország d) Nicolaum Barium e) Donatum Aretinum f)
Thomam de Ibasfalua g) Thomam de Nyirkaló h) Stephanum Var-
dai i) et paullo post, Stephanum de Verböcz k) et Bernhardum
Bakfai l).

§. VIII.

Fuit is, vt superius dictum, Archiepiscopus Strigoniensis natus an. 1400.
patre Nicolao Dalmatiae Bano, tum Iudice Curiae, dein Prorege
Hungariae, litteras Viennae circa an. 1426. (vti Timon ex Mito.
quodam veteri docuit) leges vero Patauii didicit. Multa viri apud
IV. Reges, quos rara felicitate coronauit, auctoritas. Insignis fuisse
eloquentiae prodit Oratio, quam Calimachus apud Cel. Schuandnerum
Tom. II. recitat. Plura vide de eo laud. Schmitth. in *Archiepiscopis
Strigon. Tom. I. p. 251. seqq.* an. 1465. Strigonii mortuus, ibique
sepultus. Epitaphium eius, quod Nicol. Schmitth l. c. p. 263. citat,
reperitur in bibliotheca Capituli Pofoniensis sequens:

Me Sacchia Domus genuit, mox Padua leges
Edocuit, pietas semper amata mihi.
Strigonium mitram, rutilum pia Roma galerum,
Primatis titulum Patria chara dedit.
Magnanimi sacro, cinxi Diademate Regis
Tempora Matthiae Principis ipse mei.
Exegi senior pulchram sine crimine vitam:
Nunc Dionysius hoc sum situs in tumulo.

- d) Cel. Belius in Notitia Geographico Histor. Hung. Tom II. pag. 120.
e) In Collectione Script. Hng. Cel. Schuandneri Tom. II. p. 120.
f) Apud Philippum Bergomensium de *Claris Mulieribus in Prologo*. Vbi
eum sequenti ornat elogio: *Donatus Aretinus Sacerdos, Ecclesiae Stri-
goniensis Vicarius iuris pontificii, sed et singulari eruditione, doctrina et
eloquentia nemini docto nostrae aetatis cedit.*
g) Iudice Schmitthio in Archiepiscopis Strigon. Tom. II. p. 14. Ecclesia-
sticarum et Patriarum legum peritissimus.
h) Erat is Matthiae Regi ad Epistolis, in Iure Hungarico versatissimus.
Possidere Spect. D. SAMVELEM SZEKELY de Doba Codicem
Mipt. ab eo profectum monasticis litteris exaratum, quem is *Stylum
Cancellariae* inscripsit, testatur Cl. KAPRINAI in Hung. Diplom. t.
pag. 54. Quid tamen laudatus liber contineat, cognoscere nondum
licuit.
i) Vid. Auctor *Purpureae Pannonicae* in vita eiusdem.
k) Fuit is, (vti ab amico postquam opusculum mox laudandum iam
prodierat, edoctus sum) patria Transiluanus Kékélöensis Post reli-
quos

§. VIII.

De Medicis iam foret agendum : nisi iniquitas temporum eorum nos orbasset historia. Improba certe inuestigatione non obstante,

quos honores Personalis Praesentiae Regiae (vt Stilo Curiae Hungaricae loquar) in Iudiciis Locumtenens: de quo, qui plura scire desiderat, *Commentationem de Vita et rebus ab eo gestis anno superiori Lipsiae typis Langenheimianis excusam* adeat. Errore memoriae factum est, vt. l. c. p. 7. Not. 2. ex Epistola ad Verböczium Iudicis cuiusdam in *Hist. Natur. Pituii nuncupatoria*, olim a me lecta, eum Vindobonae, studiis operam circa an. 1500. dedisse, dixerim. Falso tamen. Inspecta eadem epistola cognoui, dedicatum eundem Indicem Verböczio, non Viennae studentem, sed iam in Patria magna munera gerenti an. 1518. neque a Ioan. Stabero, sed Camerlio in Academia Viennensi Doctore. Magnae et multiformis fuisse eruditionis virum, et *Opus eius Iuris Hungariae Consuetudinarii Tripartitum* docet, et Virorum coaeuorum iudicia. Non piget saltem vnum testimonium loco afferre, Ioannis Camerlii Academiae Viennensis aetate sua ornamenti, qui in Epist. nuncupatoria, *Solmi Polyhistoris Viennae typis Syngrenianis an. 1520.* excusi praefixa, et VI. Calendas Februarii data ait ad Verböczium: „Similibus te quoque lectionibus litterarum humaniorum, Ietorum, Historicorum, quorum exempla Ianum Pannonicum, Ioannem et Stanislaum Thurzones populares producit) oblectatum, fidem faciunt inter cetera, tot ad me variis temporibus scriptae litterae, quibus animi tui integritas, ingenii solertia, sermonis comitas, rerum multifariam experientia, dicendi concinna facilitas, a quouis politioribus litteris bene instituto, vel primo aspectu deprehenditur. Pannonicas insuper Institutiones, a te nuper (vnde patet *Tripartitum* eius si non prius, saltem an. 1519. lucem aspexisse publicam) docte et eleganter editae, legisse te diligenter nobiles auctores, id est Iurisperitos primarios, ac optimos historicarum scriptores, efficaax perhibent testimonium. Quam bene studiis consultum foret, si id tempus, quod rebus ad regnum maxime pertinentibus assidue a te impenditur, in reuoluendis bonis autoribus, ac scribendis libris contribuere licuisset. „ Et iterum libro eodem pag. 163. Inter Pannonios non paucos reperias, qui bonis disciplinis omnem operam collocant. Mirro alios huius professionis complures, est inter Pannonicam Nobilitatem Verbeutius, Vir, si humanitatem quaeras, humanissimus, si ingenium exoptules ingeniosissimus, si studioforum amatorem exquiras, is huius generis hominum amantissimus, si in rebus agendis consultorem expetas, Stephanus se offert consultissimus. Id fatebuntur profecto omnes, qui eius Pannonicas Institutiones, nuper ab

stante, tribus plures eruderare non potui. Sunt vero priores illi, *Christophorus Gallus* patria Brixienfis, atque *Bartholomaeus Mont-*

ab eo editos introspexerint. Sed condignas amici laudes, locis oportunioribus referuamus. Scripsit (vti dictum) *Opus Tripartitum Iuris Consuetudinarii Regni Hungariae* ex diuersis fontibus compilatum, de quo, praeter allegatos in Commentatione supra laudata vide *Taboris Collationem Iuris Hungarici et Romani*, Szegedii *Tyrocinium Iuris Hungarici*, et in primis *Illustris Consiliiarii D. ADAMI FRANCISCI KOLLARII de Originibus et vsu perpetuo Potestatis Legislatoriae circa Sacra Apostol. Regum Hung. Libellum*, in quo defectus etiam, quosdam Operis huius pag. 15. 20. obseruat. Ceterum plerique omnes, qui de Verböczio memoriae prodiderunt, eum, tanquam hominem contentiosum, et tota vita factiones fouentem depingunt. Iniuriam tamen viro ita fieri, certum est. Bonum eum Ciuem et patriae, ad an. vsque 1525, quo schisma in republ. seruore suo excitauit, vtilis fuisse, cum res ab eo gestae, tum litterae ad eum Principum diuersorum datae edocent. Simples in praefens compendii causa, innocentiae Verböczianae et pietatis in patriam omni maiores exceptione testes producam. Sunt vero illae, Clementis VII. Pontificis Romani, qui Verböczium ope Legati sui intus et in cute nosse poterat et nouit. Ita vero ille anno 1524. d. 20. Febr. anno fere ante tumultum, scribit ad eum: „Dilecto Filio Stephano Verböczi Locumtenenti personalis praesentiae Regis Hungariae. Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem. Dilectus filius Antonius Pulleo Baro Burgii, quem Nuntius isthuc nostrum remittimus, cuique ob prudentiam, fidem et solertiam eius, hoc munus recte mandari iudicauimus, plene nos docuit de tua prudentissima mente ac pia voluntate in isto regno, cuius cura nobis praecipua est, salubriter administrando et fortiter defendendo; in quo et si tuum officium facis, vbique inelyto Regi, a quo magna es consecutus, et maiora sperare potes, operam et obsequium praestas, tamen scire te volumus eorum, quae pie fecisti, et facies in eiusdem regni commodis et disci Regis honore procurandis, nos gaudium capere, atque ob id tibi ac ceteris, qui in idem adnuntur, paternae nostrae dilectionis debitores esse. Quare te, quem in minoribus constituti dileximus, et deinceps sumus vberius cum Domino dilecturi, de praeterita tua probitate in eodem Domino commendantes hortamur de caetero similiter agas, ac nostrum ac dilecti Regis, imo Dei omnipotentis, cuius fidei causa agit, amorem ampliore prouoces, sicut alias ad te scripsimus. ac etiam de his latius eundem Nuntium nostrum tecum colloqui iussimus, cui fidem adhibebis.” Protraxit litteras has P. Nicol.

Montagna, quorum Ianus Pannonius seruauit nobis memoriam.
 Illi morte in Hungaria extincto, sequens posuit epitaphium a):

Nomine Christophorus fuerat, cognomine Gallus,
 Cuius in hoc tumulo, condita membra iacent,
 Heu quantum distat natali a sede sepulchrum!
 Pannonia extinxit, Erixia progeniuit.
 Saepe colos medica fatales arte morantem,
 Tres indignatae, praecipuere Deae.

Hunc autem eiusque felicissimam medendi peritiam, post fata scite
 cecinit b):

Qui fueras medicae doctor celeberrimus artis,
 Hoc situs in tumulo Bartholomaeae iaces.
 Credo te Stygiis mundo inuidisse sorores,
 Miratas raras, Tartara ad ima trahi.
 Quippe incredibiles poteras depellere morbos,
 Et vitae exanimis reddere pene viros.
 At licet extinctus sis corpore, nomine uiuis:
 Nam longe Ausonio clarus in orbe viges.

Postre-

Nicol. Schmitt in *Episcops Agriensibus Tyrnauiæ an. superiore* im-
 prellis Tom. II. pag. 250. De mortis eius violentæ genere, quod qui-
 dam asserunt verum est. Ioan. Michael Brutus *Selectarum Epistolarum Cra-*
couiæ typis Andr. Petricouii an. 1582. in 8vo, p. 28. in epistola ad Step-
 hanum Bathor Regem Poloniae, in qua rationem reddit, quantum iam
 in Historia auspiciis eius scribenda praestiterit, et quibus fontibus
 praecipue hauserit, cum de expeditione Solimanni in Hungariam egis-
 set, haec habet: *Verbeocius dum execratur barbari perfidiam et suam*
causam patriæ funestam, iussus Budae Vngaris ius dicere, et breui postea lento
veneno sublatus. Quae omnia ex Thomae Litterari Ephemeride (rerum,
vt paullo superius dixit per ea tempora gestarum) scripsimus.

b) Scripsit *Commentarium in Verböczyi Opus Tripartitum Iuris Hung.* vid.
 Czuittingeri Spec. Hung. Litt. pag. 28.

a) In *Opusculis suis Poeticis*, edit. Budaensis an. 1754. pag. 251.

b) Loco cit. p. 307.

Postremus est *Iulius Aemilius* Regis Matthiae protomedicus, genere non minus, quam doctrina praestantissimus c).

§. IX.

Tanto vero maior, feliciorque fuit, Mathematicorum, Philosophorum, Historicorum, Grammaticorum et Rhetorum, Poetarumque seges. Eos itaque ordine percensebo. Principem horum pono *Ioannem Vitézium*, cuius quanta fuerit mathematicum non minus, quam litterarum humaniorum doctrina superius docui. Sequantur hunc *Ioannes Müller de Regio Monte* a), oppido Franconiae oriundus, *Martinus Polonus* b). *Antonius Torquatus* c),
F 2 Petrus

c) Vide laudes eius apud Bonfinium Histor. Hung. Dec. IV. Lib. VIII. pag. 647.

a) Vnde Regiomontanus etiam vocatur. Natus is est an. 1436. Studia Lipsiae praecipue excoluit et Viennae. Peragrata Italia Vindobonae paulisper docuit, euocatus mox a Ioanne Vitézio Strigoniensi Archiepiscopo, in Academia Istropolitana disciplinas quadriuales (vt infra patebit) professus est. Hinc ad aulam Regis transisse videtur. Vir fuit aetate sua scientiarum Mathematicarum peritissimus, et proinde Regi Matthiae atque Vitézio, quibus instrumenta mathematica fabricauit plurima, in summis habitus deliciis. Cum in Regia versaretur, pene assidue assidere ad mensam Regi iussus est. Praeter insignia ab Archiepiscopo praemia, annuam a Rege pensionem ducentorum Aureorum Hungaricorum aliaque dona accipiebat. Vnius libelli, *Ephemeridum* puta, quas *Almanach* vocant vulgo ad annos XXXII. ab anno nempe 1475. ad an. 1506 constructarum dedicatio 800 Aureos nummos a Matthiae praemium Auctori retulit. Ipsum vero Opusculum tantum plansum meruit, vt exemplum singulum duodecim veniret aureis. Vide Melchioris Adamii *Vitas Philosophorum Germanorum* et Petro Gassendo auctore *Vitam Ioannis Regiomontani* eleganter et fuse descriptam Operum eius Tom. V. Lugduni an. 1658. pag. 530.

b) Is ille est, qui Theologiam Budae docuisse dicitur. Matheseos vero, in primis Astronomiae imperitum non fuisse ex eo, quod Ludov. Tubero in *Commentariis de Temporibus suis* apud Cl. Schuandmerum Tom. II. pag. 114. refert, apparet.

c) Vid. Sigleri Chronologiam rerum Hung. in Belii Apparatu ad Histor. Hung. Decad. I. Monum. II. pag. 63.

Petrus Niger d), Antonius Bonfinius e), Aurelius Brandolinus

a

- d) Praeter theologica, supra enumerata, scripsit ad philosophicam classsem pertinentem, *Clypeum Thomistarum aduersus omnes Doctrinae Doctoris Angelici obrestationes Matrbiae Regi nuncupatum*, excusum Venetiis an. 1481, atque repetitum an. 1504.
- e) Qui fuffus de vita, patria, et monumentis Bonfinii edoceri cupit, Historiae eius Hung. Decadem IV. adeat, vbi haec prolixè memorat. Addantur, Sambuci et Brenneri Praefationes laudato Operi praemissae; tuislime vero de eo agit David Czuitinger in Specimine Hung. Litter. sub Voce, *Bonfinius* pag. 80. et seqq. Dan. Guilhelm. Molleri *Dissertar. de Antonio Bonfinio Altorfii 1698.* Pleraque huc redeunt. Natus is est circa XXX. seculi XV. annum Asculi vrbe in agro Piceno Italiae. De parentibus suis, praeceptoribus, studiisque puerilibus, nec ipse, quantum quidem sciam, nec alii prodidere. Linguarum Graecae et Latinae, Philosophiae, Historiaeque fuit peritissimus. In Hungariam, fama Matthiae excitus anno 1487. adpulit, ab eoque, quo continuus Beatricis comes ei legeret, librosque scriberet amplissimo est conductus salario. Nullum est dubium superuixisse eum Matthiae; quanquam quo tandem anno aut loco extinctus ignoretur. Circa annum tamen 1495. ad quem Historiam Hungariae, quam mandato Regis texere ceperat, perduxit, factum id esse pronum est colligere. Opera eius vide locis citatis. Praecipua sunt: *Hermogenis Rhetorica cum Apthonii Progymnasmatibus latinitate donata ad Matrbiam Regem*, Lugduni excusa 1538. *Herodiani Historiarum Libri VIII. Symposion Trimeron siue de Virginitate et pudicitia Coniugali Dialogi III. ad Beatricem Reginam* e bibliotheca Sambuci excusa Basileae 1572. repetita Francofurti 1621. Argumentum libelli elegantissimi et eruditione multiformi refertissimi sequens est: Conuiuium regale trium dierum Budae cum vniuersa satraparum turba commentus est Bonfinius. Primo itaque cum Franciscus Aragonius Beatricis Reginae frater ad recreandum Regis et Reginae animum Galeotti petulantiam irritasset ad sales, post iocos et ridicula, Regina quaestionem arduam in medium protulit: *Virginitas, an pudicitia coniugalis vtra praestantior?* Continuo Galeotus assurgit, cui Epicuri personam dedit Auctor, homine vt ait, non indignam, negans has esse virtutes, item asseuerans omnibus licere vt voluptatibus. In suam sententiam, cum multa sat argute dixisset, Ladislaus Gerebus Episcopus Transiluanus hortatu Reginae in eum insurgit, proterit hominem, et quam veneficæ sint hominis voluptates immodicæ, compositè et copiose differit. Demum concludit Virginitatem et pudicitiam esse virtutes. Atque ita coniuuae dimittuntur prius moniti, vt insequenti disceptatione has duas ceterarum virtutum praestantissimas esse confirmarent. Die altera conuiuium

a lippientibus oculis Lippus vocatus, *Ioannes Thuroczius f)* *Galeo-*
tus Martius Narniensis de quo inferius agetur, *Ioannes de Zredna g)*,
Paulus

viu[m] instauratur: superuenit ex Italia Ioannes Cardinalis Arragonius alter frater Reginae, e quo multa de Italia a rege et regina petuntur. Cognitis rebus Italis, ad disputationem descenditur, in quam Franciscus frater cum Cardinale committitur, qui de praestantia virginitatis et pudicitiae accerrime disputarunt et de omni fere virtutum genere disseruerunt. Tertio autem die, quia conuiuae iussi excogitare, vtra praestantior, cum in Regiam omnes conuenissent, quando superiore disputatione doctorum ingenia examinata fuerant, a conuiuiis continuo curatis corporibus supplicatum est, vt vtraque Maiestas extremam Quaestionis difficultatem discuteret et absolueret. Ea tandem in certamen exorata, Rex pudicitiam conjugalem, Regina virginitatem exquisitis argumentis defendit. Demum post prolixam contentionem, Beatrix commissa sibi a Rege sententia, Quaestionem ita definit, vt suo ac Regis honori et veritati denique satisfecerit. Quare maximus a conuiuiis plausus in honorem vtriusque editus est, multaque missilia pro hilaritate, munificentia regia sparsa. Ita haec Bonfinius l. c. p. 14. seq. Est sane opusculum, ad quod, vt ipse auctor ait, artes et scientiae liberales sponte adminicula et munuscula sua contulere, vnde non mediocri rerum cognitio a legentibus comparari potest. Sequentia porro sunt Bonfinii opera: *De Cornuinae Domus Origine ad eundem Regem*, atque praecipuum, *Rerum Hungaricarum Decades IV. cum Dimidia, Vladislao II. Regi dicatae*. Editiones earum frequenter sunt repetitae, Primam, at saltim Decadam III. priorum a Paulo Istuansio secum communicatarum, procurauit Martinus Brennerus per Robertum Winter an. 1543. et Franciscus de Reua Hungariae Locumtenenti dedicauit. Hanc Ioannes Sambucus Decade quarta ex bibliotheca Reuaiana, atque dimidia postrema, opera Francisci Forgats Episcopi Varadien. ad se delata et propria ad Ferdinandum vsque primum appendice auxit et repetiit Basileae apud Oporninum 1568. in fol. Recula haec demum Francofurti apud Andream Wechelium an. 1581. Coloniae 1690. Vindobonae an. 1744. atque in praefens suda hic Lipsiae sub prelo accuratissima et a mendis typographicis, quibus posteriores scatebant, innumeris repurgata, obstericante Illustri D. Consulario BELIO impensis Kraussii bibliopolae Viennensis. De Opere hoc Bonfinii diuersa sunt diuersorum iudicia, quae afferre, nihil iam attinet. Id verum est, si parem orationis copiae et stilo, in eruderandis rebus hungaricis ac explicandis, fidem adhibuisset, et diligentiam: pauci gentium aliarum scriptorum componi cum eo potuissent.

f) Fuit is Iurisperitus Hungariae, pro aetatis suae ratione sic satis doctus, atque historiae in primis studiosissimus. Conscripsit itaque vel

potius ex diuersis Auctoribus compilauit Chronicon Hungariae, a primis Hunnorum primordiis, ad Matthiae usque Coruini aetatem productum, idque in Partes V. diuisit. Primam et secundam, quarum illa, de Hunnorum generatione in genere, Hunnis Atilanis, eorumque ingressu in Pannoniam et discessu; haec, de ingressu Hungarorum sub VII. Capitaneis (vt vocant) in eandem, Regibusque eorum ad Carolum I. agit, ex codice quodam manuscripto anonymo anno 1358. scripto, qui hodie in palatina Viennensi Bibliotheca existit, simpliciter partim, partim interpolate desumit. Qua de re Cel. Lambecius in *Diario Imeris Cellenis* p. 61. 62. 267. ita inquit. *Falsò hactenus a quibusdam creditum est, Iohannem Thuroczium sive Turoczensem, qui sub Rege Matthia Coruino potissimum floruit, operis istius, quod sub titulo Chronicae Hungarorum edidit, partem primam et secundam, suo Marte et suopte ingenio conscripsisse. Contrarium enim demonstrat Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensis, vapore in qua etiamnum adseruatur antiquus anonymi cuiusdam Auctoris Codex membranaceus Mspr. in folio (foliorum septuaginta trium) inter Historicos Latinos Mspr. quadragesimo quinquagesimo sexto, scriptus anno millesimo trecentesimo quinquagesimo octauo et spectatu dignissimus, inauratis picturis exornatus, ex quo Iohannes Thuroczensis omnia, quae duabus illis partibus continentur, mutuatus est. Ita vero laudatus Codex orditur: Anno Domini MCCCLVIII. feria tertia infra octauas Ascensionis eiusdem Domini incepta est ista Cronica de Gestis Hungarorum antiquis et nouissimis, ortu et progressu, victoria eorumdem et audacia. Collecta ex diuersis Cronicis veteribus. Eandem veritatem adscribendo et falsitatem omnino resutando. In Nomine Domini Amen. Vide de his Danielis de Nessel Sciagraphiam, seu Primam Delineationem et Breuiem Notitiam Magni Corporis Historici hactenus inediti cer. pag. 27. Matthiae Belii Praefationem eruditam Tomo I. Scripp. Rerum Hung. ex edit. Cl. Schuandtneri p. 12. seq. §. 15. 16. Partis III. loco Chronici sui, infarsit Thuroczius Opus Ioannis de Kékellő, quod res gestas Ludouici I. cognomento Magni describit. Parte IV. quae Laurentius quidam de Monachis, de nece Caroli Parui metro concluderat, is ea, oratione soluta (vt ipse fatetur) diduxit. Quintam denique a Sigismundo Rege et Imperatore, ad Matthiae Coruini usque coronationem et captam ab eo Viennam propria produxit in Iustria. Editiones Operis huius, procuratae sunt diuersae. Prima est Augustana anno 1483. (non, vti Czuittinger in Specim. Hung. Litter p. 392. per errorem anno 1482. ait) typis Erhardi Radholci impensis vero Theodori Feger (Hungari dicunt Fejér) Conciuis Budensis excusa. Repetita est ea anno 1488. Augustae iterum et Brunae, vtraque haec, prima illa, rebus Matthiae Coruini, a Conuentu Olomucensi anno 1478, ad Captam usque Viennam, id est an. 1485. auctior. Typus vtrouique Gothicus est. Figurae, quae regum partim icones, partim infictas procliorum hypotipos*

Paulus de Iuanich h) Thaddaeus Vgolettus, Petrus Gyühör,
Thomas Erdödi, Ioannes Beckenschlagerus Episcopus Varadiensis
post Archiepiscopus Strigoniensis et hinc profugus, Salisburgensis i),
Ianus Pannonius, Petrus Ranzanus k) Nicolaus Bathori l), Ga-
briel

potiopes referunt ligno, rudi sane opificio sunt inaratae. Vide Be-
lium l. c. p. 15. §. 19. Primam illam Augustanam recudi curauit
Bongarsius inter Scriptores Rerum Hungaricarum anno 1600. Opti-
me vero de Thuroczio est meritus Georgius Schuandtnerus V. C. in
Collectiōe Scripp. Hung. Tom. I. Liptiae an. 1746. excusa: de cu-
ius meritis vid. Cel. Belius in Praef. Tomo huic praemissa. At porro
Czuittingerus l. c. Chronicon hoc an. 1488. in 4. Venetiis quoque
excusum esse, eique libellum quendam sub titulo *Soliloquii* tribui, de
quibus iam nihil dicere habeo.

g) Inter Scripp. Rerum Hung. Schuandtnerianos Tom. II. Cf. Praefatio
doctissima Cel. Belii ad hunc Tomum §. VI. atque Czuittinger l. c.
sub voce Zredna.

h) Idem, ibidem.

i) Videatnr de hoc Petri Hanschitzii *Germania sacra Tom. I.* in Vita eius.

k) Venerat is anno 1488. (vti ipse in praefatione operis mox laudandi Edi-
tionis Tyrnauiensis an. 1579. testatur) Ferdinandi Regis Neapolitani
ad Matthiam Legatus, ibique Epitomen Historiae Hungariae, quae
sub eius vulgo circumfertur nomine, stilo, quo nunc apparet, vesti-
vit. Neque etenim ille est, vt plerumque putatur, sed anonymus
quidam, Auctor dicti operis: quod quidem ipse Ranzanus Dedicat-
ione ad Matthiam testatur inquit: „Cum superioris anni hieme
„Viennae agerem, tua Beatrix Regina sapientissima tradidit mihi le-
„gendum codicem quendam, in quo scribitur series principum, quae
„ab Atila ad tuam usque tempestatem, regnum in Hungaria tenuere.
„Cumque perlecto libro animaduertissem, eam seriem non tali nitore
„Orationis explicatam, qualem rerum maiestas ac dignitas postulaf-
„set: Regina ipsa hortante contuli me ad scribendum stilo paulo cul-
„tiore, quaecumque de Hungarorum Principum regno atque ordine
„libri illius Auctor non satis latina oratione prodiderit. Sum nihilo-
„minus hac vsus licentia: vt nonnulla, quorum ille non meminerat,
„suis scriptis adiecerim; quaedam autem, quae redundare, parumque ad
„rem valere sunt visa detraxerim. Quod eo feci, quia non fuit mi-
„hi animo, prolixam scribere historiam. — Quae vero his de rebus,
„ex eo, quem dixi codice, decerpta a me collectaque sunt, ea, alia-
„que illa, quae superaddidisse me dixi, adieci ego ingenti cuidam
„operi meo a triginta iam annis incepto et ad haec usque tempora
„continuato, nondum tamen edito, quod inscribo: *Omnium temporum un-*
„„Anua-

briel Brixienfis m), Hilarius Volphardus n), Ioannes Thüz o),
Chri-

„*Annales*. Eius Operis sexaginta iam Volumina absoluta mihi sunt. „Quocirca fit, vt eis, qui est de rebus Hungaricis, (neque etenim in 60. illis, Voluminibus egisse quicquam de Hungaria, ex defectu in Italia documentorum infra fatetur) „sit ipsorum Annalium liber primus et sexagesimus. „ Est vero Opus integrum in Indices dispersitum, quorum sunt numero XXXVII. aguntque ab Origine Hungarorum ad an. Christi 1488. Editionem *primam* procurauit an. 1558. Vindobonae Sambucus, eamque Appendice, quae res Regum Hung. ab an. 1488. vbi anonymus desit, ad Ferdinandi I. tempora neglecta continet, auxit. Videtur vero Sambucus non completum habuisse Mspt. Exemplar, ex quo suam depromsit editionem; cum Epistolam Ranzani ad Matthiam nuncupatoriam, et Indicem I. Orationem eiusdem ad laudatum Regem et Beatricem, maxime laudibus Familiae Coruinianae constante, continentem (nisi forte sponte haec, nihil ad Hist. Hung. conferre ratus) praetermiserit. Vnde apud eum Indices saltem XXXVI. Altera est auctoris huius editio, e Luca Pechio Tyrnauiae 1579. in 8vo. facta: qui, quae a Sambuco neglecta restituit, propriamque continuationem (nisi quod pauca ex Bonfinio sit mutatus) ad eandem Ludouici II. adiecit. Repeterunt Sambucianam, Bongarsius et Cel. Schuandnerus in Collect. Scripp. Hungariae. Petisianam autem anonymus Budae hoc pariter seculo.

- 1) Fuit Nicolaus ex familia, antiquitate et rerum gestarum gloria illustrissima Comitum de Bathor oriundus. De eo Bonfinius l. c. p. 5. Vacua suo antistite Nicolao Bathorio, oratore summo, disciplinam italicam ornato, nunc maxime gloriatur. Galeotus vero in libro *de Dictis et Factis Matrbiae* Cap. XXXI. haec habet: „Hic igitur Nicolaus studiis „humanitatis in Italia eruditus cura et diligentia doctrinam adaugens; „nihil laboris, nihil vigiliarum, nihil impendii subterfugiens, quod „ad Doctrinam conueniret, breui effecit, vt doctissimis, acutissimis; „que philosophis eius doctrina et litteratura summa cum admiratione „probaretur. — Praeterea semper me hortabatur, vt gestorum regis „Matthiae historias facerem, ne tanti regis negotia, quae patriam exornarunt, illustremque fecerunt, obliuione torpescerent. Perplacuit „etiam mihi illa familiae suae dignitas et elegantia: semper enim in „eius domo aut oratur, aut sudetur, aut carmen cantatur ad lyram, „aut sermo habetur honestus — Ab arce ad hortos, quos ipse munivit, piscinisque ornauit, ab hortis vero ad arcem frequens deambulatione, non sine et proborum hominum commercio, comitibus libris effectit, vt iter quoque disputationibus teratur. Interdum silente vehitur Episcopus amoenos, apricosque colles vitibus, arboribusque vt in corona confitos reuifens non sine lectione et disputatione honesta. „ Plura vide l. c. Interim produxiffe Nicolaum vitam ad sec. vsque XVI. Decreta diuersa Regni, quibus subscripsit, condocent. m) Vene-

Christophorus Fodor p), Stephanus Fodor (seu Crispus q), Franciscus Meſter r), Martinus Barletius s), Ioannes Vitēzius t), Franciscus Bandinus u), Alexius x), Ladislaus Vitēzius y),
Fran-

- m) Venerat is cum Ioanne Capistrano in Hungariam. Virtutē suā et favore Matthiae, ex ordine Minorum ad cardinalitiam usque dignitatem et Episcopatum Agricensē est eluctatus. Vide plura de eo apud Bonfinium Dec. IV. passim in primis p. 570. Scripsit in Polonos ab expeditione contra Matthiam infelice domum redeuntes satyram, cuius exordium est:

Bruma venit, nix alta ruit, migrate Poloni,

O! fugite ad proprios, algida turba lares.

- n) Dedit eius documentum, inter *Opera Iani Pannonii* edit. Budensis pag. 317.
- o) Galeotus vocat eum l. c. Cap. XXIX. virum latine, hungarice et flauo-nice eloquentissimum.
- p) Apud Ianum Pannonium l. c. pag. 39.
- q) Vid. Ranzani Epitome Rer. Hung. Ind. I. apud Bongarsium p. 205.
- r) Fuit Praepositus Budensis. Idem l. c. pag. 206. ait bonas artes eximie calluisse atque tam in soluta oratione, quam in componendis, carminibus multum valuisse auctorem.
- s) Fufius de eo ait David Czuittinger l. c. p. 19. scripsit *Vitam et res gestas Georgii Castrionis XIII. Libris comprehensas, atque de Expugnacione Urbis Scodrae libros II.*
- t) Diuersus hic est ab Archiepiscopo Strigon. cognomine, et Iano Pannonio, iis tamen sanguine iunctus. Laudes eius exponit Galeotus l. c. Cap. XXVII. Aldus Manutius ita in sua *Arbaeni* inscriptione ad eum: *Quantum grauer tibi Iane, quantum ipsi Hungariae, non facile dixerim, quod tantum iam profeceris Graecis litteris, nondum annum audiens Musurum Cretensem, idque Veneris, ut primus (quod quidem fallum) Graecas Musas Attice loquemes, breui relaturus in patriam viderere. — Re-zult vir ille Ianus Pannonius nunquam satis laudatus in patriam primus (id quoque non ita est) latinas Musas (imo vero et Graecas) tu et Lari-nas et Atticas Musuro doctore relaturus videris. Creatus post Episcopus Sir-mienſis, tandem Vesprimienſis.*
- u) De hoc Marsilius Ficinus *Operum suorum* Edit. Basileen. p. 688.
- x) Apud Ianum Pannonium l. c. pag. 308. et Michael Rotarides in *Prolegomenis Lineamentorum Hist. Litter. Hung.* p. 37.
- y) Cf. Ianus Pannonius l. c. 316. et Czuittinger l. c. p. 404.

Franciscus Erdödi a), Felix Petanczius aa) Stephanus Pifo bb), Ludouicus Tubero cc), Ioannes Dalmata cet. dd), Iungendi his sunt eruditi Dalmatae, qui quidem etsi non omnes Hungaricam sunt venerati Maieſtatem, tamen ob ſoli vicinitatem hic commode inferuntur. Tales fuere Cariolanus Cepicus Orator atque Hiſtoricus eloquentiſſimus, Aelius Ceruinus poeta, Antonius Marcellus, Antonius Nimerius mathematicarum artium peritiſſimi, Benedictus Miſſulus, Altronomus et ICTus egregius, Marcus Marulus, ceteri ee).

z) Vid. Bonfinius *Historiae Hungar. Dec. I. Lib. I. p. 25.*

aa) Vir aetate ſua celeberrimus, diuerſa ſuſtinuit in Hungaria munera. Segnia Cancellarius, Vladislaique II. ad Baiazetem II. et Selymum aliquoties fuit Legatus. Scripſit librum *in quibus inueneribus ſit adgrediendus Turca ad Vladislauum Regem*, qui ſubiunctus eſt Ioan. Cuſpiniani *Operi de Turcarum Origine, religione et tyrannide*. Extat quoque in *Collectione Scripp. Hung. Bougarſii*. Aliud eiusdem *Opus de Quaeſtione Turcarum in Miſſo* aduſſe dicitur in bibliotheca Cuſpiniani, a Gerardo Ioan. Voſſio in *Hiſtoricus Latinis p. 607. Cf. Czuittinger. l. c. ſub voce Petantzius.*

bb) Erat is patria Tranſiluanus et poeta ſingularis, quod docet Conradus Celtis *Lib. II. Amorum Eleg. IX:*

Hic (in Tranſilvania) Piſo, qui docto conſcribit carmine verſus,
Editus et lauro tempora cincta gerens,

cc) Erat natione Dalmata, dignitate Abbas. Scripſit *Libros IX. Commentariorum de rebus, quae temporibus ſuis* (id eſt a morte Matthiae Coruini ad an. 1522.) *in illa Europae parte, quam Pannonii et Turcae eorumque finitimi incolunt, geſtae ſunt*, Francofurti 1630. inſerti collectioni Schuandt. Tomo II. Vide de ſcriptore hoc adcurato et cordato plura apud Cel. Belium in Praefatione, laudato ſcripp. Hung. Tomo II. praemiſſa.

dd) Fuit is etiam ſculptor illuſtris, ad equeſtrem a Matthia dignitatem euectus. Lepidam de eo hiſtoriam vide apud Tuberonem in *Commentariis ſui temporis*, inter Scripp. Hung. Tom. II. pag. 163.

ee) Agit de his, aliisque quam plurimis Vincentius Periboeuius in Oratione, *de Origine, ſucceſſibusque Stavorum* habita Phariae anno 1525. atque Daniel Farlatus in *Illyrico ſacro Tom. I. pag. 179. in fol. Venetiis an. 1751. impreſſo.*

SECTIO

SECTIO XI.

De Academiis et Scholis Illustrioribus.

§. X.

Ad Academias et Scholas illustriores procedendum: quarum certe plures, quam reris, reperias. Aetate reliquas, *Quinqueecclesiensis* antecedit: cuius incunabula ad seculi XIV. ascendunt tempora. Auctor eius immortalis Ludouicus I. cognomine Magnus dictus; qui more, ea aetate, apud alias gentes, id genus scholas instituendi oriente, studiorum hoc domicilium anno aerae vulgaris M. CCC. LX. fundauit; cui quadriennio post, Innocentius VI. Pontifex, *Studii Generalis* iura contulit, confectisque rite tabulis, quae hodiernum extare dicuntur a), roborauit. Quae eam fata, ultra seculum manserint, nihil pro certo affirmare audeo. Matthiae certe temporibus floruisse, non dubito, ad eiusque tempora, quae Zeilerus in *Descriptione Hungariae* pag. 108. ait, pertinuisse: *celeberrimam Quinqueecclesiis extetisse academiam, eamque 2000. studiosorum interdum aluisse* b). Quis etenim ambigat, doctissimum et litteratorum amantissimum Praesulem Ianum Pannonium, non omnes vires intensurum in id fuisse; vt vrbs suae Academia, quam fieri poterat maxima, in dies caperet incrementa. Floruit hocce Musarum domicilium, ad Seculum vsque XVI, anno cuius XXVI. cum Rege et Hungaris, et quicquid constitutionum bonae frugis in Hungaria fuerat, in clade Mohatsiana extinctum est. Aiunt etenim, proelio praedicto CCC.

G 2

cum

- a) Inter alios Anonymus in *Re litteraria Hungariae, Cassiui* impr. an. 1735. in 12. p. 6. Michael Rotarides V. C. *Prolegomen. Lineamentorum Hist. Litterariae Hung.* p. 41. litt. f. Paullus Fabri *Comment. de Augusta Bibliorb. Budensl.* Lipsiae. 1756. pag. 7.
- b) Cf. *Andreae Lochneri Facies Iuris Publ. Hungariae* edit. Ienensis an. 1757. Cap. VIII. §. IV. p. 50. Longius progreditur Gabriel Szerdahelyi in *Celebr. Vrbinum et Oppidorum Hungariae Chorographia Cassiui* 1732. in 8. pag. 269. *Viget adhuc (inquit) memoria Athenaei (Quinqueecclesiensis) quod proximis annis ante Turcicam captiuitatem adeo in ea florebat, vt ex nonnullorum sententia quatuor mille scholasticos constanter numerata*

cum Doctore suo Acadēmiæ huius alumnos, interfuisse, gloriosamque pro patria mortem oppetiisse c).

§. XI.

Altera, uti superiori illa recentior, ita flore longe maior fuit *Budensis*, iam a Sigismundo Imperatore et Rege Hungariæ, Anno M. CCC. LXXXVIII. condita. Hanc Bonifacius IX. Papa editis tabulis confirmavit, eiusque Cancellarium, Budæ Veteris Præpositum esse iussit a). E viuis decedente Sigismundo, non diu videtur foetus

numeraverit. Quos inter se quoque literis ac scientiis imbutum gloriatur Nicol. Istvánfius celebris Hungariæ Historicus.

- c) Anonymus laudatus in *Re lit. Hung.* pag. 7. atque laudatus Szerdahelyi I. c. inquit: *Illorum auctoritas fidem meretur, qui asserunt 300. eos eadem academia adolecentes Magistro duce calamos in gladius mivasse, ac dum fortiter contra communem christianitatis hostem decertarent, in campo Mohatsiensi pro fide et patria gloriose occubuisse.*
- a) Celeber. Matthias Belius *Notit. Hungar. Novæ Tom. III. in Hist. Urbis Budensis pag. 20.* et Cl. Pray e S. I. *Annalium Hungariæ Parr. II. p. 186.* Ex Professoribus eius, vnus mihi cognitus est, M. Ioannes de Horavv. an. 1394. ex Vniuersitate Viennensi accersitus, quem vide in *Dissertat. de Regiæ Budensis Bibliothecæ Martiæ Corvini Ortu, Lapsu, Interitu et Reliquiis, auctore F. X. S. A. Vindobonæ.* Habebat Vniuersitas hæc suos etiam in Concilio Constantiensi Nuntios; vnde Hermannus Hardtius, in Actis Concilii huius, iconisvum sigilli eiusdem inter reliquos Academiæ aliarum, quarum æque in eo aderant nuntii Tom. IV. excudi curavit. Transtulerunt ex hoc, in *Concordia Hungar. Tom. I. p. 288.* P. Péterfius et P. Palma in elegans *Specimen suum Heraldicæ Regni Hungariæ Vindobonæ an. 1766.* apud Trautnerum excusum. Est vero is, scutum ovale, duplicem in aream horizontaliter sectum, in cuius inferiore coelestina, cubitus humanus codicem rubrum tenens; superiore vero Crux duplicata Hungarica rubra ex triplicite colle exerecens cum epigraphæ: **ACADEMIAE BVDENSIS.** Quaeritur iam, quid sibi inscriptio illa velit: cum in Hungaria nulla vrbs eius nominis, in qua id genus Academia florisset, prodita memoriæ reperitur; certumque sit, *Budensis* illud fuisse sigillum. R. KAPRINAI itaque apud Cl. PALMAM loco laudato p. 40. duplicem se expediendi viam satis probabilem ostendit. Aut etenim, in mendo cubat locus, ut errore scribarum in Actis Concilii laudati scriberetur, loco *Budensis; Suidensis*, conslatum ex litera,

foetus superstes parenti; saltim non eam, quam is ei conciliare nitebatur, maturitatem consecutus. Quod quidem, qui statum periodi huius Hungariae, perspectum habet, concipiet facile. Mors Alberti Principis optimi, periculosissimis repleuit regnum motibus, Vladislao Polono hinc, cum parte Hungarorum, Ladislaum postumum, cui pars altera imperium cum Bohemis vindicare studebat, oppugnante; Turca, illinc vtrumque exuere prouinciis adnitente. Compluribus annis tumultus hi continuabant, donec Vladislao an. 1444. ad Varnam caeso, Ladislaus V. rerum solus potiretur adolescens, paullo post et ipse morte extinctus immatura. Non mirum itaque, si opus nouellum, curis Principes aliorum vocaueribus, ad magnitudinem iustam prouehi nequiverit, vel forte penitus sufflaminatum fuerit. Mihi quidem prius arridet; cum Pontifex ipse, *Studium* quoddam *Generale* in litteris mox producendis videatur innuere. Quicquid vero huius sit, MATTHIAS de Hunyad vix dum habenas Regni capessiuisset, premere vestigia Sigismundi, in restituenda Budensi Academia, consulentibus in primis Ioanne Vitézio et Iano Pannonio, coepit. Anno itaque iam M. CCCC. LXV. Pontificem Romanum Paullum II. interpellat, iuraque Academiae, vt mos ferebat, expetit. Non illubens annuit votis Regiis Pontifex, et quid eatenus fieri velit, datis ad Vitézium Strigoniensem et Ianum Pannonium litteris, in hunc modum

G 3

dum

tera S. vocis *Scudii*, et *Budensis*, eliso B. et intruso n. aut locus Academiae, Budae *Sunda* erat compellatus. Et, vtut quidem sententiae ex his priori mallem subscribere; non tamen improbable videtur dicere, Epigraphen hanc comprehendisse verba: *Academia Sigismunda*, honori ipsi Fundatori sic vocitata (quod iam tum venisse vsq; Facultas Theologica Parisiensis, a Roberto de Sorbona, Collegii Theol. testatore nomen indepra docet) vt per contractionem, quae aetati illi fuit familiarissima, elisis litteris *igim*. fieret *Sundea*. Quia vero *N* et *A*. secundum monasticos aevi illius ductus, eadem fere fuerant, excepta lineola, ventriculo *rs* *A*. horizontaliter impressa; facile vitio feribae iniucem sunt permutatae, vt fieret *Sunden*; cumque in Genitiuo casu sigillorum dominos exprimere Hardtius (vti etiam reliquorum l. c. v. g. *Academiae Parisiensis*, *Academiae Coloniensis*) voluerit, adiecta syllaba postrema, efformata *Sundenfis*.

dum respondet. „Paulus Episcopus Seruus seruorum Dei, Venerabilibus Fratribus, Archiepiscopo Strigoniensi, Episcopo Quinque-Ecclesiensi salutem, et Apostolicam benedictionem. Romanus Pontifex Coelestis Regni Claviger et Christi Vicarius provide considerans, quod per litterarum studia, profugatis ignorantiae tenebris commoda, tam priuata, quam publica, spiritualia, et temporalia proueniunt vniuerso, diuinus cultus et fides Catholica augentur, animarum saluti consulitur, insurgentes controuersiae deciduntur, pax, et tranquillitas terris, (intellige, redditur,) aequum ab iniquo cernitur, non immerito illustrium personarum supplicationibus pulsatus, illarum votis annuit, per quae tanta bona cunctis prouinciis fidelibus succedunt, et litterarum studio vacare desiderantium statui, et necessitati prouidetur. Sane exhibita nobis pro parte Charissimi in Christo filii nostri Matthiae Regis Hungariae illustris petitio continebat, quod in regno Hungariae licet amplo, et fertili, *non viget aliquomodo studium generale* b), propter quod nonnulli ipsius Regni incolae, qui ingenio pollent, et litterarum studio apti existunt, eorum paupertate, ac itineris longitudine, viarum discriminibus, ac idiomatum difficultatibus causantibus, saepe ad loca, in quibus studia generalia vigent, se transferre omittunt, in non modicum vniuersalis Ecclesiae eiusdem Regni, et Christianae religionis, quae praesertim in partibus illis, infidelibus contiguis, viris literatis noscitur indigere, praecudicium et iacturam. Quare dictus Rex nobis dixit humiliter supplicandum, vt in eodem regno generale studium erigendi, et alias in praemissis prouidendi facultatem concedere digna-

b) Ex his patet, Studium generale in Hungaria illo tempore extitisse (quod de Budensi et Quinqueecclesiensi capiendum) sed *quodam modo non viguisse*. Neque vero hinc arguendum, quasi incultae eae et non frequentatae fuissent; frequentiores etenim hanc aluisse alumnos, ostensum est. Quin potius de studiis hoc altioribus capiendum, in nulla harum hucdum legi solitis. Rex itaque, cuius desiderium disciplinam quadriualibus, quae forte solae viguerant, expleri nequiuit, sublimiores etiam, ad formam Bononiensis, quam iam in Facultates sic dictas partitam fuisse hoc tempore, docent scriptores, in noua hac officina doceri cupiit.

„dignaremur. Nos igitur, qui nostris temporibus vbique littera-
„rum studia florere ad ipsius fidei robur intensis desideriis affecta-
„mus, huiusmodi supplicationibus inclinati, Fraternitati Vestrae
„in aliqua ex ciuitatibus, siue aliquo ex oppidis eiusdem Regni,
„quam, seu quod, ipse Rex ad id aptam seu aptum duxerit eligen-
„dum, studium generale cum quibuscunque facultatibus, etiam
„cum Cancellario, ac salarii deputatione, inibi pro tempore le-
„gentium erigendi, et constituendi, nec non statuta, consuetudines
„et ordinationes opportuna ad instar studii Bononiensis faciendi et
„ordinandi, dummodo eadem statuta, postquam edita fuerint:
„prius nobis praesententur c), et illorum confirmatio a nobis et
„Apostolica sede impetretur, ac Cancellario eiusdem studii pro
„tempore personas idoneas, et bene meritas ad singulos gradus, il-
„lorumque insignia exhibendi, ac alia ad officium Cancellarii spe-
„ctantia ad instar Cancellarii studii Bononiensis huiusmodi agendi
„aliquae omnia et singula, circa haec necessaria faciendi, Apostolica
„auctoritate tenore praesentium licentiam concedimus, pariter et
„facultatem, non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus
„Apostolicis, caeterisque contrariis quibuscunque. Datum Romae
„apud S. Petrum Anno Incarnationis Dominicae M. CCCC. LXV.
„Kalendis Iunii, Pontificatus nostri anno primo d)., Factus a Pon-
„tifice voti compos Matthias, sedem Academiae Budam, cui in
„primis studuit ornandae, statuit: Viros vndiquaque in qualibet
„scientia versatissimos et clarissimos euocat: eis disciplinarum pro-
„fessio-

- c) Factas esse similes constitutiones, et a Pontifice confirmatas non dubi-
tem; licet in defectu earum, quid in specie in se continerint, in con-
fesso non sit.
- d) Produxit litteras has ex actis Archiepiscopatus Strigoniensis Gabriel He-
venelli e S. I. Ex cuius aduersariis, in bibliotheca Societatis Iesu
Tyrnauiae multis Voluminibus constantibus, atque Documentis ad
Historiam Hungariae praecipue ecclesiasticam et literariam pertinenci-
tibus, refertissimis, defunderunt Cell. PRAY in *Anal. Hungar.*
Tom. III. pag. 315. atque *Kaprinii in Hungar. Diplomat. pag. 71 seqq.*
Quorum posterior loco laudato, errorem dati Diplomatis chronolo-
gicum, nescio, a quo scribarum commissum eleganter corrigit.

fessionem mandat, et stipendia amplissima decernit. Et quo suos Hungaros, egentes praesertim ad colendas litteras excitaret felicitus, de omnibus vitae adminiculis, sine quibus frigent Musae, liberalissime prospicit. Laudauit hanc profusam Regis munificentiam merito et ex vero F. Petrus Suarz seu Niger, in epistola ad Matthiam Regem nuncupatoria *Clypei Thomistarum* superius laudati. *Auacenter*, inquit ille *dixerim, te unum esse omnium Christianorum spem, te solum oppressis ab truculento Turca praesidium, te periclitanti Apostoli Petri nauiculae unicum portum existere. Nec tantum armis et viribus populum tuum, celeberrime princeps, splendidum reddere, tutumque ac tranquillum seruare desudas, sed industria ac censu magnopere curas, eum bonis artibus et litteris adornare.* Instituisti namque hac ciuitate Buda, *florētissima regni tui sede, apud Praedicatorum ordinis fratres e) vniuersale gymnasium, ubi cuncti generis disciplinae, philosophiae, theologiae, sanctaeque scripturae, vbertim possint, quod quisque cupit, haurire. Operi vero tam pio, tamque mortalibus profuturo non solum originis et fundamenti vnicus auctor existis, sed gratiae quoque et auctoritatis, conseruationis atque proventus benignus es semper indultor. Praeceptores namque et qui regendo studio praesidentes habentur, aurum quotannis abs tua maiestate affluenter accipiunt: scholaribus vero ipsis conseruis meis, cibos, vestimenta, lectos, et quae hominibus per diem ac noctem opportuna sunt, abunde largiris. Prae se ferunt namque haec in omnes beneficia tua, te regem clementiae et bonitatis esse demonstrant. — Iam data sunt rei exordia sua, et summo opitulante Deo dulces litterarum fructus carpuntur, vt nimirum queas et quidem pulchre cum SS. Apostolo dicere: Ego plantauit, rigarunt praeeptores, Deus vero incrementum dedit.*

§. XII.

- e) Non ille est sensus verborum auctoris, solis quasi Familiae Dominicanae sodalibus (vt id quidem Sigismundus Ferarius aliique intellexerunt) studii huius cura a Rege fuerit demandata: id etenim certum est, diuersi etiam Ordinis eruditos inter eius Doctores numeratos fuisse. Itaque, si quid coniectando assequor, locum praelectionum publicum, dum fabrica Academica, quam Rex magnificentissimam molitus est, extrueretur, in aedibus Dominicanis constitutum fuisse arbitror.

§. XII.

Plura de hocce Regis Academiam suam exornandi studio, referunt alii, quae fidem fere excederent; nisi de Matthia narrarentur; cui, nihil tam excelsum natura posuit, quo virtus eius eniti non potuisset. Aiunt, palatium Academiae visibus dicandum molitum fuisse tam magnificentum atque augustum; ut a Romano luxu haud differet, amplissimaque urbis simulacrum referret; *quadraginta* quippe *millibus* discentium hospitio inferuiturum. Dabo superbi operis totius descriptionem ex Gasparo Heltaio, a) quae est paullo longior, et Hungarico idiomate facta sit: quia tamen historiam litterarum sub rege hoc mirifice illustrat, atque a nemine, quod quidem sciam, de rebus his scribente, ab Heltaio mutuatum; integram inferendam putavi, ita tamen; ut versio latina textum ipsum expleat, oratioque Hungarica in nota ad calcem adpareat. Ita vero ille inquit b): „Prope Danubium infra Budam ingentis
„iecerat

a) In Chronico Hungariae, cui titulus: *Chronica az Magyaroknak dolgaról: mint jöttek ki a nagy Scybiából Pannoniában, es mint folglalták magoknak az országot: es mint birták azt Herizegről Herizegre, es kiralyról kiralyra, nagy sok tusakodásokkal, es számtalan sok viadalokkal, Melyet Heltaio Gáspár meg írta magyar nyelven, es ez rendre hozta az Bosznias Análnak nagy könyvéből, es egyéb Historias Könyvekből nem kirfony munkával. Csofosvárott vizezé Heltaio Gáspárné 1557.* Id est: Chronica de rebus gestis Hungarorum: quomodo e Scythia in Pannoniam prodierint, regnum occupaverint, illudque continua Ducum ac Regum, sibi ex ordine succedentium serie possederint, et in numeris praeliis ac victoriis retinuerint. Scripsit Gaspar Heltaio idiomate Hungarico, atque in hunc, qui sequitur ordinem redacta ex Antonii Bonfinii opere vastiore, aliorumque Historicorum libris, non paruo labore concinnavit. Finit editionem Gasparis vidua Colosuarini 1575. Tanto vero maior adhibenda fides Heltaio, quod is relationem hanc a Broderico Episcopo Vacienti posterioribus annis Matthiae coaevuo audiverit, schematicumque totius operis apud eum viderit, pag. 177. inquit: *Ezt halottam Broderic István Püspöktől kintél vala az egefez Epülmec iedzéséne a képeis.* Communicavit elegans documentum hoc mecum, pro ea, qua est in me benevolentia, IOSEPHVS BEN-CZVR V. Cl. Gymnasii Evang. Poseniensis Rector, Fautor et Praeceptor pie mihi colendus: quod publice profiteri iuvat.

b) Hungaricus textus, retenta, auctoris XVI. seculi orthographia, pag. 177
H
„seqq.

„iecerat altitudinis et longitudinis fundamenta, (Matthias,) atque
 „eadem iam quadrantenus ultra superficiem terrae produxerat : ne-
 „que

feqq. sequens est : „A Duna mellet Budán alól nagy mély földes
 „hozfszu temérdeé Fondamentomokat vettette fel és megrackata azo-
 „kat valamenyire a föld felöt, és nem monda senkinec mit akarna
 „oda csináltatni. De készszen immar mind meg gondolta és meg
 „iedzete vala nagy Papirosra az Fondalockal minémü lönné az az
 „épület : Ugy iedzetéc vala, hogy az épületnec két piacza lönné az
 „egyic a felső Bëcs felöl (forte felé) igen hoszszu a masic fél annyi,
 „a felső Piaczon, vgy rendelte vala, hogy három felöl mindenic öl-
 „dalon Boltos Kamarac lönnénc egymás felött hét rendel nap nyu-
 „gata Buda felé, és a Duna felé volnanake mind a kamaráknac az
 „Ablaki. Vgy iedzete vala kedig hogy öt kerengu vala körös kör-
 „nyül és ez kerengökbe menénc a széles garadiczoc fel a földröl
 „egyikröl a másikra. Es hogy e kerengöc a kamarac előtt olly szé-
 „lesécc volnánc hogy a Deakoc mind belé férnénc és ot halgthatna-
 „nac leczkét. Ahoz kedig á Piaczot egybe akara szoritáni és hét
 „reszre akarta azt szakasztani egy egy által kö fallal. Es mindenic sza-
 „ckasztasnac az ö Piaczara közzebbé egy egy faragot oszlopot akarta
 „allatni, és az oszlopnac az oldalában ackarta az Lechtornac székit
 „helyhezfetzetni, holot a Doktorokat el akarta rendelni mind végic,
 „minden Oszlop mellet a leczkéknec olvásfára hogy az egyic oszlop-
 „mellet az egyic Grammaticat olvason, a másiké oszlopnál a masic
 „Dialecticat, a harmadic mellet az harmadic lector a Rhetoricat, a
 „negyedik Oszlop mellet, a negyedic Doctör Arithmeticat, az ötödic
 „mellet, az ötödic Lector a Musicat az hatodic mellet, az hatodic
 „Doctör Geometriat, az hetedic mellet az hetedic Lector az Astrono-
 „miát es mindenic oszlopra felyül egy krisztályos Lampást akará csinál-
 „tatni és minden estve az Lampafokat akarta meg gyuytatni hogy eyel
 „is oluashatnanc a Lectoroc Leczkéket és a Deakoc tanolhatnanc
 „szinte mind nappal az hét Lampafoknake vilagoságtól. Es vgy
 „akarta az epületet rendelni hogy mindenic Piaczrol Bólt alatt által
 „mehténc a kamarac hozzót a kamora székekbe az Dunara. a hol
 „által ackarta reckeszteni az hozfszu Piaczat, a küssebic Piaczról, abba
 „az oldalba, ackarta a Doktoroknac és a Lectoroknac hazait csinál-
 „tatni minden szüktes szobáccal es kamarackal hogy az Ablakoc
 „szoknac hazainac lönnénc nap keletre a küssebic Piaczára. Nap-
 „nyugatra az Hozfszu Piaczra az Oszlopot felé Efszakra a Dunra,
 „Déltre kedig Budára. Annac vtánna vgy akara a küssebic piaczát
 „építeni; hogy az éfszaki oldalba, szép Boltoc, szép szobác és szép
 „kamarac lönnénc hogy az elsőkébe az orvas Doctöröke laknánac az
 „masikban az Patikárofocc és az Barbélyoc, az Harmodikba volnánc
 „„

„que tamen cuiquam, quid eatenus fieri velit, aperuerat; et si
„iam praemeditatus, cum archidectis aedificii futuri formam, in
„ampla papyro delineauerit. Ita vero schema ferebat, vt duplex
„esset aedium area; prior, eaque superior versus Vindobonam
„vergens nimium longa; posterior autem medio minor. In illa,
„triplici ex latere, fornicata essent conclauia, septemplici contigna-
„tione.

H 2

„az Betegec külémb külémb féle szobakban Boltokban és kamorákban.
„A másik oldalon lönnénéke szép Pinczéc, szobbác, Boltac es kamo-
„rác, kikben laknéc az Oeconomus, a czeládos ember és minden ő
„czeladiai: hogy az mindenféle Bort, es fereket kenyeret szinetlen
„árolna nagy Rővfégel. Az nap támadati oldalaba iedzete vala a
„Műveseknek házait hollot mindenféle műveseke arulnánac, de nem
„hogy ott laknánac. De az alsó részére a Duna felé iedzete vala a
„kapu felött szép szobbakat, Boltakat és kamorákat. Hol az egész
„Académiánac avagy fő országnac Ofkolajánac Prepostya laknéc, ki
„mind a több Deakoknac, Lectoroknac, Mestereknac es Dokto-
„roknac Rektoroc es vezérlője volna. Es vgy rendelte volna,
„hogy az ezákra a kapun alól a Duna felött mind az egész
„szeren alól egy más mellet mind konyhác volnánac és a felet
„minden fele szukfégekre való házoc, mert azt tekélette vala ő ma-
„gába hogy vgy rendelne minden szukfégeket a scóla mellé mind
„ételből, mind italból, mind az egyéb embereknec szükfégére va-
„lókól hogy az negyven ezer tandó Deakokból egy sem iönne bē
„egész éltendeig az varásba semmi szukfégért: hanem mindene őf
„böven volnánac a schola mellet. Ennek alkalmazofagra kedig ied-
„zete vala, hogy az első külfébike Vdvarba két ofzlop állana és az
„ofzlopból czatornas kút folyna ki: Es mindenic ofzlopon felyül
„egy egy nagy kristályos Lampas volna mely éten eiczaka vilagos
„kodnéc. Vgy is iedzete vala hogy az hozszú Piaczon is azon czator-
„nas kút fel forrana és ki őtlenédnéc három helyen az Duna viz-
„zel. Vgy is intézte vala a dolgot, hogy negyvenezer Deac laknéc
„szinetlen e scholában, és arra ügyeközik vala, hogy olly Discipulínát
„szörzene a scholában hogy ne volna az egész scholában mind enyi
„Deac közzött is vagy egy Dákos is és hogy enyi Deaknak mind elég
„ételec és italoc volna az schola konyhaibül és az Oeconomusnak Pin-
„czeibül. Erre kedig a Duna mellé mészáros czehec akar vala
„szörzeni egy kenyér süto vezaiával egyetembe és abban nagy vafárt,
„mellyet meg akara ajandékozni nagy szabadfagóka hogy minden
„nap elég volna a negyven ezer Deaknac. Es a Prepost avagy Re-
„ktorához es az Oeconomusához icles és nagy ofzlagot akar vala
„szacaszítani és foke ezer forintára iövedelmet, hogy mind e széles
„világon nem lönne job szeb és bövebb schola annal.

„tione inaedificata, quorum fenestrae omnium, occidentem, Bu-
 „dam, (meridiem) „atque Danubium versus „ (septentrionem)
 „egerent; Quinque porticus pone vniuersas aedes erant tanta
 „amplitudinis ducendae, vt studiosos omnes caperent, ibique le-
 „ctiones audirent; in eas vero scalae ab infima ad supremam, la-
 „xae ducerent. Muro proposuerat integram hanc cingere aream,
 „in septem, muro pariter diuidendam segmenta: in quorum singu-
 „lorum medio, caelata erat locanda columna, ad latus cuius, Lecto-
 „ris applicaretur cathedra. Hunc etenim voluerat a Doctoribus
 „in docendo obseruari ordinem, vt ad primam columnam, primus
 „legeret Grammaticam; ad secundam secundus Dialecticam;
 „tertius ad tertiam Rethoricam; quartus ad quartam Arithmeti-
 „cam; quintus ad quintam Musicam; sextus ad sextam Geome-
 „triam; ad septimam tandem septimus Astronomiam. Huic fini
 „itaque, quo Lectores docere, discentes vero noctu pariter ac in-
 „terdiu, ad earum lucem lucubrare possent; septem hae columnae,
 „septem erant instruendae crySTALLINIS lampadibus, quouis, accen-
 „dendis vespere. Aedium integrarum ea erat commoditas futura;
 „vt ex qualibet arearum, esset sub concamerationibus inter cubilia
 „ad latrinas, quae in danubium prominebant transitus. Vbi separa-
 „re maiorem a minori, constituerat: aedificanda erant in latere eo
 „Doctorum et Lectorum hypocausta atque camerae, ita quidem;
 „vt earum fenestrae Orientem, seu minorem aream; Occidentem,
 „seu, maiorem versus columnas: Septentrionem seu Danubium; ac
 „Meridiem, Budam spectarent. „ Atque haec quidem de maiori
 „stauerat area. „Minor, occidentali ex latere pulchris instrumenta
 „erat aedibus, quae Doctoribus primum, Pharmacopolis dein et
 „Chirurgis, atque aegrotantibus demum destinata, diuersa conti-
 „nerent conclauia et cameras. In latere altero, oeconomii, patris-
 „que familias, et totius familiae habitacula, cellae et fornices vi-
 „sebantur; quo diuersis vini et cereuisiae generibus paneque affa-
 „tim essent instructae. In orientalis lateris medio portam ingen-
 „tiam: superiore vero ad meridiem Budam versus, opificibus di-
 „uersis aedificia, in quibus venum merces exponerent, non ea ta-
 „men incolerent, delineauit. Id intelligendum de parte quoque
 „inferiori nempe Danubiali, elegantissimis hypocaustis, cubilibus

et

„et cameris exornata, quas academiae, id est, Regni totius Scho-
„lae supremæ Praepositus, qui omnium Discipulorum, Lectorum,
„Magistrorum, atque Doctorum Rector erat futurus, inhabitasset.
„Culinis, domibusque penuariis, vno ordine ad septentrionem
„infra portam, supra Danubium, locum posuit. Scholam hanc
„etenim, quicquid seu cibo, seu potui, rebusque aliis ad vitam be-
„ne commodeque viuendam pertinentibus, necessarium foret, ita
„instruere decreuit: vt quadraginta discipulorum sufficerent milli-
„bus; totoque anno ea propter, urbem nemo intrare cogereretur.
„Fuit huic, in area minori, fontem duplicem, in maiori autem
„triplicem aquis Danubialibus ex columnis, lampadibus crystalli-
„nis, quae noctem illustrarent, instructis fallentem statuit. Stu-
„dentium (*vti dictum*) 40 millia continuo aedes has habitassent,
„disciplinam tam strictam obseruaturi; vt in tanta frequentia, ne
„vnus reperiretur pugio. Quo vero sufficiens ex culinis academi-
„eis, cellaque oeconomi tantæ multitudini cibi esset, potusque co-
„pia: ad Danubium societatem lanionum, Vicumque pilitorum
„atque nudinas frequentes, magnis ornandas priuilegiis conde-
„re: Academiae vero, insignia, ad Praeposituram et oeconomiam
„spectaura bona, multorumque millium florenorum reditus conferre
„decreuerat, atque haec quidem sine eo; quo in orbe vniuerso,
„non melior, elegantior, atque amplior hac ipsa, schola foret
„futura.”

§. XIII.

Copiam Doctorum, qui Academiam hanc ornabant, non exiguam
fuisse, proclive est ex eis, quae superius dicta sunt, colligere. Eo
tamen non obstante, per pauca eorum, ad aetatem nostram sunt
propagata nomina. Rector Academiae totius *Petrus Niger* Vir,
vti dictum, pro aetatis ratione doctissimus constitutus fuerat a).

Pro-

a) Docet hoc ipse, in Prooemio Clypei superius laudati, cum ita porro
ait: *Ad cuius dignissimi Studii meunda principia ex Herbipoli germaniae
ciuitate enocatus sum, per venerabilem virum F. Antonium Iadravianum
in ordine meo doctrina atque religione inuestantem, quem antea et tuae
maiestatis Regiae capellani et illustrissimae, Reginae Beatricis ornatissimae
aman-*

Professorem Theologiae et Artium egisse *Martinum* quendam *Polonum*, literae eius ad Senatum Cassouientem anno 1487 datae arguunt, vbi inter alia ita ait: *Nos Martinus Arcium et Sacre Theologiae Professor, Apostolice Sedis Protonotarius Plebanus Ecclesie Maioris B. M. Virg. Budensis* b) Ad legendas Disciplinas, Mathematicas, *Ioannes Müller*, de Monte Regio (euocatus forte ex Academia Istropolitana) stipendio aureorum nummum 200. conductus esse a quibusdam dicitur, *Aurelius Brandolinus* Rhetoricam docuit. De Antonio Bonfinio c) Galeoto Martio, Thadeo Vgoleto, licet in aula Matthiae multis annis versati fuerint; membra tamen Academiae fuisse, (vt vt quidem sit probabile) certo affirmare non ausim. Sublato e viuis Matthia, floruit ea sub Vladislao II. d) et filio eius Ludouico, ad cladem vsque Mohatsianam elegenter: cuius fama adeo perterruit Budenses cum Regina Doctores: vt, in fuga optimum salutis praesidium rati, qua quemlibet fors ferret, dilaberentur. Simon Grynaeus, Vitus Vinsheimius, Ioannes Langus, qui cum laude diuersas docuerant scientias,

et

amantissimaque consortis tuae spiritualem patrem et confessorem cognoueram. Nunc vero electum tuae clementiae gratia in Modrusensem Aristizem pericunde cognosco. — Ego qui ranti Gymnasia, quamuis indigne ago regentem et caput nuncupor atque magister, dicabo Tibi mentem, animumque meum, quo praestantius habeo nihil, adiciamque omnes operas meas, industrias atque labores. Librum igitur a me nouiter editum Tibi dedico, cui conficiendo plurimum conuulsi studii atque vigiliarum, Inscribo Codicem: Clypeum Thomistarum, ea potissimum ratione, quod D. Thomae Aquinatis singularem incomparabilemque doctrinam aduersus impugnantem quosque defendo.

- b) Eruit eas ex tabulario Vrbs Cassouientis Cl. Kaprainai, et Hungariae suae Diplom. Tom. I. p. 78. litt. oo. inseruit.
- c) Conductum quidem se, non paruo salario a Matthia, vt *Beatrici Reginae* leueret, pro libituque suo scriberet, ipse Bonfinius *Rer. Hung. Dec. IV. Lib. VII. p. 636.* testatur. At, vt in Academia eodem munere fungeretur, nullibi lego.
- d) Patet hoc inter alia, ex epistola Bohuslai Hassensteinii a Lobkowitz, ad Schlechtam Regi Vladislao a Secretis, initio seculi XV. Budam scripta, vbi inquit: *Vale et rectum tota Academia potius, quam Cancellaria, Vide in Hassensteinii Epistolarum Appendice.*

et Conradus Cordatus, vnde venerant, in Germaniam redierunt e). Atque ita domicilium hoc bonarum artium celebre, cum vix LX. annos stetit, collapsum, vltra sesqui seculum Buda sub Turcica tyrannide gemente in ruinis iacuit: donec victricibus Leopoldi M. armis A. 1687. recuperata, Academia quoque Georgii Szétfenii munificentia restauraretur.

§. XIV.

Postremum in eis occupat Pofoniensis a) Ioannis Vitézii faepius iam laudati liberalitate condita. Immortalis etenim hicce Praesul,

- e) De duobus illis ita Scuerinus Sculteti Pastor Ecclesiae Bartphenis et V. LL. Ciuitatum super. Vngariae, Oppidique Scharos Senior in libello, qui prodit Bartphae anno 1599. sub titulo: *Υπομνημα suae Admonitio breuis ad Christianos Regni Hungarici Ciues de asserenda et retinenda vereri seu antiua vere Christiana Doctrina in Confessione Augustana comprehensa* p. 17. ait: „Scribit quodam loco D. Thomas Faber p. m. „successor D. Leonhardi Stoekelii in Iudirectoratu Bartpheni et Praeceptor noster charissimus, quod audierit a senibus fide dignis, ad „huc sub Ludouico II. Rege Vngariae circa annum Christi 25. (supra, millesimum quingentesimum) Budae coepisse Euangelium. Sed „inde pulsos esse Euangelii Professores, inter quos et Simon Gynaecus „et Vitus Vinshemius viri excellenter docti qui scholae Budensis et „fortassis etiam Bibliothecae relictae, ibidem a Matthia Rege, praefecti fuerant, relicta Vngaria, redierunt in Germaniam. Factus „que est Gynaecus Philof. Professor Basileae, Vitus autem Vinshemius „Linguae Graecae Vittebergae. „ Hoc ipsum habet de Gynaeco Melchior Adami in *Vitis Pbilosophorum Germanorum* atque, eum Vinlobona, ubi grascae litteras legere iussus erat Budam esse vocatum: ubi cum „aliquot annis scholae praefuisset, atque religionem Euangelicam amplexus fuisset, accusatum a Monachis in Carcerem esse coniectum, ex quo tamen „Nobilitari Vngariae intercessionibus eum tandem liberauissent. Ex Pannonia „igitur Vittebergam concessisse, ibique multa cum Luthero et Melantheone super religionis negotio et aliis rebus contulisse. Hinc in Patriam Comitatum Hohenzolleramum regressus, ad Academiam Heidelbergensem anno 1523, post Basileam, dein Tubingam, atque iterum Basileam vocatus anno 1540. obiit. De Henkelio Mariae Reginae Budae Concionatore vide Viti Ludov. a Seckendorff. *Commenarij de Lutherano Francifurci et Lipsiae an. 1692. Lib. II. p. 57. 58.*

- a) Posita illa fuit in platea flumentanea, vulgo *Wedrix* dicta, Danubium pro-

Praeful, postquam Regem ad fouendas litteras consiliis extimulasset: ipse etiam quidpiam similis, simul ac licuit, id est, simulac ad Strigoniensem promotus est Archiepiscopen, suscepit. Anno M. CCCC. LXVII. mense Iunio studii huius iecit fundamenta b); Cancellariumque eius, Georgium (Schönbornii cognomen ei fuisse aiunt c), Collegiatae Ecclesiae S. Martini Praepositum, esse iussit. Inter Doctores fuere *M. Nicolaus de Hittendorff d)* et *Ioannes Re-*

prospectante. Vnde *Istropolitanae* nomen tulit. Malunt denominationem hanc alii, ab vrbe ipsa deriuare: quae in Diplomate quodam Matthiae, Istropolis compellatur. Vid. Cel. Belii, Notit. Hung. Nouae Tom. I. Part. Spec. pag. 165.

- b) Ladisl. Thuroczius in *Hungaria* sua pag. 195. Timon in Hist. Chron. pag. 26. et qui hos sequuntur. originem eius ad an. 1469. statuunt. Quod tamen non ita est. Discas id ex libello Ioannis Regiomontani Tabularum Directionum; vbi sub calcem operis ait: *Opus tabularum directionum, profectioumque pro Reuerendissimo Domino Ioanne Archiepiscopo Strigoniensi per magistrum Ioannem de Regio monte compositarum Anno Domini 1467. explici feliciter.* Cum vero eodem in libello, loco illico adducendo, hoc iam anno dicat euocatum se ad nouum studium, ad docendas quadriuales disciplinas: patet si non prius anno certe hoc conditam fuisse. Annum vero isthunc natalem eius esse, docent *Magnae Compositionis Cl. Ptolemaei libri a Georgio Trapezuntio traducti*, in Bibliotheca Vindobonensi Chiuca existentes. Ad calcem Codicis diuersis picturis, in his Insigniis Matthiae Regis exornati, est quadrata figura coeli, cum inscriptione: *Figura coeli hora institutionis Vniuersitatis Istropolitanae anno Domini 1467. in Iunio tempore equato hor. 20. post meridiem praecise. In Ecclesia Cathedrali Strigoniensi, et erat dies Saturni et finis horae Martis.* Vide de eo F. X. S. A. *Differ. de Biblioth. Budensis ortu, lapsu, interitu et reliquis.*
- c) Superest hodiernum statua ei a studiosis Academicis honoris ergo in sacratio Basilicae S. Martini, quam frequenter ipse inspectauit, cum epigrapha quadam, quae tamen, exaequante litterarum ductus, qua est illinita, calce, illegibilis apparet, posita, mitraque et baculo instructa, quae Georgio ornamenta an. 1460. Paullus II Pontifex contulit. Vid. Belii *Notitiae Hung. Nov. Tom. I. pag. 549.* Quanti Vir hic doctissimus, optimo litteratorum iudici, Regi Matthiae, Beatricique aestimatus fuerit, patet ex eo, quod derasis domibus, viridarum ei itra moenia vrbs instruendum indulsit. Quam in rem extat diploma, quod incipit: *Rex MATTHIAS et Regina BEATRIX.* Vide Belium l. c.
- d) Docent id Acta Facultatis Artium et Theologiae Vniuersitatis Vindobonensis, quae allegat laudatos F. X. S. A. l. c. §. l. pag. 6. litt. c).

Regiomontanus, qui scientias quadriuales docuit quod ipse docet, in Epistola Tabulis suis Directionum supra laudatis praemissa. *Quantam*, inquit ibi, *propterea*, et quam perhennem curam habeas condendi studii generalis, conclamatum esse iam pridem arbitror, cum ex vniuersis litteratorum consortiis omnium professionum doctissimos quosque viros arcessere, officio fretus regii cancellarii supremi, cui cepto felicissimo me quoque *Viennensis collegii alumnus* quantumcunque adesse voluisti, docturum videlicet quadriuales facultates e). Quae quidem etsi ita sint, et optimus Praesul, nullis in ornanda noua sua academia viris celeberrimis, pepercerit sumtibus: reliquorum tamen forte praeter hos duos omnium, oblitterata est memoria. Continuae scilicet illae duorum seculorum cruentissimae clades, quibus Hungaria a Turca est affecta, quicquid similium monumentorum fuerat, maximam partem consumpsit. Venerabilis certe Canonicorum ad D Martinum Collegii tabularium, irreparabilem quippe motibus Bethlenianis, vti a Viro, qui eius accuratam habet notitiam, edoctus sum, passum iacturam, nihil ad academiam hanc spectans continet. Neque vero diuturna ei fuisse videtur aetas f) saltem elato tristi musis Hungaricis

- e) Neque vero diu in officio hoc perstitit. Ad Academiam Budensem, vel potius aulam translatus videtur. Vbi ad anni 1471. initium, diuersabatur, quo in Germaniam rediit. Causam, remque totam ita exponit biographus eius Gassendus l. c. *Quoniam interim per ea tempora* (cum Budae morabatur) *emerfit occasio certandi de Bobemiae Regno*, ipsaque Regio multis est exposita confusionibus (adde, Patroni eius Rex et Archiepiscopus dissidebant inuicem adeo, vt res ad bellum deuenerit, quae quidem dubio procul causa est genuina discessus) *cogitauit Regiomontanus sedem studii fixam ponere, ac ideo se recipere Noribergam quam primum statuit. Venia itaque a Rege discedendi impetrata, dicere etiam vale Archiepiscopo suo voluit, vnde et Strigoni cum foret, ipsi Idibus Martii an. 1471. situm Iouis in Virginis Constellatione obseruauit, ac inde digressus Norimbergam tandem circa medium veris peruenit: illic quippe ad Ecclipsim lunae die Iunii secunda attendit.* Neque tamen hic diu substitit: euocatus etenim a Pontifice in Italiam, Romae paullo post, diem obiit supremum. Vid. Adami l. c. Catalogum Operum tam suorum, quam alienorum a se collectorum typis excudendorum, ipse Noribergae publicauit, quem laudatus Gassendus l. c. repetiit.
- f) Dissident de occasu eius scriptores. Ladisl, Thuroczius et Samuel Ti-

ricis et tanto Praefule indigno funere, nihil de ea memoriae pro-
ditum reperias.

§. XV.

Iungendae Academiis, scholae illustriores. Quarum etsi qui-
dem in tanta Maecenatum copia complures fuisse non ambigam;
quis etenim credat, nullas condidisse Vitézium adhuc Episcopum
Varadini, Doczium Iaurini, Fodorium et Vitézium iun. Sirmii,
aliosque litterarum amantes alibi a): ego tamen de tribus, paucis
solum acturus sum. Praecipua earum est *Strigoniensis* b) Vitézi
Archiepiscopi monumentum. Ornabatur ea viuente parente, viris
in diuersis scientiis versatissimis, Galeoto vtpote Martio, Ioanne
Gatto, et Aurelio Brandolino; qui spartam hanc compluribus an-
nis administrarunt. Suppar huic frequentia *Vaciensis*, antiquitate
vero superior: ad Ladislai etenim cognomine Sancti aetatem, re-
fertur eius, aquibusdam origo c). Nacta praecipuum in Nicolao
Bathorio Vrbis Episcopo, de cuius eruditione et litteratorum amo-
re superius disserui, Patronum, non dubito, quin Matthiae tem-
pore felicissime floruerit d). Postrema *Schemnizienfis* vrbe hodie-
num

mon locis citatis, elato auctore, academiā quoque extinctā aiunt;
Anonymus vero in *Re Litterarū Hungariae Cassanae 1735. in 12. p. 6.*
Michael Rotarides in *Prolegomenis Lineamentorum Hist. Litt. Hung.*
p. 41. litt. 5. atque hos secutus Cl. Paullus Fabri in *Commentatione de*
Augusta Biblioth. Budensi p. 8. euersionem eius furori, post cladem
Mohatsianam Turcico tribuunt. Cur tamen sententiae priori refrag-
er, non habeo.

- a) Tales fuere Lippaini et Gyulac, in quibus Stephanus Kis Szegedini,
sub initium Seculi XVI. bonis litteris dedit operam. Videatur *Vita*
Szegedini Auctore Matthaeo Skaricaco Panmonio, Locis illius Communi-
bis Theologiae sinceræ, diuerso tempore et loco editis, praefixa.
b) Vide Teatro d' Huomini Litterati supra laudatum pag. 32. Guilhelmus
Caue in *Hist. Litt. Scriptor. Eccl.* edit. Basil. an. 1745. Tom. II. pag. 210.
c) Inter alios Anonymus in *Re litteraria Hungarica p. 6.* Opinionem Cel.
Belii vide in *Not. eius Hungariae Nouae Tom. III. pag. 131. §. V.*
d) Laudatus Belius l. c. pag. 133. §. VI. In genere, vide sis de Gymna-
sio hoc Salom. Kusclium in *Lexico Geographico ad hanc vocem. Schöe*
deli-

num montana non incelebri, a Matthia, cum Beatrice sua, Vrbes montanas obeunte Anno M. CCCC. LXXVIII. instituta. Director ei datus fuit Thomas Faber, vir doctissimus. Docet id Anonymus in libello, cuius titulus: *Idea principum in sapientia coronata Matthiae Coruini*. Vbi Auctor ita ait f). *In Ciuitatum porro montanarum uisitatione* (de qua uide Bonfinium Rer. Hung. Dec. IV. Lib. V. pag. 600.) *ubi educendi e fodinis metallici auri et argenti molliendi item, conslandique modus iis, quibus uidere ante non licuit, admirationem ciet, cum primis uero Schemnizii, iustitia, fide in Regem, constantia, opibus, auctoritate, gloria et dignitate celebri, gloriam natiuam, litterario Gymnasio, Rectore D. Thoma Fabri Pannonio viro undiquaque clarissimo sublimarit et auuserit anno 1748.* Id saltim dolendum (quod Cel Belius ad mentionem Scholae Vacienfis loco supra laudato, ait, id merito de omnibus dici potest) quae earum fuerint instituta, quae rationes, atque studiorum ordines, iam cogamur in praefens ignorare. Si ex temporum ingenio hariolari licet, humanitatis forte, qualibuscunque studiis, rerum item diuinarum contemplatione, res omnis absoluebatur. De aetate earum, quam adsecutae sunt, quod dicam, in re obscura, non habeo. Neque tamen, diuturnioris vllam fuisse, existimo. Saltim, quare ad cladem vsque Mohatlanam eam producam, excepta Vacienfi, quam Praesulum doctissimorum, Ladislai Szalkani et Broderici liberalitas eo vsque sustinuisse, procliuè est credere, non video. Strigoniensis sane, eadem est cum Posonienfi experta fata. Schemnienfis forte cum Doctore elata. Fortuna olim forte secunda, eruderabuntur plura, quibus clarius illustrari possent talia.

I 2

delii Notitiam Hungariae Antiquomodernam, edit. Behambii. Argentorati. 1676. p. 214. num. 329.

f) Pag. 63. Est libellus impressus Tyrnauiæ an. 1713. in for. 12. Cf. Gabrielis Szerdahelyi *Cel. Vrbum Hung. et Oipid. Chorograph.* p. 277, atque eiusdem *Chronolog. Reg. Hung. in an. 1478.*

SECTIO

SECTIO V.
De Societatibus Eruditis.

§. XVI.

Inoluerat seculo XV. et XVI. in Italia consuetudo societates condendi eruditas: in quibus Viri docti exercendis ingenii, bonarumque artium studiis prouehendis vacarent. *Vniuersim ita comparatum fuit, inquit Illustris Boehmius a) ut sodalitiis iis viri docti liberaliter otium temporis diuiderent, dulcia seueris interferendo. Itaque ergo, quanquam addictissimi politioribus litteris, non eloquentiae solum, non, ut sic dixerim, mistis carminibus lyrae acquievere: sed saepe numero inter se super grauissimis rebus, docte ac sapienter disceptarunt. Quod sane ita est. Discimus id a Conrado Celtis, qui Lib. III. Oda III. ad Ioh. Vigilium Sodalitatis Litterariae Rhenanae hospitem Heidelbergae, ait:*

Quae tecum, memini, tempora triuimus
Diuersis studiis: nunc Latios Libros,
Graios et Solymos, nunc Ciceronis his
Artes contulimus bonas.

Nunc Vatum placidi carmina legimus,
Nunc quod Pontificum scriinia sentiunt,
Nunc quod Caesareis consulibus scatet,
Grato voluimus otio.

Cum nox stelliferam protulit aream,
Quod stellas gererent lucidae imagines,
Intentis oculis connumerauimus,
Et quo quaeque fuerit loco:

Quae nunquam Oceano conditur vltimo,
Et quae praecipiti mergitur impetu,
Et quae cardinibus se moueat vagis;
Certo pendimus Organo.

Post-

a) In doctissimo Tractatu: *De Augustino, Olomucensi et Paterna eius aurea Dresdae et Lipsiae an. 1758.*

Postquam autem satis datum sapientiae, omnis sodalium chorus

Explicuit vino, contractae seria frontis.

Ita enim laudatus Celtis ad eundem Vigilium.

Hinc Bacchi laticis cymbia feruidi
 Feruens mensa tulit, cum variis iocis:
 Hic nummos nocuam perdit ad aleam,
 Alter carminibus vacat.

Alter cornigeri pocula Numinis
 Amplexus pateris ampla patentibus
 Haurit, dum titubat lingua potens mero,
 Verbisque officium negat.

Et sane adeo mos hic, apud sodales hosce inoleuerat, vt non auspicato convenisse crederent, nisi Bacho litatum fuisset. b) Mature consuetudinem hanc Germani suam fecerunt et Hungari. Anno iam 1480. Rhenana, in has leges constituta est, c) Mox aliae quam plurimae secutae. Apud Hungaros duplicem, iisdem, quae supra recensui institutis conspicuam, coactam fuisse reperio: etsi, tam de tempore exordii, quam auctore institutae Sodalitatis nihil certo statui possit. Si Conradus Celtis pater eius dicendus, vltimae tam Matthiae regiminis annis cum ex Italia iter per Hungariam fecerat in Poloniam, condidisse sumendum. d) Mihi tamen, ne quid dissitear, vero videtur similis ante Celtis tempora, eius ponere originem. Non etenim mihi possum persuadere, tam frequentes eruditos Italos, domi societatibus his maximopere adfuetos,

I 3

non

- b) Fusc de his agit Illustris Consiliarius IOH. GOTTLLOB BOEHME libello laudato passim, ex quo me multum profecisse, gratitudinis ergo profiteri interest.
- c) Docuit id Ioan. Georg. Ruprechtus Oratione Ienae an. 1752. habita. Plures autem a Celte fundaras vide in Poematibus ipsis, inter Opuscula eius an. 1511. Argentorati excusis Epod. XIV. Cf. Illustris Boehme l. c. p. 109. atque Cl. Jugler in Struuii Introduct. ad Vsum Bibliothecarum Tom. II. p. 1993.
- d) Vide Vitam Celtis a Sodalitate Litter. Rhenana descriptam et Carminibus eius praefixam, atque Melchioris Adami *Vitas Philosophorum Germanorum*. Anno iam 1491. cum pridem ex Polonia redisset, commendatione Friderici Electoris Saxoniae, a Friderico Imperatore laurea donatus est.

non prius quid similis in Pannonia tentaturos fuisse. At quisquis tandem Auctor sit, sub Matthia floruisse, ex Carmine Conradi iam iam produciendo, manifestum fere est. Etenim Matthia contra Turcas pugnantem Conuentus egisse Budae, innuere; et mortuo eo, illico, quod ex monstis, quae mortem regis praecesserunt, nescio quae mala praefagiat, scripsisse videtur. Duplicem vero eam fuisse, *Hungaricam* alteram, alteram *Transilvanicam*, seu vt Celtis compellat. *Septemcastrensem*, eiusdem Celtis auctoritate, vt credam adducor. Hungarica, vt inquit. Illustris BOEHME l. c. pag 126. *Budam videtur sedem fortunarum delegisse, quae et regalis bibliothecae conspicua opibus, adde et academia, tanquam arx habita est atque sacrarum Musarum.* Et hoc sane tanto est probabilius, si non plane certum, quod Celtis in Carmine de Situ Urbis Budensis, mox producendo, ita eam describat, vt Sodalitatis etiam congressus videatur ad eam referre. Quinam vero mores, quae instituta sodalibus his Hungaris fuerint, ex eodem discas poeta. Adeo non degenerarunt, ab aliarum regionum amicis; vt seu computationibus, regione quippe maxime eis opportuna, seu studiis, si non superarint, saltim aemulari ceteras studiosissime voluerint. En Carmen Conradi Celtis vnus ex sodalibus, dictis fidem facturum; quod integrum vel ideo inferere libuit; quoniam et rarissimum, et vnicum conseruatae sodalitatís huius litterariae Budensis memoriae monumentum, et studia eius elegantissime exponit. e) Titulus ita habet:

Ad Sodalitatem Litterariam Vngarorum de Situ Budae
et Monstis, quae praecesserant mortem Diui
Matthiae Pannoniae Regis Penthice II.

Posta

- e) Neque obstat, nullam ab eruditís aetatis illius factam sodalitatís huius mentionem. Id etenim pluribus institutis litterariis vsu euenit. Quis quaeſo, a Bonfinio historiographo Matthiae, amplissimis ad scribendam historiam conducto stipendiis, quis inquam Academicarum Budensis, Pofoniensis, cet. non expectet historiam. At vero frustra eam apud historicum quaeſueris. Multa certe, cum suae, tum superioris aetatis scripsit minus accurate, erronee et fabulose, multa quoque neglexit, non facili venia vel ideo dignus, quod instructissimam bibliothecam, imo omnia Regni tabularia, tum adhuc salua et intemerata ad discenda meliora, aperta habuerit. Itaque si societatem hanc quoque praeterierit, quid mirum? Maiorem sane meruit Conradus Celtis gratiam, qui solus memoriam eius, Carmine suo nobis seruaui.

Posta vero ita pergit

Vltimo nobis celebrandi amici
Pannones claris studiis fauentes,
Quique sub coelo meliore nati
Sole propinguo.

Auream terram colitis beati,
Quam rigat pulcher Sawus et fonanti
Defluens cursu Drauus et remoti
Nominis Ister.

Alluit mitem citus ille collem,
Februos, Austros, Boream et Videntem,
Qui gerit pulchram resupinus Urbem,
Regis et arcem.

Matthiae magni monumenta Regis
Vidimus prisca ibi multa saeculis
Aequa seu Martis studium sequere; aut
Palladis artes.

Solus hic vastos tumidi procellas,
Armaque Eoi potuit tyranni
Ferre, dum late dederat ruinas
Perfidus hostis,

Dum premit victor refugas cateruas,
Et truces enses animi ferocis
Sternit et facuam rabiem cruentis
Stragibus arect.

Saepius mecum repetistis alta
Mente, quae rerum fuerint latentes
Inferum causae, superumque quis sit
Lucidus ordo.

Vnde

Vnde sublatum mare fluctuosus
 Turgeat ventis nebulosus aer
 Vnde vel vultus triplices coloret

Nubibus iris.

Igneus Phoebi globus vnde tanto
 Impetu currat rapido rotatus
 Turbine, et lentam roseis reducat

Solibus umbram.

Et modo celsas properans ad vrfas
 Euocet flores, iterum rotatus
 Orbe decliui pluuium recurrens

Pronus in Austrum.

Saepius mecum rigido sub axe
 Frigus Arctoum pepulistis altis
 Noctibus, blando mea dum calebant

Tempora Baccho. f).

Qui modo vultus posuit ferenos,
 Arma fraternis animis perosus,
 Et gemit raris habitata moestus

Arua colonis.

Martios

f) Suffragatur huic alter Collegii huius sodalis Illustris Bohuslaus Hassensteinus a Lobkowitz, qui in epigrammate quodam Buda ad Schlechtam scripto, inter alia, ita ait:

Inter Pannonios versamur Schlechta penates,
 Si, quae agimus, quaeris: viuimus et bibimus.
 Carminibusque mihi plus Bacchi dona probantur,
 Cornigero et cedit casta Minerua Deo.
 Plusque placet crater, quam magni Musae Maronis
 Plus calices ipso denique Maeonide.

Martios longum queritur furores,
Et truces enses, galeas micantes,
Stridulos arcus, et abacta lento
Spicula cornu.

Non habet fecum Satyros procaces,
Nec leues Faunos calamis sonantes,
Mocret et nullis comitata pratis
Gratia nymphis,

Quam grauem cladem superi scientes
Noscere, humanum voluere pectus,
Dum fuit magnis patefacta monstris
Ira Deorum,

Vifus ardenti rubicundus igne
Crinibus sparsis rutilus Cometes,
Et stetit Mauors facie minaci
Herculis astro,

Phoebus et tantos fugiens tumultus,
Moeftus abscondit rosei micantem
Verticis vultum, foror et decora
Lumina texit.

Quin et infausto genitrix labore
Tristis immanem peperit dragonem,
Ille funesto furiale sparsit
Ore venenum.

Hinc graues mundo venient ruinae, et
Bella per multas satianda caedes,
Quas parit fuluum stolidis petutum
Regibus aurum.

K

Quale

Quale nobiscum Deus ipse fatum
Tentat, aut qualem superis dedere
Legibus, fortem teneamus aequam, et
Tempore mentem.

Et breuis nobis abeunt beati
Temporis soles, statuatur altis
Cymbiis Bacchus fugiant uccantes
Pectora curae.

Increpet neruos citharae canoros
Mobilis pollex, veniat solutis
Crinibus curas releuans edaces
Mollior aetas.

Cum data est nobis breuis hora vitae,
Et cito rugae properant seniles,
Hic erat felix, sua qui fugauit
Tristia laetis.

De membris, quae fodalitatem hanc litterariam Matthiae aeuo constituerant aut ornarant, praeter Conradum Celtis, altum ubique silentium. Sub Vladislao II. Viris sane doctissimis et illustri etiam genere natis gloriabatur. Inter eos fuere, ipse itidem *Conradus Celtis*, poeta aetatis suae felicissimus, *Augustinus Morauus*, Praepositus Olomucensis atque Brunensis, *Ioannes Schlechta*, uterque hic Regi a secretis, *Bohuslaus Hassenstein a Lobkowitz*. De quibus uide fuse agentem Tractatum saepius laudatum, *De Augustino Olomucensi*, passim. Perstitisse uero eam saluam, ad occalum usque apud Mohats Ludouici, cur inficer non habeo. Buda certe ad illa usque tempora, uiris clarissimis iuxta et doctissimis abundabat. Laudatus Bohuslaus a Lobkowitz oculatus testis in epistola quadam, data Buda an. 1501. Calendis Augusti, ad Bernardum Aldermann scribit g): *Postremo id te cupio scire, inter omnia Pannoniae, potissimum hoc mihi placere, quod multos inuenio cupidos litte-*

g) In *Lucubracionibus eius Oratoricis Pragae 1563. pag. 96,*

litterarum et omnifariam doctos, quorum colloquio atque familiaritate uti, in deliciis habeo. Et sane ita est. Periodo hac, quam plurimi domestici et extranei, apud quos solenne fuit, tum peregrinationem eruditam suscipere in Pannoniam, Budae diuersabantur: quos nomen sodalitati dedisse non contra eo. Ex eis sunt, Ladislaus Szálkanus Archiepiscopus demum Strigoniensis, a favore litterarum et pandendorum poematum scientia Velio valde laudatus, Hieronymus Balbus vir eruditissimus, Iacobus Ziglerus, Ioachimus Vadianus, Philippus More, Steph. Brodericus, Georgius Frangepani, Statilius, Nicol. Olahus, ceteri, Iouio in *Elogiis doctorum virorum* fufe laudati.

§. XVII.

Non possum mihi temperare, quin duobus, vt aiunt, verbis, fidem dictis porro facturus, celebris illius Paterae seu Scyphi aurei, in Nummophylacio Dresdensi conspicui, olim a Sodalitate hac Litteraria Budensi possessi, mentionem faciam; eaque, quae ab Illustri Consiliario BOEHME, in *Augustino Olomucensi*, atque GVILH. ERNESTO TENZELIO, de ea in *Appendice* fufe dicta sunt, in compendium mittam. Ita vero hic habitum eius l. c. describit: „Haec patera inquam, mero constat auro, medium fere, inter Ducatorum, Coronatorumque, vt vocant, aurum, tenente. Diameter supremae partis, siue circumferentiae, est septem digitorum, ac dimidii, siue XXVIII. vnciarum, Viginti duobus aureis Romanorum Imperatorum nummis distinguitur, quibus corallae laeuae rutaeaeque, vt aurifabrurum vocabulo vtar, innexae sunt. In fundo, altari insidet puer alatus, id est Genius, dextra uas exprimens in pateram, ante se positam, sinistra exporrecta uas tenens, cum epigraphe: GENIO. LIBERO. Q. PATRI. Margini exteriori hos versus, litteris vncialibus inculptos legimus:

PHOEBIGENV. SACRATA. COHORS. ET. MYSTICUS. ORDO.
HAC. PATERA. BACCHI. MUNERA. LARGA. FERANT.
PROCL. HINC. PROCL. ESTE. PROPHANI.

„Sub pede incisa sunt verba:

K 2

AUG.

AUG. OLOM.
SIBI.
ET. GRATAE.
POSTERITATI.
M. D. VIII.

Hucusque ille. Neque inpraesentiarum lubet aliorum de genuino versuum horum sensu, pateraeque destinatione, referre disputationes: quas si cui legere placuerit a) laudatum Auctorem adeat, oportet. Ea saltem, quia ad scopum praesentem facere videntur, quae laudatus Tenzelius V. C. aequo Ioue est suspicatus, Illustris vero BOEHMIUS felicissime eruderauit atque in aprium deduxit, referam. Atque primum quidem ex ipso Scyphi titulo satis iam conitat, Augustinum Olomucensem, possessorem fuisse. Quem is in Bohemia forte factum, Budam b) tandem translatum, Sodalitati Litterariae Budensi, quam is *phoebigenum sacratam*, poetarum veterum more, *cohortem et mysticum ordinem* appellat, propensae voluntatis et amicitiae causa, membrum quippe eius sacrauit. Et sane, fuisse aetate illa solenne, id genus pocula et pateras affabre factas, non eruditis solum, sed et Principibus viris dare donaria, laudatus Auctor l. c. pag. 99. exemplis exquisitissimis condocet. Usum paterae nostrae, simulacrum Genii, uas in pateram exprimentis, cum epigraphe: *Hac patera Bachii munera larga ferat*, edocet. Dum scilicet, ut superius dictum, in congressibus suis satis studiis darum fuisset seuerioribus; succedebant iucunda, comite Bacho. Epiphonemate extremo, more Romanis praefcis usitato, qui profanum vulgus, a sacrorum arcebant cetero-

- a) Habet is icona quoque Paterae huius aeri incisam, cum omnibus Imperatorum Romanorum, in schypho ipso conspicuis imaginibus elegantissime effictis.
- b) Frequens est paterae huius mentio in litteris Bohuslai Hassensteinii ad Augustinum. Ita alicubi inquit ille: *Cybus tuus Praegae est: timuit enim pericula viarum, atque ideo Vngariam proficisci noluit. Quid ex eo fieri deinceps velis, Francisco committe. Et alio loco: Cybus tuus, ut spero, antequam hae litterae tibi reddentur, Brunnae apud Franciscum cognomento Freisinger erit. Quomodo autem deinceps Budam perferatur, tu curabis. Vide Lucubraciones Hassensteinii pag. 102. 104. 106.*

rimoniis, facessere quoque iubet tales, id est, horridos, indoctos-
que, a sacro sodalium coetu, inquiens: *Procul hinc procul este pro-*
fani. Fata Paterae huius, Cl. Tenzelius l. c. ita describit: *Quis*
autem non tacite admiretur singularia paterae huius aureae facta?
Originem debet supremo Regis Vngariae Secretario, sine Cancellario:
inde a Tartaris (post cladem crediderim Mohatsianam aut
mox, aut post mortem Ioannis de Zapolya in Budae expilatione)
aliquando raptam, inter barbaros illaesa mansit, donec in obsidione
Alsosensi a Russis intercepta, in Iudaeorum manus incideret, exque
his, a supremo Regis Poloniae Cancellario (Volfango Dieterico
Comite a Beuchlingen) vindicata, Germaniae postliminio restitue-
retur, Regiis deinde cimeliis aggregata. c)

§. XVIII.

Altera Societatum harum *Litterariorum* fuit Transilvanica,
de qua nihil lego amplius, quam quod ipse idem Conradus Celtis
in Libro Epodon inter Opuscula eius Argentorati an 1510. excuso
habet. Inducit is *Septenariam* (tot etenim fuere) *Germaniae sodali-*
tatem litterariam *πενταεταδος* canentem. Statuitur itaque
sodalis *primus Septemcastrensis Danubianus* inquiens:

Si clara Graeciae recenseo lumina,
Erraticos septem globos vincentia,
Vicinitatis rite munus exequor.
Seruant Foas Grains et Getae plagas,
Qua Pontico septem ostiis Ister mari
Illabitur septemplici haud Nilo minor.
Hinc nomen est septem datum castrensisibus.

Sed de his haec enus.

K 3

SEC-

c) Inter monumenta quoque Sodalitatis huius Litterariae, referendum cen-
seo nummum in proemio laudatum, in honorem Regis MATTHIAE
colum. Inscriptionem eius Zachar. Theobaldus in *Bello Hussitico Par-*
te III. p. 152. aperte Bohuslao Haslensteinio de Lobkowitz tribuit.
Itaque a Sodalitate hac, occasione forte quadam solenni, vel post
mortem Regis colum memoriae causa existimo.

SECTIO VI.

De Bibliothecis, cum Appendice de Typographia.

§. XIX.

Bibliothecarum nunc expromenda est historia. Atque principio quidem offerunt se decantatissimae illae Budenses Coruinianae: de quibus ego tanto agam breuius, quo plures in hoc argumento vires suas exercere a). De Auctore earum non est cur agamus hic

- a) Inter eos, qui professa partim opera, partim ex itinere de bibliothecis haece scripsere sunt: *Natásus Naldius*, qui tam soluto, quam ligato filo eas eleganter laudauit. Msptum *αυτογραφον* nescio, quomodo deuenierit ad Gymnasii Euang. Thorunenſis bibliothecam, ex qua defunſit exemplar ſuum Cel. Ioan. Rezikius, iure haereditario ad SAMVELEM SZEKELY vtraque Pallade ſpectabilem tranſlatum: a quo ſecum communicatum ſubiunxit Cel. Matthias Belius *Notitiae Hung. Nouae Tom. III. Nicolaus porro Olabin* in *Hungaria ſua* in Deſcriptione Vrbs Budenſis. *Ioannes Alexander Braſſicanus* in Praefatione Saluiani libello de Prouidencia, praemiſſa, *Petrus Lambecius* in *Commentariis de Auguſta Bibliotheca Vindobor.* *Paulus Taffenerus* in *Deſcriptione Legationis Comitum Laſlei ad Portam Ottomanicam.* Ex hiſ vero deſumere ſua: *Iuſtus Lipſius* in *Opuleulo de Bibliothecis.* *Iulius Pflugius* in *Epistoſa ad Virum Ludov. a Seckendorff* de hac Bibliotheca. *Paulus Pater Trencſinio Hungarus* Reſtor primum Gymnaſii Thorunenſis, poſt Mathematicum Daniſci Profeſſor in *Epistoſa gratulatoria* de munere Bibliothecarii Bibliothecae Auguſtae Guelpherbitanae ad *Rithalerum*, ſub titulo: *Famam avaritiae, Sereniſſimi Brunſuiceni. ac Lüneburg.* *Principis Rudolphi Auguſti* gratia publica emolumento Guelpherbyni, *Michaeli Kitzler*o *Modora Hungaro* clementiſſime reſeratum, *Paulus Pater Hungarus* Cui et Fautori ſuo colendo laetabundus vota ſoluit, *fauſtum, fortunatum, felicem* bibliothecae ſimul introitum adprecat. *Schediaſma* 4 $\frac{1}{2}$ plagulis in 4. conſtat, cui Graeca, Hebraea et Latina Inſcriptio ſubiuncta eſt. De Bibliotheca Budenſi duabus prioribus agit paginis. *Hermannus porro Cowringius* in *Epistoſa ad L. B. a Boineburg* de Biblioth. Guelpherbit. *Matthias Belius* in *Litteratura Hunno-Scythica Lipſiae* 1718. et *Notit. Hung. Nouae Tom. III.* in *Hiſt. Vrbs Budenſis*, *Guilbel. de Berger* in *Programmate de Budenſi Bibliotheca* an. 1748. Lipſiae impreſſo. *Paulus Faber* in *Comment. de Auguſta Biblioth. Budenſi* ibidem an. 1756. cet. et qui optime hac in re verſatus eſt, Anonymus ſub litteris F. X. S. A. latens in *Diſſertatione, de Regiae Budenſis Bibliothecae Marthiae Coruini, Ortu, Lapſu, Inuentu et Reliquiis. Vindobonae,* apud Viduam Georg. Ludov. Schulzii ſine die et conſule.

hic loci: Regem ipsum MATTHIAM fuisse omnes norunt. De anno exordii earum abstrusior est quaestio. Mihi videtur, punctum quoddam ponere cum certitudine expeditum non esse. Ut tamen circa annum MCDLXV. vel ea ex ratione, quod hoc tempore Academiam condiderit Budensem, statuatur, non contra eo b).

His

- b) Facile certe quisque colliget, Regem tam sapientem non commissurum fuisse, quo novum hoc artium domicilium, tam necessario caruisset subsidio. Confirmat sententiam hanc Petrus Gassendus in *Vita Ioannis Regionontani*, qui ait, Mathematicum hunc, vel propterea vocatorem Matthiae et Ioannis Vitezii (quod quidem factum esse an, 1467. supra ostensum est) acceptauisse; quod Rex Graecos codices in expugnatione Constantinopoleos et Athenarum direptos, varietate per totam Turcarum ditonem distractos, quorum nempe Ioannes cupidissimus erat, undique coemeret, ex iisque constitueret nobilem Budae Bibliothecam. Atque ex hac ratione, licet eam non exprefferit, collocasse initium bibliothecae huius ad an. 1466. Cl. Paullum Fabri in Commentatione supra laudata p. 10. persuasus sum. Vnde mirari subit Anonymum proxime laudatum, qui primordia eius ad an. 1476. vna hac ex causa ponit, quod anno hoc Beatricem Rex coniugem duxerit, atque pag. 5. l. c. scribit: *Hoc vero constituto Paullus Fabri annum 66. dicti seculi natalem huius Bibliothecae statuem, nullo suffragatore se tuus assertor suo non subsistet. Saltim ratio, quam Fabrius innuere videtur, ponderosior apparet, haec ipsa Anonymi. Falluntur etenim et fallunt, qui existimant, nihil, aut parum praestitisse literarum commodo ante Beatricis aduentum Matthiam, quod superius docui. Amplificatam in dies, atque adeo post Beatricis aduentum, nemo dubitat. Nisi haec me, quam superius dedi, ratio, atque breue temporis tantae moli instruendae insufficientis spatium mouerent: auctoritati id Petri Ranzani darem, vt crederem, exordium eius circa an. 1456. poni debere. Ita etenim ille in Epirome Rer. Hung. Indee I. de laudibus Matthiae agens p. 18. edit. Tyrnauicnsis inquit: *Audini praeterea superioribus diebus, dum Viennam versus uer ad te facerem, constitui nunc a te Bibliothecam ingentem et omni ex parte eximie, mirificeque ornata, in quam aiunt, multa millia codicum non vtilis, nec contemnendi pretii, id est, qui sine perpalebris exorari literis, intusque et extra, te et velle, et iam cepisse congerere. Iter hoc ille, teste te ipso in Praef. Operis et Bonifatio l. c. pag. 647. anno 1488. fecerat. Itaque tempus circa annum supra dictum innuere videtur. Quis tamen credat, possibile esse per triennium, ad an. 1490. Regi emortuale, tantum congerere thesaurum? Porro diuersa est Alberti Molnarii, nescio vnde hausta opinio, initia haec ad annum 1480. ponentis. Ita vero is in Dedicacione Discursus Georgii Ciegleri de *Incernudique Rerum Humanarum*, Hungarico idioma-**

His itaque missis, de studio Regis modoque eam colligendi dicendum. Atque ante omnia quidem quicquid typis recenter inventis excudebatur, totum id Bibliothecae suae inferri iussit. Codicum dein MSS. magnam ex bibliothecis Orientalium congeffit partem. Dissipatis etenim eisdem, capta a barbaris Constantinopoli, similibus thesaurorum ditissima, aliisque Orientis urbibus, commodam nactus est Matthias occasionem, etsi non sine insanis sumptibus suam explendi cupidinem c). Quos vero commodum ex Graecia nancisci nequi-

idiomate, sub titulo: *A leg főbb Iórául, melyre e Világ mindenkoron serényen és valóban vágyódik.* Colofvárat. 1630. donati, ad Franciscum Darholtz ait: *Es mi Országunkban voltanak kegyes Fejedelmek, kik igen jól értvén a scholáknak és könyveknek az igaz böltségg szerzésre használatos voltokat, igyekeztenek hasonló dolgokra: vgy mint Mátyás király: ki Budán az királyi Collegiumnak már fundamentumátis fel rakarta volt: és az akor romlani kezdet Görög országból és egyebünnet számtalan szép drága könyveket bordarott az ott való Bibliothecaba 1480. esztendőben.* Non mihi temperare possum quin apponam, quae auctor reliqua, ad commendandum Principum, Hungariae in litteras meliores fauorem habet. *Azutan, pergit ibi, 1570. esztendő tájban, ifju Iános király (Ioannem Sigismundum Principem Transilvaniae, perperam Regem dictum intelligit) volt ilyen szándékban. Ki amaz híres Philosophus Petrus Ramus bízatta Párisból Fejérvarra. De az Blandrata orvosnak doba el iszonyította az böltséket az oda menetelrel. Annak után a Batori István bízatta idejébe Paduából Iacobus Zarabellat tanításnak okéért, de szándékának, Lengyel Országi kiralságában szakas vége 1580. esztendőben. De ez dolgot azok közül senki elébb nem mozdította az fejedelmi böltséggel, igaz religioval és az jó könyveknek szeretettel fel ékesítette, az Istenben már boldogul el nyugodot Betlen Gabor Vranknal: ki Testamentomában az fejedelmi Gynasztiumnak fondalására ikenü jövedelmet vendelt és költséget hagyott. Melynek Felséges Fejedelm Afzszonyunk, (Catharina Brandeburgica) és Nagyságos Gubernator Vrank (Stephanus Betlen) által való el helyesedés és véghez vétele felül Isten után igen jó reményességben vagyunk.*

- c) Cl. Fabri l. c. pag. 10. perperam scribit, Matthiam, caesis barbaris, ac alio pacem flagrantibus reliquias bibliothecae Constantinopol. extorsisse. Insuper ei propterea Anonymus sub F. X. S. A. latens l. c. pag. 14. inquit: *Vbi conditiones istae? vbi postulara haec leguntur? — Sed libuit aliquid dicere, quod alius nondum protulisset.* Imo vero protulit Anonymus in *Re Litteraria Hungariae* pag. 24. verbis plane iisdem, quem Fabrius secutus est.

nequirit: scriptorum opera compensare studuit. In vna certe Vrbe Florentina teste Brassicano, quatuor insignes librarios magnis impendiis alebat; quorum is vnicus labor fuit, vt omnes melioris notae auctores et Graecos et Latinos exseriberent. Nicolaus vero Olahus vltro procedit. Inquit etenim d), audivisse se a maioribus Matthiam Regem dum viueret, aluisse semper scopo, quem Brassicanus retulit, triginta seruos amanuenses, pingendi peritos, quorum se plerosque illo mortuo nosse testatur. Praefectus his *Felix Ragusinus* Dalmata et ipse iam senex Olaho cognitus, qui non modo Graece et Latine, sed Chaldaice et Arabice doctissimus, praeterea in ipsa quoque pictura exercitatus sedulo animaduerebat, ne quis error, in libris describendis committeretur. Ingentem horum hominum copiam fuisse, vel ex eo apparet, quod teste Heltaio e), *triginta tria aureorum florenorum millia annuatim infumferit in eos*. Excellens liberalitatis Coruiniariae erga litteras monumentum! His itaque impendiis eum concessit thesaurum, quo aetas illa praestantiorem, selectiorem atque forte etiam amplioiorem non vidit, nostra vero et ventura miratur et non sine intimo sensu doloris, casum eius deplorat. Determinare quidem librorum numerum Pflugius non audet; adiungit attamen, ad minimum quinquaginta Voluminum, Msptorum pariter ac impressorum millia adfuisse. Quicquid vero eius sit, copia erat, pro ratione temporis amplissima, inprimis vetustate, raritate, pretio, et cultu externo maxime conspicua. Ex vero haec confirmat Brassicanus l. c. inquit: *Inspexi libros omnes: sed quid libros dico? quot libros, tot etiam thesauros isthic inspexi. Dii immortales! quam iucundum hoc spectaculum fuisse quis credat? — Tantum erat hic antiquorum, graecorum simul et hebraicorum voluminum, quae Matthias ille Rex capta iam Cpoli, eversisque multis aliis amplissimis Graeciae*

d) In Hungaria sua Apparatu Beliano ad Hist. Hung. inserta Dec. I. Monum. I. pag. 9.

e) Loco cit. pag. 168. ita ait: *Azon fellül meg épüete a szép Librarian, azagy Könyvtartó hazat. Es abba szörze teles könyveket, mind Dec mind Görög könyveket. Minden esztendőben barmintz barom egy arany forintot költe az iró Deakokra, hic Görög orszagban és egyebüt könyveket le irnac vala.*

ciae urbibus ex media Graecia inaeftimandis fuitibus coemerat. —
 Tantum erat hic latinorum librorum et veterum ſet recentiorum
 (procul tamen ablegatis omnibus ſophiſticis) ut nusquam alibi, quod
 ego quidem ſciam. — Vidimus iſthic (id quod ſyllabo noſtro re-
 cenſere poſſum et oculata fide) vidimus integrum hyperidem cum lo-
 cupleriffimis ſcholiis, librum multis etiam cenſibus redimendum.
 Vidimus grandem librum Apoſtolicorum Canonum, Opus incom-
 parabile: vidimus Theodoretum Cyrenſem in Pſalterium integrum;
 vidimus Chryſoſtomi, Athanaſii, Cyrilli, Nazianzeni, Baſilii M.
 Gregorii Nyſſeni, Theophanis, Dorothei inſinita opera. Vidi-
 mus Marcum Monachum, cognomento Anachoretam. Omitto
 poetas, oratores, philoſophos atque hiſtoricos, quorum hic immen-
 ſam vim inſpicere licuiſſet. Vidimus auctores graecos innumerabi-
 les, inſinitaque in poetas fere omnes commentaria, nemini doctorum,
 aut paucis omnino antea viſa. — Neque vero ſatis videbatur Regi
 optimo tantum congeſſiſſe theſaurum: niſi eum cultu etiam et ha-
 bitu externo celebratiſſimum redderet. Itaque, quo forte etiam
 doctorum viroꝝ venerationem auget, ſedem eius poſuit in ar-
 ce ſua Budenſi, omni elegantia, ad maiestatem exulta. Duplices
 ei dicatae fuerunt concameratae, excellae, et in apſidem curvaetae
 aedes, triplici ex latere libris, quarta autem duplici ianua, regi al-
 tera, altera hoſpitibus admittendis ſervitura, duplicique fenestra,
 et ordine eo inſtructae, quo Graecos altera, altera Latinos conti-
 neret Codices. Docet id ipſe Olahus I c. inquiring: *Qua itur ad
 ſtationem ex latere interioris Bibliothecae ad ſacellum D. Ioannis
 perforatum, vnde Rex ſacrum audire conſuevit, duae obuia ſunt
 aedes concameratae: quarum altera voluminibus Graecis, — re-
 ferta erat: altera interior continebat codices totius linguae latinae,
 a primis rudimentis, ad arcem uſque omnium ſcientiarum.* Sin-
 gulis ſcientiarum generibus, peculiare conſtituti auro reſplendef-
 centes foruli; quorum quemlibet velum ſericum coloribus et auro
 in variam formam diſtinctum, in quo index diſciplinæ, ad quam
 libri illi reſpoſiti ſpectabant, arcendo pulveri tegebat. In parte
 ima, quae pavementum adtingit, collocata ſerinia, artiſcioſiſſime
 elaborata, quibus Volumina reliqua, quae in pluteis ſuperioribus
 deſtituebantur a loco, plura ſimul condebantur. Maximam partem
 col-

colligata erant membranis, serico obductis, fibulisque argenteis, auro lucidis, omnia autem Insignibus Regiis, gentilitio nempe Coruo, et Hungaricis instructa. Intus imaginibus magna arte pictis, tam Matthiae Regis, quam aliorum illustrium et doctorum Virorum, exornata magnificentiam vere regiam prae se ferebant f). Quae dum praesens Brassicanus spectasset: *tunc certe, inquit, non in bibliotheca, sed in Iouis gremio, quod aiunt, mihi esse videbar.* Praeter hanc, de qua huc vsque actum est, aliae quoque fuere bibliothecae, in diuersis Arcis locis posita, illa tamen multo inferiores: de quibus, cum scriptores taceant coeui, nihil dicere habeo. Ingentem Mathematicorum extitisse instrumentorum, diuersarumque antiquitatum copiam, nemo facile, qui animum erga scientias has Matthiae nouit, ambiget. Ante bibliothecam construxit cameram in apside curuatam, ubi coelum vniuersum, qua spectat ad austrum, conspiciere licuit g). Huc globum spectasse coelestem a duobus genis tentum non dubito, ad tempus electionis Matthiae in Regem Bohemiae compositum cum epigraphe h):

Cum Rex Matthias suscepit scepra Bohemae
Gentis, talis erat lucida forma poli

§. XX.

Nihil iam addam de ingenti statuarum ex diuersis pretiosorum metallorum speciebus fusarum copia: nihil de variis veneratione antiquitatis, elegantiaeque et ingenii Coruini monumentis. Ad bibliothecas itaque reuertor, et antequam eas penitus,

L 2

de

f) Videatur Nic. Olahus l. c. Brassicanus l. c. omnesque reliqui huc facientes scriptores: Qui iconisimum splendoris huius librarii spectare cupit, Lambecium adeat in *Commentariis de Bibliotheca Augusta Vindobonensi Lib. II. Part. II. p. 997.*

g) Bonfinius l. c. pag. 631.

h) Narrat Henricus Ranzow in Catalogo Excellentium Astrologorum, Baronem ab Vngnad Maximiliani II. ad Portam Otoman. Legatum an. 1572. (1573. legendum est) Budae globum hunc inter rudera inuenisse.

deseram, de ruinis earum et reliquiis perpauca addam. Non diu eae post parentis munifici fata, saluae substituerunt. Toto Vladislai II. et Ludouici II. imperii tempore, ad cladem usque Mohatlianam, vix, quod de fortuna ipsarum dicas secunda, habeas. Quin potius, multis patet indiciis negligentius habitas et de flore pristino remittere pedetentim coepisse. Maius exceptione praebet testimonium Vrsinus Velius, qui ait a): *Praecipuum inter haec (aulae Budensis magnificentiae genera) ornamentum Bibliotheca altissimo fornice a Matthia Rege sumptuosissime comparata, ac omnium linguarum libris praecipue graecis ac latinis selectioribus referta, quam complures bibliocleptae postea expilarunt, rege Vladislao ac filio, ut aliarum rerum negligentibus, ita et conseruandae rei incomparabilis parum studiosis.* Et sane ea videtur in regiam inuecta consuetudo; ut si insigne vellet Rex eruditis (id, quod saepe fiebat) facere donum, in bibliothecae inuolaretur sacrarium. Assertum compluribus potest probari exemplis. Vnum alterumque in praesens compendii causa afferam. Illustris KOLLARIUS ad locum Velii supra laudatum nota v. elegantissimum ait adesse in Bibliotheca Augusta Viennensi Codicem Philostrati Opera a Bonfinio in latinum conuersa continentem a Ioanne Gremperio olim possessum, qui heri sui manu adscriptum habet: *Mihi hunc librum dari iussit serenissima Regia Maestas Hungariae et Bohemiae Vladislauus in praesentia D. Wolfgangi Pulsperger Camerarii intimi et Generosi Stephani de Zinzendorff an. XIII. penultima Decembris.* Illud ipsum docet Bohuslaus Hassensteinius de Lobkowitz, qui liberalitatem hanc Vladislai erga se laudat, et exmissionem Georgii Trapezuntii Librorum contra Platonem ab Augustino Olomucensi, cuius curae tum videtur bibliotheca commissa, postulat inquiring b):

Codice me Regum donauit maximus, alti
Dogmata qui lacerat vesano dente, Platonis.

Hunc

- a) In *Historia de Bello Pannonico* Opera Illustris Consilarii Adami Francisci Kollarii Viennae an. 1762. edita p. 16. in 4.
b) Vide Commentationem supra laudatam de Augustino Olomucensi pag. 137. Id dicendum videtur de Plutarchi quoque Operibus, quae Hassensteinius frequenter ab Augustino efflagitabat. Vide *his Lucubrations Orator. Bohuslai Hassensteinii* pag. 94. 99. 104. 109.

Hunc mihi, si saltem non dedignare precantem,
Augustine, velim mitti, quo scire queamus
Nos quoque, quanta noui fuerit dementia monstri.

Simile pariter est elogium Ludouici apud Brassicanum l. c. *Interea tamen*, inquit ille, *animum meum utcumque consolari soleo, quod ex munificentia atque liberalitate, optimi Regis Ludouici quosdam Graecos auctores consecutus sum, nec proritos, nec etiam aspernandos. Id quod, ubi in lucem fuerint editi (quemadmodum diis benevolentibus edentur breui) res ipsa indicabit.* Hos, si non omnes, plerosque tamen fuisse, quorum editionem paullo post promittit, non dubito, utpote: Chrystostomi diuersa in Sanctos encomia, Origenis Librorum epitomen per Gregorium Theologum et Basilium M. digestam, Seueriani Gabalorum Episcopi in Genesim Conciones XIV, Gregorii Nissenii in Genesim Enarrationes, Basilii M. Hexameron integrum, Nazianzeni Basiliique, et Philonis diuersa, Procli, Ioannis Philoponi Grammatici et Manuelis Moschopuli Commentarios in Hesiodum, Iamblichum Chaleidensem de rebus Pithagoricis eiusque Orationes protrepticas, Nicomachi Arithmeticam et Geometricam, aliaque complura. Multum itaque Bibliothecas has tum iam a flore pristino amisisse, quis non videt? Quae vero mala, prodromus totalis euerfionis earum a Turca post illatae, fuere. De qua iam paucis dispiciendum. Plerique omnes, qui de eis memoriae prodiderunt, subuersionem hanc ad annum 1526. cum, post cladem Mohatsianam Solimannus Budam incolis panico terrore percussis vacuam cepisset, referunt c). Sunt tamen alii, qui fatum hoc earum ad an. 1541. capta, mortuo Ioanne de Zapolya, actu vrbe, collocant. Nituntur hi eo in primis fundamento, quod omnes scriptores referant, Solimanum anno 1526. vrbe licet foede exusta, arci tamen pepercisse d). Salua itaque ar-

L 3
ce,

c) Brassicanus l. c. Olahus in Chronico breui et Hungaria sua Apparatu Beliano Dec. I. Mon. I. inserta p. 39. Ab his desumerunt alii.

d) Est pro sententia hac Auctor sub F. X. S. A. latens l. c. §. XII. p. 38. qui tamen in eo nimius videtur, quod coaetuis scriptoribus omnem fidem abiudicare intendat. Brassicanus certe Viennae existens atque Olahus

ce, saluas concludunt bibliothecas. Est inter hos Martinus quoque Schaeſeus iam coaeuus, qui poſtquam urbem expilatam, flammisque tectis ſubiectas in *Ruinis Panonicis Libris IV. comprehenſis Viſtebergae an. 1571. in 4. impreſſis*, memorat; interitum bibliothecae ad hunc annum deplorat:

Hic et Coruini totum cantata per orbem
 Bibliotheca perit, non ſacra volumina Patrum
 Effugere rogam, ſerpens neque flamma pepercit,
 Cauſidicis Baldi tricis, nil ſcripta Galeni
 Huicce malo auxilii medicamine plena tulere.
 Eheu! quam multo parti ſudore labores
 Impenſisque, vna perierunt turpiter hora.

Mihi perpensis ſententiae vtriusque argumentis, vero videtur ſimillimum, vice neutra, rapaces effugiſſe hoſtium manus, miſeram. Anno etenim 1526. eſt quidem igne in arcem non ſaenit tyrannus; non temperaſſe tamen ſibi a rapinis, iam ſtatuae illae tres nobiles, quas Conſtantinopolim deuehendae, in hippodromo-collocandas curauit, condocent. Et quo modo potuiſſet auariſſimum hominum genus volumina aureis argenteisque inuoluta laminis relinquare intacta? In quantum tamen malum id ſe extendere, nemo determinabit. At, illatum tantum non eſſe, vti initio fama ferebat, et ſulpicax ſcriptorum arripiebat animus, lubens admitto. Maiorem ſaltim his eos, qui vel biennio illo, quo Ferdinandus Budae rerum potitus eſt e), vel in altera a Solimano urbis inuaſione,

Olauus licet remotior in Belgio, facile haec ſcire poterant. Multi etenim eruditi Viri poſt diſceſſum Solimani Budam redierunt, damnaeque a tyranno data ſpectauerunt, a quibus illi, ſi non ipſi viderunt, conoſcere poterant.

- e) Multi eius, dediti litteris Auſtaci urbem hanc id temporis negotiorum Regis cauſa adire ſolebant; quos non receſſiſſe vacuos, ſi quid mercium huiusmodi aſportari poterat, facile eſt diuinare. Re vera autem ita factum eſſe multis exemplis, in primis a Ioanne Fabro magnae apud Ferdinandum auctoritatis, tum patris docet laudatus F. X. S. A. in citata *Diſſertat. de Bibliothecae Budenſis, Ortu, Lapſu, Interitu et Reliquiis* p. 46. litt. b) cet.

sione, atque temporis successu, diuersis tempestatibus perierunt, constituisse numerum, pro certo fere sumserim. Quenam fata reliquias has selsqui fere seculo, donec Turcicam cum vrbe cogentur ferre tyrannidem, manserint: diuinabit quisque facile, qui barbarorum erga litteras meliores perspexerit studia. Lambecius auctor est, in antrum quoddam, ausu nefando detrusas negligentissimeque habitas, licet ne Christianis paterent omni indutria immo pertinacia clausas, situque et puluere obductas murium et tinearum escam fuisse f). Tanto itaque magis non docti modo, sed Principes etiam viri, omni adnisi sunt studio et liberalitate, quo has barbarorum pertrumperent catastas: vel, id si nequirent, residuas ex naufragio tabulas per Hungariam, Graeciamque disiectas colligerent. Qui prius hoc tentarunt, maximus est, LEOPOLDVS ipse M. Imperator, qui per Leslaeum Comitem, suum Epoli Legatum, emancipationem earum, enixissime, frustra tamen contendeat g) atque prius iam Petrus Pázmány Cardinalis et Archiepiscopus Strigoniensis 30 florenorum millia, genus hominum ceteroquin auarissimum, si posset emolliturus, successu tamen itidem nullo λυτρον promissit h). Multo vero illi feliciores, qui modo,

- f) Vide haec fise narrantem Lambecium *Commentariorum Bibliothecae Aug. Vindobon. Lib. II. Cap. IX.* Paull. Tafsernerum in *Descriptione Legionis Comitris Leslaei Constantinopolim an. 1665.* p. 15. atque ex his Cel. Belium in *Litteratura summo Scythica p. 44. seq.* et *Notitia Hungariae Tom III. §. 62. 63. p. 365.* Interim non est in promptu, quando nam, qua de causa, et a quo libri hi in cryptam illam reconditi fuerint; Vero est simile, incendio faciente, (quae frequenter Budenses, in primis an. 1606. arcem, vti Krekutzius in *Descriptione Hungariae pag. 538.* docet, horrende vexarunt) eo abiectos, neque vnquam post a barbaris protractos loco debito restitutos fuisse.
- g) Post diuersas Turcarum tergiversationes, vix id Legatus obtinere potuit, vt Lambecio, quem Imperator Budam capropter miserat, aditus ad antrum hoc patuerit. Vide eundem Lambecium l. c. et Tafsernerum l. c.
- h) Discrepant in determinanda pretii promissi quantitate scriptores. Lomaierus in *Opere de Bibliothecis p. 157.* et Pilugius l. c. probabiliter rumore populari illud mesiti, 200000. Thalerorum assignant. Cl. Fabrius l. c. p. 16. §. XI. incredibile dictu! totidem millia nummum aureorum tribuit. Probabilius est, quod Anonymus in *Re litteraria Hungariae pag. 27.* de 30000. florenorum rhenensium loquitur. Quod ipsum

do, saluti earum occurrebant posteriori. Horum ex numero sunt, Ioannes Cuspinianus, Ioannes Faber, Ioannes Sambucus decus Hungariae immortale, quorum pleraque haec cimelia palatinae Viennensi, sunt illata bibliothecae i). Quinimmo nec Principes et heroes scrutari has gemmas, infra dignitatem suam positum, sunt arbitrati. De Augusto Duce Brunsvicensi, Conringius in Epistola, de Bibliotheca Guelpherbit. ad Boineburgium haec scribit: *In quorum (Codicum MSS. varii generis) conquestione, etiam illam felicitatem sibi contigisse impense laetatur Princeps optimus, quod, dum ardua Sereuis. Domus negotia, Rudolphum II. et Ferdinandum II. Imperatores Vindobonae adire compulissent, in Hungaria laciniam celeberrimae quondam bibliothecae Matthiae Coruini sibi comparare, quamuis magno aere concessum fuerit k).*

Facile

ipsum calculo suo accurato approbat Nicol. Schmitth V. C. in *Archiepiscopi Strigoniensis Tom. II. p. 114.* ex eo vero F. X. S. A. l. c. pag. 51. lit. c).

- i) Alii inter quos etiam laudatus F. X. S. A. pag. 50. Busbequium quoque inter Collectores hos referunt. Vix tamen doceri poterit. Saltim inter eos, quos a Busbequio Bibliothecae Viennensi transcriptos recepit Lambecius, vix vllus est, qui indicium quoddam Bibliothecae Budensis, praecipue Insignia Coruini, qui est character librorum hos ab aliis discernendi, quibus omnes signati fuerunt praecipue opportunus.
- k) Catalogum omnium Coruini, quos Guelpherbitana, munificentia huius Principis tenet, dedit laudatus Pflugius l. c. in appendice. Neque tamen omnes ea, quam Conringius praedicat, ad manus sereni. Possessoris deuenerunt, post cladem Budanam via. *Stellarium Iuamnis Tolboff, Matthiae Regi inscriptum*, quod de motibus planetarum et stellarum fixarum secundum Copernici (vti Cl. Burekhardtus loco mox citando inquit, quanquam vt id fieri possit, chronologia non patitur, cum Copernicus anno natus sit 1472.) hypothese agit, codex membranaceus splendidissime exornatus, a sereni. Marchione Onoldiensi Sophia, Georgii Friderici vidua, nata vero Principe Brunsvicensi, dono ei datus est: quod quidem ipse Princeps Augustus manu propria in fronte libri testatus est. Hoc ipsum, suspicatur Iacobus Burekhardtus in *Hist. Bibliothecae Augustae Volsenbut. Lipsiae 1744. typis B. einkopsianis excusae Tom. I. p. 101. litt. b)* de Operibus Fontii Codice pariter pergamento, serico raso rubro inuoluto, et variis picturis, inter quas ipsius Matthiae insignia, Fontii, aliorumque icones, exornato: ego vero de *Alexandri Corresii Poemate de Laudibus Matthiae bellicis*, quod deuenisse in bibliothecam Georgii Marchionis Brandenburgici Onoldi-

ni

Facile vero industriam reliquorum, si non superavit, saltem aequavit Carolus Franciscus Comes Marsigli, qui ingentem Turcicorum, Arabicorum, et aliorum Orientalium Codicum copiam praefens in expugnatione vltima Budae conquifuerat 1). Atque ita in-

ter
ni ex Budensi, Vincentius Obsopaeus auctor est in dedicatione ad Sebastianum Hallerum, editioni poematis huius an. 1531. praemisit. Modum vero delationis librorum horum, et vti proclive est suspicari plurium etiam Onolsbachum concipiet quisque, qui sciuerit, Georgium cognomento Pium laudati Georgii Friderici patrem, Ludouici II. Regis Hungariae Tutorem, Vladislai vero patris ex sorore Sophia nepotem fuisse. Facile itaque a Regibus his in bibliotheca, vt supra dictum, dissipanda, profufis, quos cupiebat, accepit. *Marsilii* vero *Ficini Epistolae delatae eo esse dono Thomae Lanfii Professoris Tubingensis*, ex litteris eius ad Principem Augustum an. 1613. d. 15 Martii scriptis patet, quas vide apud Burekhardum l. c. Tom. I. p. 101, et Tom. II. p. 169.

- 1) Quatuor aureorum millia obtulerat pro Mspis his filio Ludouico Ferdinando, Imperator Leopoldus, antequam ob res Brisaci male gestas gratia eius excidisset. Possidet nunc thesaurum hunc, Institutum scientiarum et Artium Bononiense, ab ipso Marsiglio an. 1714 fundatum. Vid. Keyseri *Neueste Reise durch Deutschland, Ungarn, Böhmen, die Schweiz, Italien etc.* Tom. II. p. 531. Complures huius speciei libellos per Europam dispersos, in bibliothecis publicis et priuatis conferuari, a diuersis monitum est. Ex multis quasdam, quae succurrunt notabo. Tenensis Academica, Codicem membranaceum sub titulo; *Bapristae Guarini libellus ad nobilem adolescentem Maffeuum Gambalum, de Ordine docendi et studendi possidet.* Gymnasium Euangel. Thorunense *Naldii de Laudibus Bibliothecae Budensis Carmen* a multis iam accurate descriptum. Lipsiensis Senatoria gloriatur praestantissimo et quantum constat vnico in orbe, Constantini Porphyrogeniti *de cereemoniis Aulae Byzantinae Lib. II.* quem ex Budensibus esse Viri eruditi non sine fundamento suspicantur. Vid. Ioan. Frid. Jugleri Bibliothecam Hist. Litter. Struuianam lenae 1754. Tom. I. p. 523. Noluimelion hoc inuidere eruditis Illustris Mascouius. Itaque simulauit ad opus rarissimum edendum, Ioan. Henr. Leichium graecae linguae et humanorum litterarum egregie peritum. Qui cum Operi immortalis fuisset, negotium reliquit conficiendum Ioan. Jac. Reiskio V. C. cuius industria Tomis II. in folio, notis criticis et historicis vtriusque instructum prodit. Mabillonius porro in *Itinere Germanico* ex edit. Fabricii pag. 6. testatur, Vefantione apud Abbatem Boissetum plures extitisse Codices ex Budensi, in Granuellanam translatos. e. g. *Lactantii de Religione, Trii Libri secundum Volumen* ex tribus, quorum duo reliqua ex Exemplari Florentino desumpta sunt an. 1452. Cf. Cl. Ingleerus l. c. Tom. I. p. 178. Berolinensis Regia possidet *Sueronium*; Ele-

ter praeclaros hos Virorum eruditorum contentiones illuxit sydus illud felicissimum, quo gloriosissimis LEOPOLDI M. anno 1686. auspiciis, Buda Turcis erepta, quicquid hic loci fuit reliquiarum in Imperatoris devenit potestatem m). Quam vero infra spem comparuerint eae tenues, Catalogus ab illustri Pflugio vulgarus docuit. Vix trecenti numerabantur, iique etiam plerique perexigui vsus: qui vero proximis illico, ab expugnatione vrbis diebus Vindobonam deuesti Palatinaeque bibliothecae illati, securum reperierunt salutis asylum. §. XXI.

etoralis Dreſdenſis *Isidorum Hispalensem* (in cuius prima plagula Inſignia Hungariae cum Coruo Matthiae, in vltima ſequentia conſpiciuntur verba: *Ioannes M. Cynicus fieri curavit*) aliosque triginta numero circiter, omnes Codices Mspt. Coruo Matthiae inſignitos, Coronensis in; Transilvania; itidem Msptos complures habuit: qui tamen an. 1689. ad vnum omnes, vti me GEORG. DRAVDTIVS V. C. Gymnaſii Coronensis Rector docuit, ſunt incendio delicti. Cf. Ioan. Graffii Trauſilvani *Differtatio de Transilvania*. Altorfii 1700. pag. 28. Neque dubito plures in Coenobiis, vel aliis bibliothecis priuatis late-re: in re tamen obſcura, nihil dicere certi habeo.

m) Neque tamen hic, dum iam proximi ad portum fuiſſent rabiem effugerunt militum. Docet hoc Pflugius l. c. inquit: *Non vanus rumor nobis reculit, milicum* (inter quos fuiſſe Marſiglium ipſum ſupra laudatum, libri arguunt) *rapaces manus non abſtinuiſſe ab hoc qualicumque theſauro. Nec illud negauerim, quosdam Turcas eruditos proprium in vſum codices nonnullos exinde in muſea tranſtuliffe, qui poſtea in praedam militum gregariorum ceſſerunt.*

n) Scripſerat id iam olim occasione, quam ſupra retuli Lambecius: vix tamen vlli perſuadere poterat. Quin potius plerique ſuſpicabantur, eum, ſitu, puluere et ſqualore, quo coopertos eos fuiſſe ſcribit, deterritum diligentiam in perſcrutandis voluminibus debitam non adhibuiſſe. At vero rem ita habuiſſe, docuit euentus. Obſeruandum interim eſt, Catalogum librorum in expugnatione Budae vltima reperi-torum, quem Pater quidam e S. I. Miſſionarius apud Legionem Sal-mianam campeſtris primis illico diebus confeſcit, Pflugius vero l. c. euulgauit, non meros, qui a Matthia bibliothecae illati fuere libros continere; eum poſt eius aetatem, imo iam forte Turcis Budae rerum potentibus, alii, qui aetatem non ferunt Matthiae admixti ſint. Tales ſunt: *Ambroſii Calepini Dictionarium, Eraſmi Adagia, Lurberus ad-uerſus Decreta Conciliorum, Pontificumque.* Quid ſtatuendum ſit de *Bibliis Hungaricis* dubius haereo. Licet etenim plerisque Verſio non ſit cognita, Veſtuſior Carolyiana, quae, non vt F. X. S. A. l. c. p. 36. lit. b) ait *inuenit ſeculo XVII.* neque *primo editore Molnario Franco-furti*, ſed Viſolyini prope Caſſouiam an. 1589. typis Valentini Man-ſko.

§. XXI.

Praefectorum postremo, quibus bibliotheca haec, saluae dum res fuere, curanda est concredita, vindicanda memoria. Quanto nempe magis intendebat Matthias, quo Opus suum, non cultu solum externo, nitoreque, sed bonitate etiam, selectu, immunitateque a sphalmatum maculis euaderet insigne; tanto diligentiori providebat opera, vt viros vndiquaque doctissimos, qui muneri cum dignitate sustinendo pares forent, thesauro huic praeficeret. Quod sane affatim est affectus, si ab iis, quos nouimus, ad reliquos concludere liceat. Primus omnium, vel saltim, quorum nomina, ad memoriam nostram peruenerunt *Galeotus Martius* Narniensis Italus fuit a) Vir corpore obesus, ingenio tamen elegans et facetus, ideoque Matthiae Regi carissimus. In Hungariam veniens, inter familiares primo Ioannis Vitèzii Archiepiscopi Strigoniensis versabatur, atque quod probabile, Strigonii bonas litteras do-

M 2

cuit

skowitz, sumtus suppeditantibus Magnatibus quibusdam Reformatis, inter quos praecipuus Comes Stephanus Bathori, ab ipso Carolyo est procurata; tamen non id ab ingenio Matthiae abhorruit; vt tanto beneficio opera alicuius eruditi, Hungaros suos beasset, typisque Budensibus excrèbi curasset. Imo vero certum est, iam prius Ladislaum Bathori, qui deserto (vt aiunt) seculo, in claustrum S. Laurentii prope Budam secessit, ibique an. 1456. mortuus est, ex Vulgata, Biblia integra hungarice, quod laudatus Draudtius perscripsit, transtulisse. Cf. Petri Bod *Historia Versionis biblicorum Hungaricae*, patrio idiomate scripta. Sed de Budensi hoc exemplo, dubium tolleretur facile, si libri inspicendi daretur occasio; quo aetas eius ex typis, aliisque notis criticis, etiamsi annus editionis deficiat, sub examen vocari possit. Si Viri huic laudati *Athenae Hungaricae* ad manus forent, forte plura ad scopum meum elicere possem: quemadmodum et iam de scholis cum aliis, tum Claudiopolitana, et Coronensi Dominicanorum Matthiae aetate, ex quarum illa prodit, Nicolaus de Mirabilibus, hungarice Tfuda Miklós, de quo supra, ex hac vero, seculi iam XVI. initio Hontherus et Wagnerus, viri clarissimi et doctissimi.

- a) Vitam eius vide descriptam apud Paullum Iouium, in *elogiis Virorum eruditione clarorum*, ex hoc desumfit F. X. S. A. l. c. pag. 18, vbi etiam crisi subiicit, quae ab aliis falso de eo dicta sunt. In eo tamèn labitur quod l. c. pag. 17. Thadacum Vgolettum, Galeoto in praefectura hac praenonat: cum tamen certum sit, Galeotum, vt is in dictis et factis sapienter Matthiae Cap. XXVII. ait, non diu, post casum Ioannis Vitèzii, qui anno 1471. euenit, aduolasse ad regem. Vgolettum vero teste Naldio, in laudibus Biblioth. Bud, edit. Belianae pag.

597.

cuit b). Vocatus post ad Regiam, Bibliothecae praefuit, et forte Ioannem Ducem Liptoviae instituit c). Redux circa annum 1487. in patriam, ad montem Anianum circa Ateste aruina suffocatus interiit d). Opera eius, quae ad scopum meum spectant sunt sequentia: 1) *De Homine Libri duo, ad Ioannem Vitézium Archiepiscopum Strigoniensem scripti.* 2) *De Incognitis vulgo Liber, post Matthiae Corvino inscriptus.* 3) *De egregie, sapienter et iocose dictis et factis Matthiae Regis ad inclytum Ducem Ioannem eius filium.* Secundus est Thaddaeus Vgolettus Parmensis e), a Matthia ad docendum Principem filium euocatus, cui curanda (post discesum Galeoti reor) bibliotheca quoque tradita est. Superavit actate Matthiam et redux in Italiam editione auctorum, donec moretur, occupabatur. Postremus sub Matthia est Felix Ragusinus Dalmata f), Graece, Latine, Chaldaice et Arabice doctissimus g).

Vla-

597. §. IV. post Nuptias cum Beatrice anno 1476. celebratas euocatum fuisse. Neque videtur Vgolettus scopo curandae bibliothecae primum in Hungariam euocatus; quamquam temporis successu, hanc eius operam fuisse, verum sit; cum laudatus Naldius solum dicat:

Pannonias doctas sese Thaddaeus in oras
Contulit; vt puerum caperet: qui regius esset
Filius, huncque docens fati inflammaret ad artes
Ingenuas —

Suspicio autem non abs re, bis Galeotum in Hungaria fuisse. Primum apud Ioannem Vitézium Archiepiscopum Strigon. cuius se familiaritate diu usum esse ipse dicit l. c. Cap. XXX. Rediit interea in Italiam, ibique Opus *de homine*, vt ex Epistola nuncupatoria ad Vitézium patet, et id quidem anno 1471. immediate ante casum huius Praefulis composuit. Vid. laudati opusculi edit. Basil. an. 1517. p. 36. Mortuo Vitézi Vitaque discrimine ob librum *de Incognitis*, superato, vt l. c. Cap. XXVII. testatur, ad Matthiam, cui eum postea dicauerat, minus bibliothecarii auspicatoris, confugit.

- b) Retur hoc Sigismundus Torda in Epistola Nuncupatoria ad Maximilianum II. Imper. libro Galeotti de Dictis et Factis Matthiae praemissa.
- c) Idem ibidem, atque ex eodem libello pronum est colligere.
- d) Vid. Iouius l. c. Apparasse eum reditum circa hoc tempus, Matthia sub iugante Austria, ipse Galeotus docet l. c. Cap. XXVIII.
- e) Naldius l. c.
- f) Videatur Nicolaus Olahus supeius laudatus in Hungaria sua l. c.
- g) Inter bibliothecarios hos, multi referunt Bartholomaeum quoque Fontium. Frustra. Non ille Hungariam, tanto minus bibliothecam Corvini vsurpauit oculis. Saltim nemo hucdum testimonio firmavit. Laudatus

Vladislao regnante, Augustinum Olomucensem, munus hoc administrasse, supra sum iam suspicatus. Complures sane ex bibliotheca hac libros, cum eruditis communicasse passim legitur: quod fieri vix potuisset, nisi ut custodi aditus ad eam liber patuisset h). Hunc qui exciperet, vix constitutum fuisse, more Vladislai et Ludovici negligenter habendi bibliothecam, ut credam adducor facile. Saltim nullam eius reperies mentionem. Nisi forte cum Seuerino Sculteto superius coniectante, Virum Vinshemium, aut Simonem Grynaeum ad eandem classẽ referas.

§. XXII.

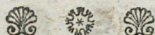
Secunda numero Matthiae periodo bibliotheca est Ioannis Vitezii Strigoniensis, eruditis id temporis celebratissima. Laudatus nempe praeful, ut in aliis, ita in bibliotheca quoque instruenda ornandaque, Regem suum aemulatus, tantam breui congescit, ut cum praecipuis puiatarum extra Hungariam quoque certare de principatu potuisset: eamque in arce Strigonii magnifico ab eo opere exulta, constituit. Scriptorum Graecorum et Latinorum ingentem complectebatur numerum. Cultum externum, repositoria et ebore et ebano atque auro fulgentes declarabant a). Diverfi

M 3 pictu-

datus F. X. S. A. l. c. pag. 21. litt. b) adducit Lomeierum in Opere de Bibliothecis, et Menkenium in notis ad Vitam Angeli Politiani p. 74. testes oppido minus sufficientes, cum aliis genuinis non nitantur. Videntur sibi Viri celeberrimi imponi passi esse a Georgio Remo, qui Operibus Fontii Francofurti ad Moenum anno 1621. a se editis sequentem praefixit titulum: *Bartolomaei Fontii V. C. Familiaris Matbiae Regis Pannoniae Opera*, atque id ipsum in dedicatione ad Augustum Ducem Luneburgen. repetit: illud tamen ex Operibus ipsis non apparet. Imo ex epistola nuncupatoria ad Matthiam Corulinum Thaddaeo, seu locis quibusdam Persianis retractatis praemissa apparet, Opusculum hoc Florentia ad Regem esse exmissum.

- h) Tam supra observaui, Lobkowitzio, Georgii Trapezuntii libros contra Platonem, a Rege Vladislao per Augustinum datos fuisse. Ita Ioach. Vadianus edidit Argentorati anno 1513. Cardinalis Bessarionis Orationem de SS. Eucharistiae sacramento et quibus verbis Christi Corpus perficitur, atque eiusdem Epistolam ad Graecos, vtramque ab Augustino secum communicatam, quarum illam, e puluerulentis Pannoniae bibliothecis, hanc vero ex Budensis regiae libro sinceræ fidei eruerat, recensente Lambachero V. C. in *Biblioth. antiq. Ciu. Vindob. Tom. I.* p. 103. Coll. F. X. S. A. l. c. p. 30. litt. b).

- a) Vide de his Bonfinium l. c. pag. 569. Georgium Pethõ in Chronico Hunga-

picturae generis, eo maiorem conciliabant loco elegantiam. Bonfinius id ita describit: *Triclinium in arce amplissimum euexit; prominens vero ante triclinium e rubro marmore ambulacrum, cum duplici podio et superbissimum extruxit. Ad triclinii caput Sibyllarum sacellum e fornicato opere acuminatum statuit, ubi Sibyllas omnes connumerare licet. In triclinio non modo omnes ex ordine Ungariae reges, sed progenitores Scythicos cernere est. Inter hos frequentes quoque effigies apparebant. Primo loco visebatur imago regia in throno dormitans; altero, imago quoque regia, cuius ante pedes ignes diffusi vrebant, enecabantque mortales: tertio, duo viri luctantes pro Corona Hungariae; quarto denique diadema cidari involutum b). Omnia tamen haec doctrinae Vitēzianae monumenta, eundem cum Budensibus, quanquam paullo tardius sunt sortita euentum, Turcis urbem anno 1543. capientibus c). Vnius porro*

Hungariae idiomate hung. scripto. Anonymum in re literaria Hungariae pag. 27. Galeotus Martius Lib. II. de Homine ita de hoc Praefule et bibliotheca: Non referam, quantis impensis construxerit illam omnibus fere mortalibus celebrem Bibliothecam, in quam omnium disciplinarum monumenta congeffit.

- b) Vid. Pethö l. c. et Nicol. Schmith Archiepiscopi Strigon. compendio dati Tom. I. p. 271. seq. Non pauca quoque instrumenta mathematica possedisse tantum Matheseos cultorem, a celeberrimis Mechanicis, in his a Ioanne Regiomontano fabricata, nemo negabit. Huc referendus *Gnomon* seu *Quadratum Geometricum* ab Andrea Peurbachio constructum; cuius etiam fabricam, Canonesque et Tabulam hic, ad illius usum conscripsit, transmisitque. En Praefationem Peurbachianam ad Vitēzium: *Gnomonem, quem dudum fieri postulabas optime Praesulum, ligno factum accipe. Post, si volēs, ex metallo fiet alter, vsui facilius, aptior et accommodatior. Nam illo iam perfectō, dum eius usum exercerem in altitudinibus considerandis, via venit in animum, quo facilius effici potest opus, atque magis accommodatum. Exercitium enim est, quo reddimur doctiores. Nunc tamen donec alter absolutus veniet, ligneo contentus sis, cuius compositionem, vsunque heic volui describere. Fiant primum cet. Vide Vitam Peurbachii Auctore Petro Gassendo Operum Tom. V. p. 520. Cupiebat Virum hunc eruditissimum quoque, ad aulam suam pertrahere, tum adhuc Episcopus Varadiensis Vitēzius, amicus Peurbachii cordatissimus, sancte obtestatus, fore sibi omnia penitus cum eo communia: is tamen seu Academiae Viennensis amore, seu alia de causa, non se dimoueri Vienna passus est. Cf. Gassendo l. c. pag. 521!*

- c) Nihil de reliquiis eius vsipiam memoriae proditum reperio. Ad hanc tamen

porro reperio fieri mentionem Varadini episcopalis a Iano Pannonio, in Operibus eius edit. Budensis pag. 306. discedens illinc Strigonium, aunculo Vitézio ad archiepiscopum hanc promotus, ita valere iubet inter alia bibliothecam:

Omnis sub niue dum latet profunda
Tellus, et foliis modo superbum
Canae dum nemus ingrauant pruinae,
Pulchrum linquere Chrysum iubemur,
Ac longe dominum volare ad Istrum.
Quam primum o comites viam voremus.

Ac tu Bibliotheca iam valet,
Tot claris veterum referta libris,
Quam Phoebus Patara colit relicta,
Nec plus Castalios amant recessus
Vatum numina Mnemonis puellae.
Quam primum o comites viam voremus.

Atque hae sunt, de quibus cum certitudine dici potest, periodo Matthiae, bibliothecae. Et quanquam non dubitem, alias quoque complures in regno instructissimas fuisse (quis etenim sibi persuadeat, doctissimos illos episcopos Vrbanum Doczy Agriensem, Thomam Erdödi Iaurinensem, Nicolam Bathori Vaciensem, Ioannem Bohemum Varadiensem, Ianum Pannonium, Ladislaum Vitézium, Ecclesias Cathedrales, aut monasteria aliosque eruditos Hungaros bibliothecis caruisse, neque se Regis ad exemplum Archique Praefatis composuisse): quia tamen nihil ad nostram

tamen merito referendi plerique ii, (omnes dicere non possum, cum ex aliis priuatis prouenisse poterint) qui ex hungariis spoliis, vindicati, neque tamen insignis Coruiniensis notati sunt. Id ut dicam de Codice Mspt. de quo Comaromii anno 1687. viso Iacobus Tollius in Epistola Itineraria V. p. 148. facit mentionem, ob cultus libri externi luxuriam, quales Strigonienses fuisse aiunt, propendo. Ita vero Vir Cl. postquam templa Vrbs huius, quae praefens spectauerat enumerasset, ita pergit: *Quartum* (templum) est *Kaschianorum*, in quo gemmis et auro preciosissimus et vetustissimus sacrae Scripturae Codex Graecus adseruatur, cuius antiquitatem falso licet, ad ipsa Apostolorum tempora referunt. Dignus omnino, si adhuc superstes, qui notior orbi erudito, reddatur. Cf. de eo Cel. Christophor. Matth. Pfaffii *Dissert. de Gemmis Novi Testam. Lectionibus inserta Synagmati Dissertationum eius Theolog. Stuttgartiae 1720. in 2. p. 85.* qui tamen in eo labitur, quod aiat, in oppido S. Martini prope Iaurinum eum existere, non accurate epistola Tollii quam allegat inspecta.

stram earum peruenit memoriam; tacere, quam meris niti coniec-
turis malui.

§. XXIII.

De Typographia iam, quae sub Matthia ornabat Hungariam, dicendum vltimo a). Auctor eius vel saltim mandato Regis admi-
nister instruendae fuit Ladislaus Gerebus Consobrinius Matthiae, eique ab epistolis, qui euocato circa annum 1472. ex Italia Andrea Hess Typographo, artē hanc Budae exercere iussit. Seruauit beneficii huius memoriam ipse Hessus in epistola nuncupatoria ad Ladislaum *Chronico* anonymi, quod vulgo *Budense* ab impressionis loco dicitur, praemissa. Quia vero liber est rarissimus b) atque, uti ex ipsa hoc epistola patet, eorum, qui ex hac officina prodierunt primus, et forte qui hodiernum extant, solus; non me ingrata rebar praestitutum lectoribus operam, si eum curatius paullo recen-
suero, totamque epistolam hic loci inseruero. Ita vero Hessus:
„Ad venerandum dominum Ladizlaum prepositum ecclesie Buden-
„sis prothonotarium apostolicum; nec non vicecancellarium serenif-
„simi regis Mathie in chronica Hungarorum Andree prefatio. Cum
„superiori tempore venerande domine in latio versarer: videremque
„quanto emolumento ac decori hominum generi hi viri forent: qui
„magno

a) Falsum est itaque quod auctor *Rei literariae Hungariae* pag. 30. inquit: *Nona ergo ista (ars Typographica) primum in Germania reperta — tan- dem in Hungariam delata est sub finem sexti et decimi seculi, aut initium sequentis, haereticorum (si diis placet) forte opera, qui ut plures errorum suorum (Religionem Euangelicam intelligit) libros commodius in populum spargerent, hac arte vrebantur.* Interim plures extitisse sub Matthiae imperio in Hungaria, dicere nequeo. Tanto vero plures post Reformationis tempora. Seculo iam XVI. Neofolii, Alsó Linduae, Csepregini, Kereszturini, Sáruarini, Szicini, Tyrnauiæ, Nemetvjavari, Viszigetini, Samariae, Rarbokini prope arcem Detreskö, Pappae, Vifolyini, Bartphae: XVII. Solnae, Pofonii, Trenchjini, Gogocini, Kelmarkini, Cassouiae, Varadini, Puchouii, Saros Patakini, et omnium nitidissima, ut etiam cum Hollandicis certare de elegantia potuisset, Leutschouiae, diuersis post, ut sunt fata litterarum in Hungaria dissipatae vicissitudinibus. Vtinam vero quispiam operam earum illustrandarum in se fumeret! De hodiernis, quae Tyrnauiæ, Cassouiae, Budae, Iaurini, Pofonii, Sopronii, Agriae, Magnocaro-lyini cet. florent, nihil attinet iam dicere.

b) Nondum duobus plura eius licuit mihi videre exempla, in Augusta Vindobonensi puta et Academica Lipsiensi, bibliothecis: quorum posteriori,

„inagno prestantes ingenio suam diuinam industriam comprimendis li-
„bus adhibebant: placuit mihi tam dignum tamque excellens studium
„meo pro virili capeffere: vt si quid demum assequi possem: id
„non in meam duntaxat: verum etiam plurium mortalium vti-
„litatem conuerterem: Vnde cum dei benignitate pro voto meo
„aliquantisper profecissem: et ob id rei ad inelytum Hungarie
„regnum tua gratia accersitus venirem: essemque non parum
„otiosus: suscipi laborem ingentem dierumque plenum: in pri-
„mendi videlicet eronicum pannonie opus: laborem inquam: quem
„omnibus hungaris gratum atque iocundum fore putavi: quando-
„quidem: vt quisque natale solum vnice diligit: reliquisque orbis
„errarum partibus longe anteponit: ita et suorum: qualem vi-
„tam egerint: quique vernaticus scire plurimum exoptat: vt si
„qua preclara: memoratuque digna conspexerit: imitari debeat.
„si qua vero minus feliciter gesta compererit doctus precauere pos-
„sit. Sed cum animaduertirem et diu mecum volutarem: cui
„meam primam in hoc sedulitatem pluribus diebus lucubratam di-
„rigerem. te praeter domine mi obseruandissime inuenio nemi-
„nem: Quippe et tu de me optime meritus es: et sine te susce-
„ptus labor neque iniri: neque expleri potuisset. Accipe itaque
„hoc munusculum nostrum iure quodam tue excellentie dedican-
„dum: vt qui videlicet potissima laboris causa exististi: ipsius quo-
„que operis particeps esse debeas. Et si qua in dies maiora excu-
„demus tuo etiam illustri nomini dedicanda putabimus. „ Liber
„iple est in folio minori; charta ad pergamenam prope crassitie ac-
„cedens; litterae initiales picturis inaustris passim conspicuae:
„typus vero, vltra quam reris, pro aetatis illius ratione elegans. Ad
„calcem haec habet: *Finita Budae Anno Domini MCCCCLXXIII*
„*in vigilia pentecostes per Andream Hess.* Opus integrum in duas
„distinxit auctor partes. Priori exponit Origines Hunnorum fa-
„bulosis, quas ex arca Noe, per Iaphetum, Nimroth, filiosque
„eius Hunor et Magor deducit; primas sedes eis cum patre Nim-
„rodo in Perside assignat; vnde filios, indulgente patre, ad pa-
„ludem Maeotidem, hinc autem aueta gente, in Scythiam, cuius
„fitum

steriori, Illustris Consilarii BELII fauore erga me singulari
vius sum.

N

fitum describit, comitatur. Ex hac, posterorum eorundem decies centena millia (reliquis in patria relicta) anno aerae vulgaris 328. Pannoniam sub Ducibus Bele, Keue, Codicha, Atila, Keue et Buda inuasisse, bellaque cum nationibus Pannoniam incolentibus variante fortuna gessisse asserit; victores tandem Hunni regem constituunt Atilam, de cuius expeditionibus Gallicana, in eaque de Argentinæ, Lugduni aliarumque ciuitatum euerfione, et Germanica, vbi præcipue trucidatio 110000 virginum ad Coloniam, Henacum eius Comitiam, atque post reditum in Pannoniam Budæ fratricidium et quæ alia fabulosa, occurrunt, disputat. In Appendice partis huius, quam sub *Incidentium* nomine subiunxit expeditionem Atilæ Italicam, expugnationes Aquileiæ, origines vrbs Venetæ, mortem eius, bella filiorum Chabæ et Aladarii intestina, atque reditum illius in Seythiam enarrauit.

Pars Chronici posterior, a secundo Hungarorum in Pannoniam ingressu, Ducum et Regum res gestas, a primo (vt vocabant) Capiranco Almo, ad Matthiæ de Hunyad vsque coronationem per capita in compendio exponit. Quæ omnia hic recensere superfluum tanto mgis videtur: quod hæc ipsa totidem verbis in Opere Thuroczii supra laudato, paucis quibusdam demtis, aliis vero interpolatis occurrant. Pars certe integra prior, ex posteriore vero ad mortem vsque Ludouici M. segmentum, vix verbulo mutato, cum Thurocziano illo concordat. Reliquorum, ad Matthiam, Regum vitæ fufius paullo sunt omnino descriptæ. Vnde in eam veni opinionem, vt credam, Thuroczium, Budensis huius Chronici esse quoque auctorem, vel potius compilatorem. Composito nempe ex opusculis anonymi, et Ioannis de Kékellö, superius laudatis, adiectis, quæ desiderabatur posterorum regum rebus præclare gestis, Compendio, coque Budæ typis Hessianis anno 1473. excuso, cum probari populatibus industriam suam videret Thuroczius: nouam, eamque, quoad illa, quæ ipse curis suis elaborauerat, auctiorem, Kékellöianis et anonymi, relicta intactis, anno 1483. Augustæ procurasse existimo. Sed hæc ita, pro instituti ratione edisseruisse sufficiat.

A D
CLARISSIMVM AVCTOREM.

*N*il ego post sacros insignius esse labores
Censeo, quam patriae rebus inesse suae.
Quam nimium laetor (res est dignissima laude)
Vtrumque ingenio perplacuisse TVO!
MATTHIAE Regis iam nunc clarissima Musis
Illustras scripto tempora digna TVO.
O utinam TVA mox premerent vestigia ciues,
Et, quae sunt prisco tempore gesta, darent!
Quid vero laudes, desideriumque morabor?
Illas non captas; hoc bona fata regent.
Non moror haec; unum tamen, ut quid sentio dicam,
Et TIBI sincere prospera quaeque precer.
TE mecum fouit Musarum Lipsica sedes:
TE mihi praesentem noxque diesque dedit:
TE mihi prae multis studium commune probauit:
TE mecum constans iunxit amicitia.

Talem

*Talem ego iam patriam repetentem perdere cogor?
Gratus ego publice tester amicitiam!
Dulcis enim socios praesentes inter amicos
Vita, nec ingrato rupta dolore, fuit.
Inter et absentes durato memoria dulcis
NOSTRVM, dum NOBIS vita superstes erit.
I bone! capturus studiorum proemia digna,
Quae dare decreuit patria grata TIBI.
TE, quam cunque diu viues ego scire precabor
Felicem, quem non vexet acerba dies.
Hoc vnum dulcis condam mihi patria dicat,
Euentu votum non caruisse. Vale.*

Lipsiae die X. Sept.
MDCCLXIX.

Scriebam
FERDINANDVS OCHSZ,
Cassouia - Hung.

Uing III A 24

1018
N

inches

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

TENTAMEN
HISTORIAE
LITTERARVM

SVB

REGE GLORIOSISSIMO

MATTHIA CORVINO

DE HVNYAD

IN

HVNGARIA

AVCTORE

PAVLLO WALLASZKY

E MONTANIS HVNGARO.

LIPSIAE

EX OFFICINA SOMMERIA.

MDCCLXIX.

*Bibliotheca Saanon
Kittbe gonsi d. d.
Dant*